

wielewaal

tweemaandelijks tijdschrift
maart 1997 jaargang 63
afgiftekantoor antwerpen x

natuurbeleving - natuurstudie - natuurbehoud

**De Wielewaal,
natuurvereniging, vzw**

Meer dan 50 plaatselijke afdelingen
verspreid in het Vlaamse en het
Brusselse Gewest
Doelstellingen: natuurbeleving,
natuurstudie, natuurbehoud

Samenwerking

De Wielewaal hecht veel belang aan
samenwerking met andere
natuurverenigingen en aan overleg
met overheidsinstellingen.

Natuurbehoud

De vereniging beheert 4000 ha
natuur en koopt jaarlijks zowat 100
ha reservaatgronden.

Steun

U kan ons steunen, niet enkel door
uw lidmaatschap, maar ook door
giften, die fiscaal aftrekbaar zijn
vanaf 1000 F.

Nalatenschappen en legaten

U kan onze inspanning voor het
natuurbehoud daadwerkelijk
steunen door een nalatenschap of
legaat. Door dergelijke
begunstigingen kon De Wielewaal
reeds herhaaldelijk waardevolle
natuurgebieden verwerven.
Indien U dergelijke steun zou
overwegen kan U een notaris
raadplegen of inlichtingen vragen op
ons secretariaat.

Als lid ontvangt U

- zes maal per jaar Wielewaal,
boordevol natuurinformatie
- op aanvraag: vier maal per jaar
Oriolus, het tijdschrift voor de
gevordeerde vogelkijker

Administratie:

De Wielewaal vzw
Graatakker 11 - 2300 Turnhout
Open van dinsdag tot en met
zaterdag tijdens de kantooruren
tel. 014/41 22 52 - fax 014/43 96 51
giro 000-0319785-73

Redactie-adres: Gie Luyts,
Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout

Lidmaatschap:

België 600 F
Nederland en Luxemburg: 900 F
KNNV-leden 800 F
andere landen: 1.000 F

Wielewaalleden kunnen Natura
(KNNV) ontvangen voor een
verminderd tarief van 40 gulden of
775 F.

inhoud

37
Levensgemeenschappen van
vissen in de Zeeschelde:
actuele situatie en
mogelijkheden tot herstel

40
De Adders in Lille-Beerse

42
Het Groot hoefblad

43
Den Battelaer, unieke vloeibeemden

45
Dag ellendige wak

46
Voor u gesprokkeld

48
Monitoring van zeldzame en kolonievogels in
Vlaanderen: medewerking gevraagd!

50
Onderzoek naar de verspreiding en de ecologie van
marterachtigen: oproep tot medewerking!

53
S.O.S. Adder. Een gifslang beschermen... Ben je
mal?

57
Van Aalscholver tot Zeis

59
Activiteitenkalender

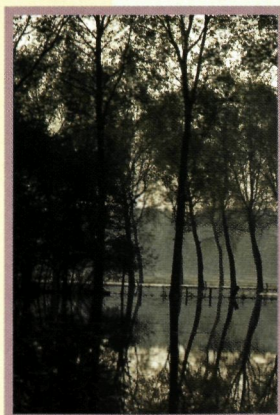
65
Pro Steenuil

66
Verenigingsberichten

68
Goed op te weten

71
Boekbesprekingen

Omslag: Door de watervervuiling zijn de voor het rivierlandschap
typische vloeibeemden verdwenen, toch is er nog heel wat
natuurpracht. Kom kennismaken met rivierlandschap op de
Natuurstudiedag (foto's: R. Willockx)

Levensgemeenschappen van vissen in de Zeeschelde: actuele situatie en mogelijkheden tot herstel

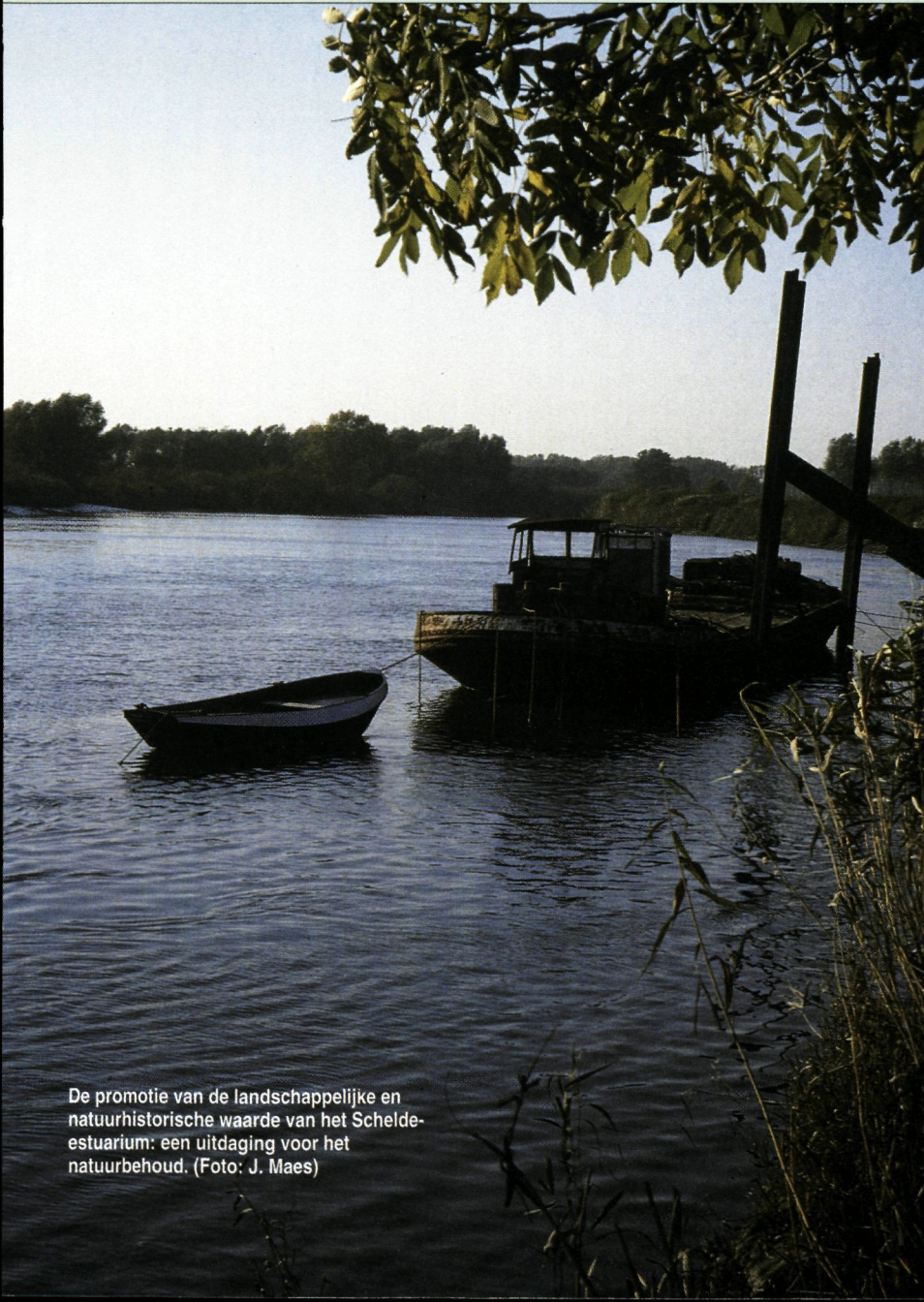
JOACHIM MAES

Sinds 1991 worden word door het Laboratorium voor Ecologie en Aquacultuur (KULeuven) de visgemeenschap van de Zeeschelde bestudeerd in het kader van het project 'Impact van watercaptatie via het waterpompstation van de Kerncentrale van Doel op de biota van de Beneden-Zeeschelde'. Dit project gaat uit van Electrabel kerncentrale Doel en heeft als voornaamste doelstelling om de effecten tengevolge van het inzuigen van vissen, garnalen en krabben met het koelwater te verminderen. Naast vele technische details

leverde dit project waardevolle biologische informatie op over de vissen die voorkomen in de Schelde. Een overzicht van de resultaten.

ECOLOGISCHE SITUERING VAN DE SCHELDE

De Schelde heeft een open verbinding met de zee en daardoor ontstaat een saliniteitsgradiënt - een geleidelijke overgang tussen zoet en zout water. Tegelijk heeft de getijdewerking vrij spel in de Schelde. Die getijdewerking is mogelijk tot Gent (waar de werking van het getij kunstmatig wordt gestopt). Tussen Gent en Antwerpen (de Boven-Zeeschelde) is het water zoet. Het gebied tussen Antwerpen en Hansweert (de Beneden-Zeeschelde en het oostelijk deel van de Westerschelde) staat gekenmerkt als het brakwatergebied van de Schelde. Vanaf Hansweert tot de monding in Vlissingen (het westelijk deel van de Westerschelde) staat onder een uitgesproken mariene invloed. Deze saliniteitsgradiënt, die wordt waargenomen in de rivier, is ook merkbaar in de opeenvolging van intertidale gebieden zoals slikken en schorren. Slikken zijn gelegen langs de oevers van de Schelde en worden dagelijks bij vloed overstroomd. Schorren overstroomden bij springtij. Deze ecosystemen zorgen dat de Schelde een uniek gebied is (vooral

De promotie van de landschappelijke en natuurhistorische waarde van het Schelde-estuarium: een uitdaging voor het natuurbehoud. (Foto: J. Maes)

Een dubbele schietfuis opstelling. De fuis wordt geplaatst op de slikken langs de Zeeschelde.
(Foto: J. Maes)

zoete intergetijdegebieden zijn zeer zeldzaam in Europa) en dat uit zich in de soorten die er voorkomen met typische opvolging van levensgemeenschappen die zich hebben aangepast aan deze habitats.

VISGEMEENSCHAPPEN IN DE ZEESCHELDE

Een levensgemeenschap is de ecologische naam voor een verzameling van populaties die in dezelfde omgeving voorkomen. In dit geval spreken we van een visgemeenschap in de Zeeschelde. Om meer te leren over de samenstelling en de structuur van een visgemeenschap werden vissen gevangen met drie verschillende methodes: via het ingezogen koelwater van de centrale van Doel, aan de hand van fuiken en met ankerkuilnetten.

RESULTATEN

Momenteel worden in het brakwatergebied evenwel meer soorten aangetroffen dan in het zoete deel gesitueerd tussen Gent en Antwerpen. Oorzaak is de afwezigheid van zuurstof gedurende het grootste deel van het jaar. Dit deel van de Schelde wordt gekenmerkt door een zeer schaarse visfauna met een lage soortendiversiteit en zeer lage biomassa's.

Wat het brakwatergebied tussen Antwerpen en de grens met Nederland betreft, komen op dit moment 60 vissoorten voor. Al deze soorten kunnen we opdelen in vier ecologische groepen: mariene soorten, zoetwatersoorten, katadrome soorten en anadrome soorten. De mariene soorten zijn vissen die ofwel eerder toevallig aanwezig zijn of soorten waarvan de juvenielen opgroeien in het estuarium. Estuaria zoals de Schelde zijn immers gekenmerkt door de hoge voedselconcentratie (landafvloei) en door de afwezigheid van belangrijke

predatoren (troebel water). Op dit moment worden 36 mariene soorten aangetroffen ter hoogte van de kerncentrale van Doel. Voorbeelden zijn ondermeer Haring en Sprot maar ook Kabeljauw, Wijting en Rode poot. Enkel haaien en roggen komen niet meer voor in de Schelde. t.g.v. overbevissing in de zee (verstrikt in commerciële netten).

De zoetwatersoorten die voorkomen in het brakwatergebied van de Schelde zijn waarschijnlijk afkomstig van de omringende dokken en polderkanalen aangezien ze op de Boven-Zeeschelde wegens het zuurstoftekort niet kunnen voorkomen. In de stalen werden 17 typische zoetwatersoorten aangetroffen. Voorbeelden zijn de Snoekbaars, de Pos en de Tiendoornige stekelbaars. Vooral deze laatste soort kan in grote aantallen voorkomen omdat ze goed bestand is tegen water met een hoog zoutgehalte. Zelfs in de open zee kan deze soort aangetroffen worden. Katadrome soorten zijn soorten die migreren van zoet naar zout om te paaien.

Een bekend voorbeeld is de Paling die, ééns geslachtsrijp, Europa verlaat en de Atlantische Oceaan oversteeft om te paaien.

Anadrome soorten zijn soorten die migreren van zout naar zoet om te paaien. Aangezien ze tijdens hun leven gebruik maken van zowel het zoute, het brakke als het zoete deel van een rivier zijn deze soorten bioindicatoren van het systeem. Het voorkomen van deze soorten impliceert de gezondheid van het gehele aquatische systeem waar ze in leven. Dit houdt in dat niet alleen het water van een behoorlijke kwaliteit moet zijn maar tevens dat er voldoende paaiplaatsen in een rivier moeten zijn zoals meanders, grindbeddingen en overstroombare winterbeddingen. Zeer bekende anadrome soorten zijn de Zalm en de Steur. Deze soorten komen echter niet meer voor in de Schelde. Momenteel zijn er twee anadrome soorten aanwezig: de Rivierprik die beschermd is in België en de Fint.

Van al deze 55 soorten komen slechts een beperkt aantal soorten in grote aantallen voor. Het zijn: Haring, Sprot en drie kleine grondelsoorten. In stalen vertegenwoordigen ze meer dan 99 % van alle aantallen.

Bovendien is er een duidelijk temporele verdeling in de visgemeenschap. Niet alle vissen komen op het zelfde moment voor. In de zomer worden voornamelijk Paling en Kleine zeenaald waargenomen. De vangsten worden in deze periode eveneens gekenmerkt door grote

Staalname door middel van ankerkuilnetten.

(Foto: J. Maes)

hoeveelheden krabben en garnalen. In de herfst worden voornamelijk grondels gevangen. Haring en Sprot komen vooral voor in de winter. Ook zoetwatervissen kunnen in dit jaargetijde profiteren van de lagere zoutgehaltes door de verhoogde rivierafvoer van zoet water zodat het Scheldewater op dat moment minder zout is. In de lente worden vooral migrerende soorten aangetroffen zoals Rivierprik, Bot en Harder. Deze duidelijke temporele verdeling toont aan dat de het Schelde estuarium drie ecologische functies vervult: een kraamkamerfunctie voor jonge individuen van ondermeer grondels en garnalen, een overwinteringsfunctie voor Haring, Sprot en zoetwatervissen en een passage- of doortochtfunctie voor migrerende vissen die trekken van de rivier naar de zee.

DE SCHELDE IN DE TOEKOMST: ZIJN ER MOGELIJKHEDEN TOT HERSTEL ?

Indien de waterkwaliteit van het zoetwatergebied van de Schelde voldoende verbetert, kan ook tussen Gent en Antwerpen een permanente visgemeenschap aangetroffen worden. De herkolonisatie van het zoetwatergebied kan gebeuren vanuit het brakke water aangezien de meeste zoetwatersoorten hier al kunnen gedijen.

Zoals reeds gesteld dient echter niet alleen de waterkwaliteit te verbeteren. Er dienen tevens structuurherstellende maatregelen te worden genomen. Zo is de vorming van gecontroleerde oversstromingsgebieden van belang om zoetwatervissen de kans te geven te paaien in hun natuurlijk milieu.

De integratie van alle gegevens met betrekking tot de visgemeenschappen in de Zeeschelde moeten leiden tot de opstelling van een referentiekader. Dit kader bepaalt welke soorten zeker moeten voorkomen in een getijderivier zoals de Schelde. Vanaf het moment dat de Schelde voldoet aan deze referenties kan men opnieuw spreken van een hersteld ecosysteem.

MEER INFORMATIE

Meer informatie over de Schelde kan u ondermeer vinden in de brochure "De Schelde, een stroom natuurtalent", een uitgave van het Instituut voor Natuurbehoud, Kliniekstraat 25 1070 Brussel.

Joachim Maes,
Laboratorium voor Ecologie en Aquacultuur,
Naamsestraat 59, 3000 Leuven

TE KOOP

Erg volledige database met ornitologische gegevens. Heel handig voor wie al eens een artikeltje schrijft of onderzoek uitvoert. Geselecteerde informatie kan in spreadsheet, database of tekstverwerker geïmporteerd worden. DOS en Windows compatibel. Houdt ook lijst in van alle vogelnamen in meerdere talen. Handig om even uit te printen vooraleer op reis te vertrekken. Meer info: vraag naar Johan op 015/20 56 55.

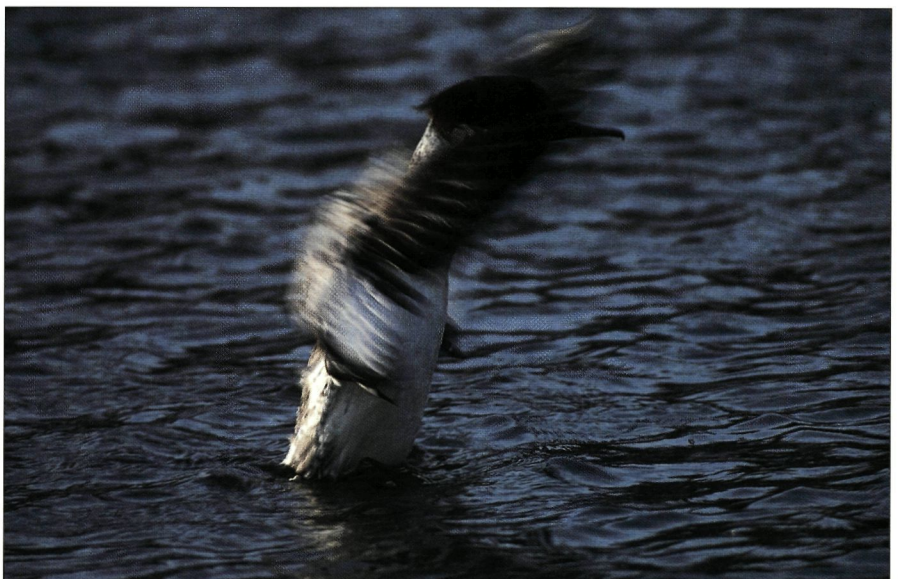

VERGIS U NIET... WILLY ZIT (NOG) NIET MET EEN EI

Slechtvalk Willy is een 'zij', geboren in 1996 in de nestkast op Doel 4. Zij (Willy) werd dit jaar waargenomen op Blokkersdijk. Erik De Keersmaecker wist ons te melden dat de ouders van Willy terug op post zijn bij de nestkast. Het slechtvalkenproject, een initiatief van het Fonds voor de Instandhouding van de Roofvogels (F.I.R.), werd mogelijk door de medewerking van Electrabel.

TE HUUR

Eenvoudig maar zeer gezellig chaletje in de Belgische kalkstreek. Minimum aan comfort, honden jammer genoeg niet toegelaten. Gelegen op boogschuit van natuurpark Viroin-Hermeton. Streek bekend voor de orchideeënrijke kalkheuvels te Nismes, het meer van Virelles met z'n Roerdomp en pleisterende Visarenden, de buurt van Frasnes met vele soorten waterjuffers en de weilanden rond het meer van Roly waar al eens een Kraanvogel neerdaalt. Periode naar keuze, maar wel minimum één week. Vraag naar Johan op 015/20 56 55.

Welke vogel is dat ?

Met deze snertopname mogen onze volbloed-vogelaars geen problemen hebben. Alhoewel? Misschien moet U nu constateren dat U toch niet tot dit godenvolk behoort. Daarom, bij twijfel, raadpleeg steeds uw vogelgids. De oplossing elders in deze Wielewaal.

De Adder komt in bijna heel Europa voor. In België wordt *Vipera berus* voornamelijk gevonden in de provincies Namen en Luxemburg. Deze 'Waalse' populatie sluit aan bij de woongebieden van Adders in de Franse Ardennen.

In Vlaanderen komt de Adder nog enkel voor in de provincie Antwerpen. Tot ongeveer 1950 leefde deze slang in een vrij groot deel van de Kempen.

De adders in Lille

Uit recente gegevens blijkt echter dat de Adder nog slechts in drie gebieden werd waargenomen. De grootste populatie, met enkele honderden individuen, leeft verspreid over het militair domein 'Het Groot Schietveld' in Brecht.

Tot 1983 waren er enkele waarnemingen in de omgeving van een heideterrein in Zoersel. Een derde kleine populatie leeft in de streek van Lille - Beerse.

DE POPULATIE VAN LILLE - BEERSE

Het oorspronkelijke Kempense landschap met heiden, moerassen en beekvalleien, is ook hier in de loop van de eeuwen grondig veranderd. Vooral op het einde van de 18e eeuw is het gebied op de schop gegaan. Heiden werden omgezet in grasland of beplant met naaldbomen. Moerassen werden gedraineerd en drooggelegd. Er kwamen recreatievoorzieningen en er werden visvijvers uitgegraven. De heide, woongebied van de Adder, bestaat bijna niet meer in Lille - Beerse. Van het oorspronkelijk landschap zijn nog slechts enkele relictten overgebleven.

Uit waarnemingen kon worden afgeleid dat tot halverwege de jaren '70 de Adder nog een ruime verspreiding had in het gebied. Daarna lopen de waarnemingen sterk terug. Meer recente vaststellingen hebben betrekking op slechts vier

Beheer is noodzakelijk.
(Foto: R. Willockx)

'S.O.S.' Adder

De Adder is in Vlaanderen een sterk bedreigde soort en daarom wettelijk beschermd. Goed zo! Maar in werkelijkheid hebben meldingen over Adders meestal het predikaat 'doodgeslagen gevonden'. Om de Adder uit dat verdomhoekje te halen moet u helpen.

Jonge zeehondjes zijn aandoenlijk en walvissen indrukwekkend. Maar geef nu ook eens om het voortbestaan van een echte Kempenaar, verdorie nog aan toe!

S.O.S. Adder - projectnummer 19
- verdere informatie in de middenbladzijde

Beerse

Levendbarende hagedis.
(Foto: R. Willockx)

deelgebieden. Hierbij moet opgemerkt worden dat voor één van die deelgebieden de laatste waarneming van een drachtig wijfje dateert uit 1987.

EEN KWETSBARE SOORT!

Met zekerheid kan gezegd worden dat in Lille - Beerse nog slechts drie kleine restpopulaties van de Adder leven. Die zijn bijzonder kwetsbaar omdat ze in kleine biotopen wonen, die gemakkelijk kunnen vernietigd worden. Een brand in het zomerbiotoop, grondwerken in een overwinteringsplaats, of een onoverkomelijke hindernis op de trekwegen tussen het winter- en zomerkwartier, kunnen voor deze kleine populaties dramatische gevolgen hebben. Zo kunnen bijvoorbeeld sterke fluctuaties ontstaan in de verhouding van de aantallen mannetjes en vrouwtjes, zoals teveel mannetjes voor te weinig vrouwtjes. Bij kleine populaties kan dit desastreuze gevolgen hebben, omdat de Adder laat geslachtsrijp wordt en weinig jongen voortbrengt.

Een bijzonder probleem voor kleine populaties is de genetische verarming. Zomin voor de Adders van het Groot Schietveld als voor de Adders in Lille - Beerse is genetische uitwisseling met andere populaties mogelijk, omdat de dichtst bij zijnde andere addergebieden ver in Wallonië of ver in Nederland gelegen zijn.

Bovendien is de Adder gevoelig voor verstoring. Excursies in het gebied, met als publieklokker 'de Adder', zijn misschien wel goed bedoeld, maar zeker nadelig voor deze soort.

Het is duidelijk dat zonder doorgedreven hulp voor de Adder in Lille - Beerse het einde van het verhaal nabij is.

ONZEKERE TOEKOMST?

In oktober 1995 raakte bekend dat de Vlaamse Landmaatschappij een aanvraag van ruilverkaveling voorbereidde, waarin o.a. het grondgebied van de gemeente Lille - Beerse werd opgenomen. Het behoud van de Adder als wilde inheemse diersoort en van de diverse biotopen waar ze leeft staat lijnrecht tegenover een mogelijke ruilverkaveling van het gebied. Door De Wielewaal v.z.w. en Natuurreservaten v.z.w., gesteund door andere verenigingen, is er terecht sterk verzet. De eis blijft onverkort dat de ruilverkavelingsplannen moeten afgevoerd worden, definitief!

KOPEN

Door De Wielewaal en door Natuurreservaten worden, waar mogelijk, in het addergebied terreinen aangekocht. De Wielewaal vzw koopt gronden aan in het noordelijk deel in en rond het be-

schermde landschap 'De Schrieken' (Ministerieel Besluit 24/04/1991). Het beschermde landschap is grotendeels eigendom van de gemeente Beerse (13 ha). De Wielewaal vzw heeft in het gebied ruim 4 ha in eigendom. Onze vereniging is al meerdere jaren actief in De Schrieken en beheert er o.a. de hooi- en rietlanden. Tot het einde van de jaren '70 werden in de Schrieken vrij regelmatig Adders waargenomen. Er wordt een addervriendelijk beheer toegepast, waardoor ook Levendbarende hagedissen, prooidieren voor de Adder, toenemen. Door het aankopen van kleine gebieden waar ooit Adders leefden, of die als verbinding tussen bestaande en potentiële adderbiotopen kunnen ingericht worden, kan een groot geheel behouden worden, waarin de Adder kan overleven.

Vrij grote aaneengesloten boscomplexen in het leefgebied van de Adder worden beheerd door AMINAL-afdeling Bos en Groen. Ook bij het beheer van deze terreinen is een addervriendelijke houding noodzakelijk.

In opdracht van AMINAL-afdeling Natuur werd in 1995 door medewerkers van het Instituut voor Natuurbehoud en van het Departement Biologie van de Universiteit Antwerpen (U.I.A.) een beschermingsplan voor de Adder in Lille - Beerse opgesteld. Voor de betrokken natuurverenigingen een prachtig werkdocument. Hyla, de amfibieën- en reptielenwerkgroep van De Wielewaal, wil intensief zorgen voor het behoud van de Adder in Lille - Beerse. Aankopen is de boodschap! Daarom vindt u in de middenbladzijde meer informatie over onze actie 'S.O.S. - Adder'.

Rudy Willockx,
medewerker Hyla

Met dank aan Daniël Josten voor het nalezen van de tekst.

Bibliografie

Een beschermingsplan voor de Adder in Lille - Beerse - Dirk Bauwens, Katia Claus, Raoul Van Damme

Het Groot hoefblad

Foto's R. Willockx

Als plant heeft het alle voordelen zeldzaam of bedreigd te zijn. Dan slooft men zich uit om je te beschermen, door wet-teksten en speciale vermeldingen in de flora's. Je groeiplaats wordt natuurre-servaat, liefst met prikkeldraad er rond. Bekijken kan alleen mits speciale aan-vraag en onder begeleiding. Sommigen zullen je verplaatsen naar veiliger oor-den.

Vaak is dat dan het eigen tuintje. Ben je daarentegen algemeen - let op het 'ge-meen' - dan is er geen mens die je op-merkt. Integendeel, als het wat tegen-valt word je behandeld met zeis, maaibalk of een chemisch elixir.

Neem nu het Groot hoefblad, een alge-mene plant in Vlaanderen, die vooral langs rivieren en beken groeit, op dijken en op vochtige plaatsen. Zandige en zu-re bodems worden echter gemedan.

Het Groot hoefblad groeit reeds vroeg in het voorjaar, van begin maart tot eind april. Op de groeiplaatsen staan uitslui-tend 'of mannelijke' of vrouwelijke plan-ten. De bloemhoofdjes verschijnen vóór de bladeren. Wie zich verwaardigt om even op de grond te gaan liggen bij zo een prille, nog gedrongen mannelijke plant, zal ongetwijfeld in bewondering geraken voor de zachte beharing en de roze en purperen kleuren. Bij de man-nelijke bloem vormen de hoofdjes een tros, die later verder stevig uitgroeit tot

ongeveer een halve meter hoog. Vóór het einde van de bloei is ook het blad verschenen. Het zijn de welbekende grote bladeren, die op rabarber gelijken en zo nodig als regenscherm kunnen gebruikt worden. De wetenschappelijke naam 'petasites' betekent trouwens 're-genhoed'.

Bij de vrouwelijke planten staan de bloe-men soms ook in een tros, maar vaak vormen ze een pluim. Door de opmerke-lijke verschillen tussen de mannelijke en vrouwelijke bloeiwijzen, dacht men vroeger dat het om verschillende soor-ten ging. Zelfs de grote Linnaeus heeft zich laten misleiden.

Omdat de mannelijke en de vrouwelijke planten groepsgewijs en op grote af-stand van elkaar groeien, is er vaak geen bestuiving mogelijk en dus ook geen vruchtvorming. Maar omdat het Groot hoefblad veel op oevers van wa-

terlopen groeit, kan het zich door het meespoelen van wortelstokken op an-dere plaatsen vestigen.

Als voorjaarsbloeiër krijgt deze plant de belangstelling van voorjaarsactieve in-secten, zoals hommels, bijen, zweef-vliegen en vlinders, waaronder de Ci-troenvlinder. Sommige soorten, zoals de Grote hoefbladsnuittor zijn uitslui-tend aangewezen op deze plant.

Onze voorouders gebruikten de plant tegen zweren of als wondhelend middel. Het staat trouwens vast dat deze in veel opzichten merkwaardige plant ontsmet-tende, krampwerende en wondhelende stoffen bevat. Het is maar dat u het weet!

Aanbevolen literatuur:

Nederlandse oecologische flora - Drs. E.J. Weeda e.a., te verkrijgen in de Wie-lawaalboekhandel.

Zaag, hak, maai en bewonder Den Battelaer, unieke vloeibeemden

Ten noordwesten van Mechelen, tussen de Zenne en de Leuvense Vaart, ligt een nog vrij uitgestrekt natuurgebied, met weiden, vochtige elzenbosjes, populierenbestanden en rietveldjes. Opvallend is het ontbreken van alle bebouwing. Om de hoge landschappelijke waarde is het gebied geklasseerd.

De Wielewaal Regio Mechelen tracht hier, in samenwerking met het Mechels stadsbestuur, een natuurreserveaat met allure uit te bouwen. We laten de conservator aan het woord.

'In de zomer van 1995 was het op sommige plaatsen bijna onmogelijk om door de manshoge Brandnetels, Kleefkruid en distels te trekken.' Vanop een lage dijk hebben we een goed zicht op zowat 5 ha grasland, afgeboord met Canada-populieren. De tientallen wilgen zijn mooi geknot. 'Sommige takken hadden 18 jaarringen, als het ware bomen die boven op de knotwilgen groeiden. Nu zijn ze alle 67 geknot, maar echt veel mogelijkheden voor hollenbroeders bieden ze niet. Daarom hebben we twee nestkasten voor Steenuilen geplaatst en enkele broedmanden voor de Ransuil.'

Het gebied heet 'Den Battelaer', is zowat 5 ha groot en eigendom van de Stad Mechelen. De voormalige vloeibeemden werden niet meer gebruikt en veruigden zeer sterk. In 1996 werd tussen De Wielewaal en de Stad Mechelen een overeenkomst afgesloten, waardoor Den Battelaer de volgende 30 jaar als natuurgebied zal beheerd worden. Een beheersplan werd door de Wielewaalafdeling Regio Mechelen opgesteld en na

goedkeuring door alle betrokken diensten (Stad Mechelen, AMINAL, Monumenten en Landschappen) kon aan de uitvoering begonnen worden.

'Het lage dijkje waar we nu op staan is ongeveer 1,5 m hoog en aan de basis 12 m breed. Het is een restant van de oude Zennedijk. Bij het rechtekken van de Zenne eind vorige eeuw werden de afgesneden meanders meestal gedempt. Hiervoor werden vaak de dijken afgegraven. Maar in Den Battelaer kan je nog gemakkelijk de rivierbochten terugvinden en zie je duidelijk dat de bedding ongeveer 12 m breed was.'

In het beheersplan is voorzien om binnen vijf jaar deze oude Zenne-arm terug te laten uitgraven en ook de oude Zennedijkjes terug aan te leggen. Dit herstel van het landschap betekent voor de afdeling een zeer zware financiële inspanning. Toch kan dit jaar reeds een deel uitgevoerd worden, dank zij een genereuze gift van 100 000 frank door de firma Dupont de Nemours. Uiteraard is men nieuwsgierig naar de planten en dieren die hier gaan verschijnen als de meander terug vol water staat.

Het ganse terrein is van een veeraster voorzien. Dit werd mogelijk doordat de Stichting Leefmilieu van de Kredietbank het project van Chiro van Battel 'Herstel vloeibeemden Den Battelaer' bekroonde. Eens het terrein omheind werd een

overeenkomst afgesloten met een plaatselijke landbouwer. Eerst werden netels, distels en de ruigten gemaaid. Daarna werd een intensieve begrazing met vijftien stuks vee toegepast. Geen 'aaibare' krullenbollen, maar stevige koeien en stieren van bij ons. En het resultaat is duidelijk merkbaar: overal terug grote stukken grasland, met enkel hier en daar nog wat netels. In de toekomst zal bijna heel het gebied gemaaid worden eind juni, met nabeweiding tot eind oktober. Uiteraard is hiervoor een jaarlijks te hernieuwen contract opgesteld.

Een perceel van zowat een halve ha, dat overwoekerd was met netels, distels en Reuzenbalsemien, werd mechanisch ondiep geplagd. De bedoeling is dat dit perceel drassig tot nat blijft en dat hierdoor tijdens de voorjaars- en najaarstrek allerhande steltlopers en watervogels komen pleisteren. Ook hier hoopt men dat de oorspronkelijke vegetatie zich zal herstellen.

'Hier moet een wandelpad komen. Maar eerst moeten deze populieren verwijderd worden, want bij winderig weer is het hier doodsvaarlijk. Niet alleen zware takken, maar zelfs bomen knappen dan af.'

Aan Den Battelaer grenst een bijna 4 ha groot Canadabos. De bomen zijn verkocht en de Stad Mechelen verwierf het terrein. Ook hier heeft De Wielewaal het beheer aan het Stadsbestuur gevraagd.

'Als de bomen verdwenen zijn vinden Buizerd, Wielewaal en Torenvalk hier geen broedgelegenheid meer, maar in de omgeving zijn voldoende mogelijkheden. Daartegenover staat dat er heel wat kansen komen voor nieuwe soorten. Het is er gedeeltelijk zeer drassig, er zijn sloten en er is een rietveldje. Mits een goed beheer krijgen we hier Bos-

Den Battelaer, vóór het beheer. (Foto: R. Willockx)

rietzanger, Blauwborst, Kleine karekiet en wie weet Sprinkhaanrietzanger en Rietgors.'

Enigszins afgescheiden van Den Battelaer ligt een moerasje dat iets minder dan 1 ha groot is. Ook dit plekje heeft De Wielewaal in beheer gekregen na overleg met de Stad Mechelen en AMINAL. Hier wacht er beestig veel werk, maar het is de moeite waard. Er is een rietkraag en er groeien Dotterbloemen. De IJsvogel wordt er regelmatig opgemerkt en er zijn geschikte plekken voor de Waterral.

1996 was een topjaar, want de Stad Mechelen kocht ook nog eens 8,5 ha aangrenzende vloeibeemden. Deze beemden waren tot vóór enkele jaren kenmerkend voor het rivierlandschap. Bij vloed werden de laag gelegen graslanden langs de Zenne en de Dijle via kleine sluisen met het slijkerige rivierwater bevoeid. Nadat het slib was bezonken werd bij eb het water terug naar de rivier geleid. Dit gebruik had tot doel de graslanden te bemesten, maar moest opgegeven worden omwille van de toenemende watervervuiling. Uiteindelijk werden de vloeibeemden beplant met

productiebossen en uitgegraven voor de aanleg van de autoweg E19. Dag bloemrijke hooilanden, dag Veldleuwerik, dag Gele kwikstaart!

'Dit is ongetwijfeld de mooiste en best bewaarde vloeibeemd, met alles nog erop en eraan. De sluisjes en bruggetjes, de kleine lage dijken, sloten en greppels, waardoor welbepaalde delen van de beemden konden bevoeid worden, ze zijn er nog allemaal en nagenoeg intact. Ook voor dit terrein zijn we bij de stad Mechelen gaan aankloppen. Wij hopen hier ook een langlopende overeenkomst te mogen afsluiten. Stel je deze beemden even voor wanneer ze terug kunnen bevoeid worden: pleisterende Grutto's, Kieviten die sprietjes over hun rug werpen en tierelierende leeuweriken. En ook voor de Graspiepers en Gele kwikstaarten zijn er dan terug broedmogelijkheden. Tel nu even op: 5 ha Battelaer + 2 nieuwe terreinen van 4 en 8,5 ha maakt bijna 18 ha. En er zijn nog aankopen mogelijk! Kom van op de dijk genieten van dit uniek stuk natuur.'

We beklimmen de nieuwe Zennedijk, een hoge zware dijk met de 'ideale' SIGMA-maten, en bovenop, zoals het blijkbaar hoort, een laag asfalt. Ideaal voor wie op de fiets dit mooie rivierlandschap eens wil verkennen. 'Ik denk dat we bij De Wielewaal te bescheiden zijn en dat we onze reservaten en wat we doen om de natuur te behouden, meer kenbaar moeten maken.'

Een groepje in renners verklede onverlaten komt over de ganse breedte van de dijk aangestormd. Hun fietsbel hebben ze blijkbaar vervangen door getier en gevloek. Maar wat trekt de echte Wielewaler zich aan van het gezoem van een zwerm muggen?

Inlichtingen:

conservator Rudy Willockx,
Sparrenstraat 23, 2811 Hombeek

Het reservaat kan van op de Zennedijk volledig overschouwd worden.

De eerste resultaten. (Foto: R. Willockx)

Dag ellendig wak

Mannetje Grote zaagbek

Meerkoet

Wak met Kuifeenden, Tafeleenden
en mannetje Nonnetje

December 1996, januari 1997. De jaarwisseling werd gekenmerkt door een wekenlange vorstperiode met vaak zeer lage temperaturen. Voor beheerders van moerassige gebieden een buitenkansje! Want over de dikke ijslaag konden nu gemakkelijk beheerswerken uitgevoerd worden op plaatsen die anders moeilijk of niet bereikbaar waren.

Maar dan de bange vraag: hoeveel van onze IJsvogels hebben deze winter overleefd en wat met onze laatste Roerdompen? Op zeer korte tijd waren alle sloten en plassen volledig dicht gevoren. Enkel op kanalen, waar het ijs door de scheepvaart werd gebroken, of waar warm water werd geloosd door een fabriek, was er nog wat open water. In deze wakken troepten honderden, soms duizenden watervogels samen. Dikwijls zullen de waarnemingen in het notitieboekje van de vogelaar met rood onderstreept zijn. Maar naast de bijzondere waarnemingen was er toch ook machteloos medelijden voor een vastgevroren Grote zaagbek die werd overvaren of voor de Meerkoeten die bij tientallen verhongerden.

Een wak, het laatste open water om te overleven of om ellendig te sterven in een ijzige omgeving. Gelukkig is deze periode nu weer voorbij - tot de volgende winter?

voor u gesprokkeld

SAMENSTELLING: R. DE FRAINE

Bronnen: AIRO 4/2, Aves 31/1, British Birds 88/1-2, 89/7-8, De Takkeling 3/1, Die Vogelwarte 37/4, het Vogeljaar 42/5, 43/1, Journal für Ornithologie 135/3, Nos Oiseaux 43/5, Ornis Hungarica 3/1, Ringing & Migration 17/1, Safring News 23/2, Scottish Birds 18/3, SOVON-Nieuws 7/4, Nieuws van het Zwin, 10/8/96.

- De nieuwe Rode Lijst van de Britse broedvogels omvat drie categorieën van vogels die bedreigd zijn. De rode lijst omvat 36 soorten die een hoge bescherming nodig hebben, een tweede categorie omvat 110 soorten die ook nog goed moeten gevolgd worden en de derde groep zijn 134 broedvogels die regelmatig moeten "gemonitord" worden om hun status op de voet te kunnen volgen. Bij de 36 broedvogels op de rode lijst zijn er de "verwachte" Roerdomp, Korhaan, Auerhoen, Draaihals en Grauwe gors waarvan de broedvogelaantallen sterk teruggelopen zijn, maar ook Ringmus gaat 89% achteruit, Patrijs 82%, Tortel 77%, Grauwe vliegenvanger en Zanglijster 73% en Veldleeuwerik en Kneu gaan meer dan 50% achteruit tegenover de vorige lijst.
- Aan de najaarstrek van de meeste soorten gaat er een

ruitrek van de mannetjes vooraf. Bij de Krakeend is dit niet anders; de mannetjes verlaten de vrouwtjes wanneer deze aan het broeden zijn. Wanneer de mannetjes geruid zijn, trekt een gedeelte terug naar het broedgebied. De paarbinding bij Krakeenden strekt zich namelijk over een heel jaar uit. Later op het seizoen is er ook een ruitrek voor vrouwtjes waar de mannetjes aan deelnemen. Reeds vanaf begin september waren 90% van alle vrouwelijke Krakeenden uit een Beiers studiegebied (terug) gepaard waar te nemen.

- De overlevingskans van adulte Fitissen in Noord-Engeland bereikte 39% en veranderde niet tussen 1987 en 1993. In Zuid-Engeland was het verhaal helemaal anders: de overlevingskans crashte van een goede 45% in 1988 naar juist 24% in 1992. De oorzaak van deze sterke achteruitgang is nog

niet gevonden maar het zou kunnen zijn dat de Noord-Engelse en Zuid-Engelse populatie Fitis een verschillende trekstrategie en overwinteringsgebied zouden hebben waardoor de ene groep adulte vogels wel en de andere slecht overleven.

- Enkele "oudjes" van het Britse ringwerk: Roodkeelduiker 19 jaar en 5 maanden, Stormvogeltje 31 jaar en 11 maanden, Kleine zwaan 21 jaar en 8 maanden, Eider 35 jaar en 6 maanden, Kleine karekiet 12 jaar en 10 maanden, Glanskop 10 jaar en 1 maand en Barmsijs 8 jaar en 5 maand.
- De achteruitgang van het Baardmannetje als broedvogel in Groot-Brittannië, 339 à 408 paren in 1992 tegenover 665 paren in 1977, kan niet enkel verklaard worden door opeenvolgende strenge winters. Onbekende en onverklaarbare oorzaken die wellicht iets

met het habitat te maken hebben, spelen blijkbaar ook een rol.

- In Zwitserland werd vastgesteld dat trekkende Houtduiven in het najaar vaak worden opgewacht door plaatselijke roofvogels zoals Haviken en Slechtvalken. Op 18 oktober 1993 werden 4 Haviken, twee adulten en twee juvenielen, en 5 Slechtvalken waargenomen die 130 aanvallen ondernamen op de trekkende duiven; geen enkele aanval had succes. Trekkende Houtduiven in groep zijn bevoordeeld en vaak is het ook zo dat de roofvogel geen keuze weet te maken welke prooi hij wil slaan.
- Het overwinteringsgebied van de Sprinkhaanzanger is lange tijd onbekend gebleven. De jongste jaren worden er regelmatig geringde vogels teruggemeld uit Senegal, West-Afrika.
- Dertig jaar lang werd het tijdstip nagegaan van jagen-de Blauwe kiekendieven 's winters in Schotland. Gedurende november tot februari wordt er bij voorkeur rond 11 uur en 15 uur gejaagd; tijdens de middag wordt er nauwelijks prooi gezocht. Ook tussen augustus en maart wordt er overwegend op dezelfde momenten gejaagd ondanks de gewijzigde omstandigheden. Sperwers en Smellekens jagen vaak op hetzelfde tijdstip als Blauwe kiekendieven, maar Slechtvalken hebben een andere jachtstrategie.
- In mei 1994 werd in Wallonië tweemaal vastgesteld dat Kerkuilen een nest jonge Eksters plunderden. Vogels staan zelden op de spijkskaart van deze uil maar in tijden van voedselschaarste worden vaak vogels buitgemaakt.
- In het wat verwaarloosde park Franckendaal, in het

Paartje Krakeenden (Foto: A.C. Zwaga)

hart van Amsterdam (Ned.), is sinds de jaren '20 een befaamde Blauwe reigerkolonie gevestigd. In de straten rondom Franckendaal ziet men vaak Blauwe reigers urenlang bij een voordeur posten, wachtend op een vissekok of andere maaltijdresten. De meest gedomesticeerde komen ook ongegeneerd in de keuken kijken tot op het aanrecht om te zien wat de pot schaft.

- In vergelijking met 1993 is de Nederlandse populatie Aalscholvers in 1994 met zo'n 6.000 paren teruggelopen. Dit komt vrijwel geheel op conto van de sterke afname in de Oostvaardersplassen en Lepelaarsplassen, waar de aantallen bijna gehalveerd zijn. In de overige Nederlandse kolonies waren de veranderingen doorgaans niet zo spectaculair. In het totaal hebben ongeveer 14.200 Aalscholvers in 1994 in Nederland gebroed.
- Wilde eenden in Canada die tijdens het najaar niet naar het zuiden trekken maar overwinteren aan het Alberta-meer, een atypisch en te noordelijk overwinteringsgebied, waar industrieel warm water ijsvorming tegengaat, verliezen tijdens het winterhalfjaar meer dan de helft van hun totaal gewicht. Resultaat hiervan is dat deze vogels in het voorjaar onvoldoende in conditie zijn om met succes te broeden.
- In Egypte worden jaarlijks enorm veel watervogels geschoten, maar er wordt ook gevangen met klapnetten, mistnetten, vangst met netten vanaf een bootje, kwartelnetjes en met de zogenaamde "sound & net trap",

waarbij met de combinatie van luidspreker, bandrecorder en zware netten 's nachts de vogelvangst wordt bedreven. Op de markten worden de vogels dood of levend verkocht en het grootste "aanbod" is in de maand maart. Door Nederlandse onderzoekers werden 11.709 vogels op de markten vastgesteld zoals Fuut, Kleine zilverreiger, Purperreiger, Smient, Pijlstaart, Slobeend, Waterhoen, Purper- en Meerkoe, Tureluur, Kokmeeuw, Turtel, Hop, Boerenzwaluw, Witte kwikstaart, Zanglijster en Huismus.

- In Zuid-Transvaal, republiek Zuid-Afrika, werden gedurende acht jaar palearctische vogels op hun ruigedrag nagegaan. Interessant is ook hun fenologie. De eerste Tuinfluiter werd op 12 oktober geringd, de laatste op 31 maart; de eerste Grasmus was er op 23 november en de laatste op 31 maart; de eerste Spotvogel werd gevangen op 10 november terwijl de laatste er op 10 maart werd gecontroleerd en tenslotte de eerste Grote karekiet was op 5 december aanwezig en verliet het studiegebied op 4 april. Transvaal ligt zo'n 9.000 kilometer van hier.
- Een aantal vogelpopulaties heeft recent haar trekactiviteiten veranderd. In de 19e eeuw waren alle Centraal-Europese merels trekkers, op dit moment trekken de helft van de Merels daar niet meer weg; evenzo Zwarte roodstaarten, Tjiftjaffen en Putters die in toenemende aantallen in hun broedgebieden overwinteren. Centraal-Europese Zwartkop-

Paartje Bijeneters (Foto: A.C. Zwaga)

pen die voorheen aan de Middellandse Zee overwinterden, doen dat nu in toenemende mate in Groot-Brittannië en Ierland.

- Het aantal overwinterende reigerachtigen op het Iberisch schiereiland blijft jaarlijks stijgen. In de winter 1992-1993 werden meer dan 150.000 Koereigers op 242 slaapplekken geteld en meer dan 10.000 Kleine zilverreigers op 181 slaapplekken. Interessant zijn verder 1426 overwinterende Kwakken in Zuid-Spanje.
- 72% van de broedende Bijeneters van een Hongaarse kolonie kwam elk jaar terug op dezelfde plaats broeden (Bijeneters zijn zomervogels). Slechts 0,4% van de eerstejaars vrouwtjes en 5,9% van de eerstejaars mannetjes keerden later als adult naar de kolonie terug. De sterftegraad in alle leeftijdsklassen was gelijk en bedroeg 33%.
- Van 1986 tot 1993 werden zeven havikenterritoria in Oost-Nederlands nagegaan. Alle resultaten zijn gebaseerd op 603 postduivenringen die verzameld werden. De helft van de gedode duiven waren eerstejaars. De afstand ringplaatsvindplaats bedraagt bij de helft van de gevonden duiven tussen de 7 en 30 kilometer en is concentrisch. Het overige deel is afkomstig uit het gebied in een straal van 31 à 625 kilometer rond het nestbos. Van de 603 vondsten was de herkomst zeer uiteenlopend, nl. uit 123 verschillende Nederlandse localiteiten, 79 Duitse, 25 Belgische, 3 Engelse en 1 Tsjechische plaats. Uit

alle windrichtingen kwamen duiven aangevlogen naar dit relatief kleine gebied. De predatiedruk van Haviken op het postduivenbestand bedraagt gemeten naar ringvondsten 0,1%. Broedparen van de Havik gingen niet op zoek naar duiventillen in de omgeving.

- Na de kernramp in Tsjernobyl, Oekraïne, is de plaatselijke populatie Klapeksters er aanzienlijk toegenomen en wel op die plaatsen waar alle mensen geëvacueerd werden dicht bij verlaten landbouwgebieden.
- In het Zwinreservaat was er andermaal een broedgeval van de zeldzame Noordse stern. Dit betekent slechts het vijfde broedgeval van die soort voor ons land. Deze elegante zeezwaluwsoort broedt overal langsheen de Atlantische kusten van Zuid-Afrika. Uitzonderlijk trekken ze nog verder oostwaarts. Zo is er een terugmelding bekend van een in Schotland geringde Noordse stern uit Australië.
- Het is zeer goed mogelijk dat de stern, meeuwen en steltlopers die tot 1996 in de haven van Zeebrugge broedden, bij hun terugkeer naar deze broedgebieden de Flanders Container Terminal en het Wielingedok op hun broedplaatsen zullen vinden. Meteen 650 paren Grote stern, 250 paren Dwergstern en 1.800 paren Visdief die elders een stek zullen moeten zoeken. Het protest van natuurliefhebbers en vogelkijkers tegen deze aanslag op beschermde broedvogels is tot nu toe erg magertjes geweest.

Hop (Foto: A.C. Zwaga)

Monitoring van zeldzame en kolonievogels in Vlaanderen: medewerking gevraagd!

ANNY ANSELIN

HOE STAAT HET MET ONZE KENNIS?

Alhoewel de ornithologische activiteit in Vlaanderen zeker niet niets is, is recente gebiedsdekkende informatie over broedvogels schaars. De meeste broedvogelinventarisaties in Vlaanderen beperken zich tot een aantal regio's en/of soorten.

In 1983 namen Wielewalers Herman Voet, Paul Maes en Hubert Meeus het lovenswaardig initiatie om beschikbare gegevens van onregelmatige en schaarse broedvogels in Vlaanderen te bundelen en te publiceren. Daarnaast waren een aantal soorten de afgelopen jaren onderwerp van diversie inventarisatieprojecten of overzichtspublicaties voor geheel Vlaanderen. De best gekende zijn o.a. Blauwe Reiger, Fuut, Boomleeuwerik, Ortolaan, Roek, diverse steltlopers en niet te vergeten het recente JNM-project over Oeverzwaluwen en het succesvolle Wielewaalproject over Oeverzwaluw, Huiszwaluw en Boerenzwaluw!

Een opmerkelijke evolutie tijdens de laatste 20 jaar is ook het verschijnen van diverse regionale broedvogelatlassen, o.a. in Limburg, regio Klein-Brabant, regio Schelde-Leie en Zuid-West-Vlaanderen. In Noord-West-Vlaanderen wordt, na een reeks van tien veldornithologische jaarboeken, sinds 1992 jaarlijk een broedvogeloverzicht gepubliceerd in het regionale vogeltijdschrift Mergus.

Voor de meeste broedvogelsoorten bleef het echter zeer moeilijk om een globaal overzicht te krijgen van hun Vlaamse populatiegrootte. Het was duidelijk dat Vlaanderen toe was aan een project waarmee we een aantal van onze zeldzame soorten op een gestandaardiseerde manier en gebiedsdekkend inventariseren. Slechts op die manier kunnen we een goed en betrouwbaar beeld krijgen van vooruitgang of achteruitgang van soorten op lange termijn.

WAT DOEN WE ERAAN?

In 1993 werd door het Instituut voor Natuurbehoud en Flavico vzw een gezamenlijk monitoring-project opgezet om het broedbestand van zeldzame (en meteen ook koloniebroedende en exotische vogels) jaarlijks via een gestandaardiseerde methode te volgen. Dit project kreeg de naam 'Bijzondere Broedvogels Vlaanderen' of kortweg BBV. Niet alleen heeft Vlaanderen op het vlak van broedvogelmonitoring een achterstand met onze buurlanden in te halen, maar er is bovendien een nog steeds groeiende vraag naar wetenschappelijke onderbouwde inventarisatiegegevens als ondersteuning voor beleidsinitiatieven, Milieu-Effect-Rapportering en natuurontwikkelingsprojecten. Ook in het kader van de Europese Vogelrichtlijn is een noodzakelijke monitoring van een aantal kwetsbare soorten in onze 23 Vogelrichtlijngebieden aangewezen. Ook bij aankoop en/of beheer van natuurgebieden is het uiteraard nuttig te weten welke kwetsbare soorten er broeden.

DOESTELLING EN OPZET VAN HET BBV-PROJECT

Het project heeft tot doel om jaarlijks aantalsveranderingen te registreren van

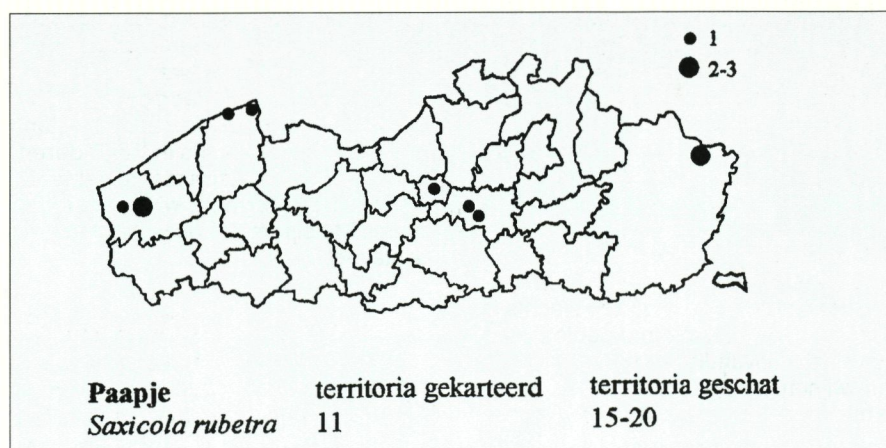
zeldzame broedvogels. Daarnaast worden ook nog de voornaamste kolonievogels (waaronder een aantal zeldzame soorten zoals bv de Dwergstern) en verwilderde exoten (zoals bv Canadese Gans) geïnventariseerd. De geselecteerde soorten zijn zo zeldzaam of komen zo geconcentreerd voor, dat het mogelijk is ze jaarlijks over heel Vlaanderen te tellen.

Een overzichtje van de soorten die in aanmerking komen vind je in Tabel 1

ORGANISATIE VAN HET PROJECT

Het BBV-project wordt centraal gecoördineerd vanuit het Instituut voor Natuurbehoud (I.N.), een wetenschappelijke instelling van de Vlaamse Gemeenschap, in samenwerking met (momenteel) zo'n goed 250 Vlaamse veldornithologen die op vrijwillige basis meewerken aan het project. In 1994 en 1995 was op het I.N. Koen Devos coördinator, vanaf 1996 is dit Anny Anselin.

Voor de organisatie van het project wordt gewerkt via een regionale structuur. Rekening houdend met de bestaande werkingsgebieden van diverse vogelwerkgroepen en Wielewaalafde-

lingen werd Vlaanderen ingedeeld in 29 regio's. Elke regio heeft een projectverantwoordelijke, een zogenaamde lokale coördinator of LOC. De belangrijkste taak van de LOC bestaat in het organiseren van het project binnen zijn 'werkgebied': het verdelen van inventarisatiegebieden en/of soorten onder de medewerkers, het verspreiden van de handleidingen, het verzamelen en controleren van de gegevens,...

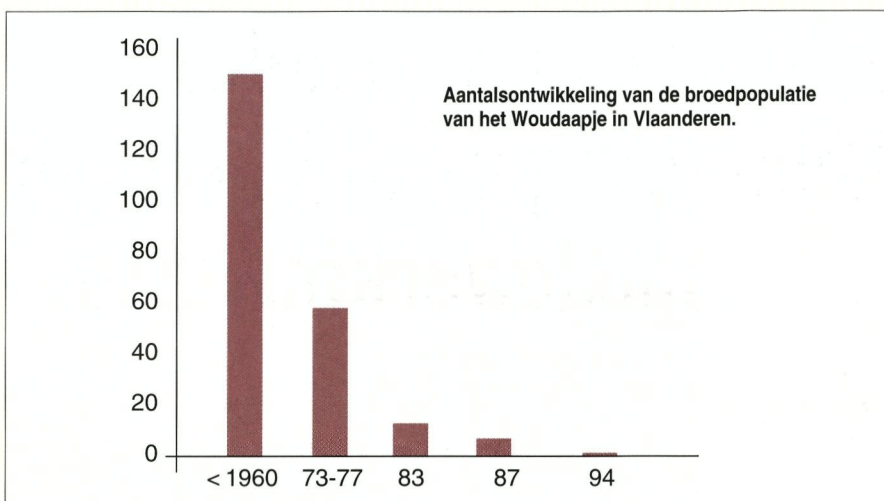
De manier van werken kan van regio tot regio verschillen. Soms zijn de medewerkers verantwoordelijk voor het inventariseren van één bepaalde soort, bv iemand die de ganse regio afzoekt op Roekenkolonies. Elders gaat men het volledige grondgebied onderverdelen in meerdere, goed afgebakende onderzoeksgebieden die elk door één persoon (of meerdere personen) geteld worden op alle aanwezige BBV-soorten. Sommige medewerkers inventariseren beperkte gebieden zoals bv een bepaald natuurreservaat.

Het onderzoeksgebied wordt tijdens het broedseizoen (maart-juni vooral) meerdere keren bezocht waarbij de territoria op kaart worden gebracht en broedparen geteld worden. De gegevens worden dan aan de LOC doorgegeven die voor de hele regio speciale formulieren invult en overzichtskaarten doorstuurt naar de coördinator op het IN. Hier wordt alles ingevoerd en verwerkt tot verslag.

EERSTE RESULTATEN

De resultaten van het broedseizoen 1994 met voor iedere soort tevens een vergelijking met de toestand in de laatste decennia, werden recent gepubliceerd in een rapport Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Vlaanderen in 1994, door Koen Devos en Anny Anselin. Dit werd uitgegeven door het Instituut voor Natuurbehoud en Vlavo. Het werd gratis aan alle medewerkers aan het project gestuurd. Een samenvatting ervan verschijnt binnenkort in Oriolus. De resultaten van de broedseizoenen 1995 en 1996 zullen (samen) verschijnen in het voorjaar 1997.

Uit het rapport blijkt onder andere dat niet minder dan 13 soorten broedvogels sterk bedreigd zijn, dwz dat ze -indien de huidige trend zich verder zet- volledig verdwenen zullen zijn uit Vlaanderen tegen het jaar 2000! Het gaat om Woudaapje, Roerdomp, Grauwe kiekendief, Korhoen, Kwartelkoning, Draaihals, Paapje, Tapuit, Snor, Kleine karekiet, Grauwe klauwier, Klapekster en Ortolaan. Aan dat lijstje mogen we wellicht ook Dwergstern en Grote stern toevoegen, gezien deze soorten slechts in één enkel, niet beschermd gebied voorkomen dat bovendien gedoemd is om te verdwijnen. Dit alles zou betekenen dat in minder dan 10 jaar tijd meer dan twee keer zoveel broedvogelsoorten zouden

verdwijnen in Vlaanderen als in de voorbije 100 jaar (onregelmatige broedvogels niet meegerekend)!. Het huidige lijstje van uitgestorven soorten omvat Ooievaar, Kemphaan, Zwarte stern, Hop en Duinpieper.

Toch even slikken....

WIE HELPT MEE?

Alhoewel de respons op dit voor het natuurbehoud belangrijk project uitzonderlijk goed was, blijft het in een aantal regio's moeilijk om blijvend voldoende medewerkers te vinden. Sommige mensen hebben een bepaald jaar geen tijd meer, men vindt geen vervanger, met als gevolg dat bepaalde delen van de regio niet meer geteld worden. Of een LOC stopt er wegens omstandigheden mee, en er is niemand om hem/haar te vervangen. Dit zijn de typische problemen bij lange-termijn onderzoek. Om op termijn voldoende 'nieuw bloed' te garanderen is een 'ornithologische opleiding' noodzakelijk, wat momenteel reeds wordt opgevangen door de talrijke initiatiecurcussussen rond ornithologie die gestart zijn. Anderzijds hebben we nu ook behoefte aan nieuwe medewerkers. Ik denk dat er binnen de Wielewaal zeker nog een aantal actievelingen zijn die niet weten dat een dergelijk project loopt en die een waardevolle bijdrage kunnen leveren, al is het soms door tellen van een eerder gemakkelijke soort (bij beginners) of in een beperkt gebied (conservators bv). Waarop wachten om mee te helpen? Al doende leert men! Hoe beter we op de hoogte zijn van de toestand van onze broedvogels in Vlaanderen, hoe beter we de interessante gebieden kunnen beschermen: wij hebben dan tenminste cijfers om onze argumenten te staven!

WAT DOEN OM MEE TE WERKEN?

In een aantal regio's zijn er momenteel nog onvoldoende medewerkers om het project op lange termijn vol te houden. Dit zijn o.a. Westkust, Ieper, Durme,

Zwalmstreek, Halle, Heist-op-den-Berg en Turnhout!!!! Maar ook in andere regio's is hulp ALTIJD WELKOM. Wielewalers die geïnteresseerd zouden zijn om mee te helpen aan het BBV-project, of hier vrijblijvend meer informatie over wensen, contacteer de secretaris van je afdeling: die kan je het adres van de lokale coördinator doorgeven, of rechtstreeks de coördinator op het Instituut voor Natuurbehoud, Anny Anselin. Van mij ontvang je de nodige informatie (handleiding, recente info over het project, samenvatting van het rapport van 1994,...).

Met dank bij voorbaat voor de medewerking, en..., ik wacht vol spanning!

Personen geïnteresseerd in het broedvogelrapport van 1994 kunnen dit bestellen aan 300 F/stuk door een briefje te sturen tav Instituut voor Natuurbehoud, De Bibliotheek, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel, met vermelding: 'Broedvogelrapport 1994' en het aantal gewenste exemplaren. Na ontvangst van de aanvraag zal u het rapport toegestuurd krijgen, gevolgd door een factuur. Dus niet op voorhand betalen!

Anny Anselin
Instituut voor Natuurbehoud
Kliniekstraat 25, 1070 Brussel
tel: 02 558 18 26
fax: 02 558 18 05

FAUT - FOUT

Ja, juist, u heeft het ook opgemerkt. Het plantje, vastgevroren in de ijskegel (omslag januarinummer), is geen varen, maar wel het Gerimpeld boogsterremos. Het doet ons natuurlijk plezier dat u de Wielewaal aandachtig leest. 'Nog eens zo'n fout, en ge kunt in Siberië mossen en ijskegels gaan fotograferen.'

KOEN VAN DEN BERGE

Onderzoek naar de verspreiding en de ecologie van marterachtigen: oproep tot medewerking!

Bunzing (Foto: B. Odeur)

1. INLEIDING

Aan het Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer, wetenschappelijke instelling van de Vlaamse Gemeenschap, is sinds 1996 een aanvang genomen met het onderzoek naar de verspreiding en de ecologie van inheemse marterachtigen. Om daar op een redelijke termijn inzicht te kunnen in krijgen, is er een dringende behoefte aan een gebiedsdekkend en dicht netwerk van vrijwillige medewerkers.

Concreet gaat het om Wezel, Hermelijn, Bunzing, Steenmarter, Boommarter, Das en Otter. Omdat bij soortdeterminatie gemakkelijk verwisseling kan optreden met ontsnapte of verwilderde uitheemse soorten als Amerikaanse nerts of Mink, Wasbeer, Wasbeerhond en Beverrat, gaat de aandacht ook naar deze soorten.

2. VERANTWOORDING

In tegenstelling tot vele andere organismengroepen, zoals bv. vogels, libellen, hogere planten, mossen ..., bestaat in Vlaanderen relatief weinig traditie in het onderzoek naar zoogdieren.

Zo vertoont de kennis over de verspreiding van inheemse marterachtigen grote hiaten en/of is zij gekenmerkt door grote onzekerheden. Over mogelijk actuele populatietrends (toename of afname) is nauwelijks enige concrete informatie voorhanden. Tegelijk ontbreekt het grotendeels aan inzichten, in Vlaam-

se context, in meerdere aspecten van de ecologie van de onderscheiden soorten (terreingebruik, voedselspectrum,...). Marterachtigen zijn daarbij goed-buikbare toetssoorten in de hedendaagse benadering van zowel ecosysteem- en landschapsbeheer als van ruimtelijke planning. Als - niet-vliegende - zoogdieren met een vrij groot leefgebied zijn zij bv. een belangrijke graadmeter inzake de versnipperingsproblematiek, als roofdieren staan zij aan de top van de voedselpiramide. Das, Otter en Boommarter zijn bovendien Rode-Lijstsoorten.

3. OPZET

De mogelijkheden tot medewerking zijn meervoudig. Doel is enerzijds het centraliseren van verspreidingsgegevens, anderzijds het inzamelen van dode dieren, vnl. in de hoedanigheid van verkeersslachtoffers (bejaging of andere vormen van opzettelijke doding zijn voor alle inheemse soorten verboden!). In een eerste fase wordt een onderzoeksperiode van drie jaar vooropgesteld.

Het inzamelen van dode dieren is daarbij zeer belangrijk, en gebeurt in samenwerking met het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (K.B.I.N.) te Brussel.

Onderzoek op de kadavers kan heel wat bijkomende ecologische informatie leveren. Zo kan het voedselspectrum afgeleid worden door analyse van de

maaginhoud; het geslacht, de leeftijd, de conditie en de voortplantingstoestand geven informatie over de bindingsgraad van het dier met de vindplaats (zwerver of gevestigd, als essentieel onderscheid), er kunnen stalen genomen worden voor genetisch onderzoek, gewicht en afmetingen kunnen bepaald worden, infestatie met parasieten kan worden nagegaan, en... de soort kan met zekerheid worden bepaald. De ervaring leert inderdaad dat dit laatste in meerdere gevallen absoluut niet overbodig is.

Na sectie op de kadavers worden de balgen ter bewaring aan het K.B.I.N. overgemaakt.

4. UITVOERING

Concreet kan op drie niveau's worden meegewerkt:

- als 'waarnemer' of 'melder' (1)
- als 'inzamelaar' of 'koerier' (2)
- als 'stockeerder' (3)

Medewerking op niveau (1) is meteen en door eenieder mogelijk. Wie een dode marterachtige opmerkt, of weet heeft van een waarneming, kan dit rechtstreeks doorgeven aan onderstaand adres.

De bedoeling is evenwel binnen korte termijn meerdere meldingspunten, verspreid over Vlaanderen, te creëren via de medewerking op niveau (2). Rechtstreekse melding aan het IBW blijft uiteraard een vaste mogelijkheid.

Medewerking op niveau (2) betekent niet alleen het fungeren als lokaal centralisatiepunt van meldingen (waarbij een standaardmeldingsformulier wordt ingevuld). Een belangrijk luik betreft de bereidheid de gemelde verkeersslachtoffers te gaan ophalen, en ze naar een lokale stockeerder (niveau (3)) te brengen.

Omdat het vervoeren van dode marterachtigen bij wet verboden is, dienen de koeriers een specifieke toelating te hebben. Een dergelijke vergunning, op naam, is via het IBW te bekomen. Voor hun verplaatsingen worden de koeriers tweemaandelijks verplaatsingsvergoedingen uitbetaald aan 7,60 F/km. Frigo-boxen, plastic-handschoenen en -zakken worden via het IBW ter beschikking gesteld.

Dit inzamelen van dode specimen blijft uiteraard beperkt tot kadavers die nog min of meer intact en vers zijn. Bij opmerkelijke meldingen (zeldzame soorten en/of vreemde vindplaatsen) wordt evenwel steeds ook een controle op het terrein uitgevoerd, en ongeacht de toestand van het kadaver een staal (een plukje haar volstaat bv.) verzameld.

Medewerking op niveau (3) betekent de bereidheid een kleine diepvriezer (ca. 250 lit) bij zich te installeren om, in nauw contact met de lokale koeriers, te voorzien in lokale stockeringsmogelijkheid.

De diepvriezers worden ter beschikking gesteld via het IBW. Stockeersdieners eveneens een specifieke toelating te hebben, via het IBW te bekomen. Zij ontvangen een onkostenvergoeding voor het elektriciteitsverbruik van de diepvriezers ten bedrage van 2000 F/jr. Het is duidelijk dat niveau (2) en (3) ook kunnen gecombineerd worden.

5. OPROEP

Zij die bereid zijn mee te werken op niveau (2) en/of (3) gelieven zo spoedig mogelijk contact op te nemen met ondergetekende. Voor medewerking op niveau (1) zal binnen afzienbare tijd langs deze weg een overzicht van koeriers en stockeersdieners bekendgemaakt worden, in toevoeging aan onderstaand adres waar u vanaf heden terecht kunt.

Koen Van Den Berge

AMINAL, Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer

Gaverstraat 4

9500 Geraardsbergen

tel 054/43 71 12

fax 054/41 08 96

TE KOOP

Leica 10 x 50 BA: 45.000 F. Swarovski CT85 + 20-60 zoom + statief: 40.000 F. Schorpion Erik, Kortestraat 24, 3520 Zonhoven. Tel. 011/81 29 19.

TE KOOP

Verrekijker Optolyth 10 x 50 Alpin. In perfecte staat. Nieuwprijs: 22.665 F, vraagprijs: 15.000 F. Bellen na 19 uur: Tel. 056/61 33 68.

TE KOOP

Natuurwerkgroep De Pont (Schilde) biedt te koop aan: donkerbruin ezelmerriveulen (geboren oktober 1996) bij voorkeur voor begrazing in (niet te natte) natuurgebieden. Kan bij haar moeder weg vanaf april '97. Prijs overeen te komen. Meer informatie bij Luc Van Assche, tel. 03/234 21 81.

TE KOOP

Optolyth HDF 80 mm met 30 X WA en zoom 20-60 x.

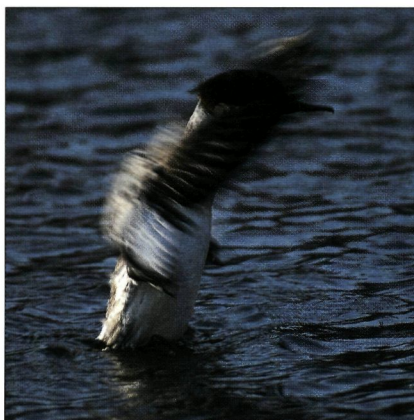
39.000 F (nieuw: 73.000 F)

Habicht 10 x 42 SLC WB: 27.000 F (nieuw 43.000 F)

Zeiss 12 x 50: 9.000 F; 10 x 50: 8.000 F; 8 x 32: 6.000 F;

Sigma EOS 500 mm F 7.2: 17.000 F; Canon 400 mm F 4.5 (ook voor EOS): 25.000 F (nw: 100.000 F)

Bellen tss. 19 en 21 u: 055/21 37 97

Welke vogel? Een makkie

Voorals omdat deze soort de voorbije op zowat alle ijsvrije water te zien was. Inderdaad een vrouwtje Grote zaagbek. Door de onopvallende, niet piekerige kuif en het witte vleugelveld zonder zwarte strepen. Niet herkend? In onze boekhandel verkopen wij uitstekende vogelgidsen.

TE HUUR

2-4 persoonshuisjes op boerderij met Limousinvée in vee, schapen en ponies in zeer rustige, zonnige en bosrijke omgeving aan de Gorges de l'Auvezère in de Dordogne, Frankrijk. Uitermate geschikt voor het maken van wandelingen.

Inlichtingen: 0033/553 62 1799

VOOR WIE EEN ARTIKEL INSTUURT

Maak het de redactie niet moeilijk. Zend daarom uw tekst in op discette, programma Word, samen met twee outprints. Indien dit onmogelijk is, stuur dan een getypte tekst in tweevoud. Verzenden naar Gie Luyts, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout ten laatste één maand vóór de publicatie.

Kwaliteit met grote K

SWAROVSKI
OPTIK

MET DE OGEN VAN EEN HAVIK

Twee kwaliteitsprodukten
naast elkaar:

de verrekijkers SLC
8x30 • 7/10x42

- Dakkantprismasysteem met fenscorrectie en een breedbandspiegel voor een hoge resolutie en een contrastrijk beeld.
- Gegarandeerd water- en stofdicht door de inwendige scherpstelling.
- Stikstofvulling ter voorkoming van inwendige condensvorming.
- Hoog Bedieningscomfort door de centrale scherp- en dioptrie-instelling.
- SWAROTOP® en SWARODUR® multi-lagen coating voor een helder en kleurecht beeld.

Observatie-
telescopen
AT/ST 80 HD
+ statief

- Robuuste behuizing van lichtmetaal.
- Gemakkelijk te bedienen centrale scherpstelling maakt observaties mogelijk vanaf een close focus van 6 m.
- Een speciaal High Definition (HD) objectief met glas van bijzonder hoge kwaliteit zorgt ervoor dat de kleine restjes chromatische fouten verdwijnen.
- Bajonetaansluiting voor verschillende oculairen en 2 foto-adapters voor een gepersonaliseerd gebruik.

- NIEUW: Swarovski-statief.

Bijkomende informatie verkrijgt
U bij Uw detailhandel of bij

NV TYROLIT BELGIUM
Afd. SWAROVSKI OPTIK
Bollinckxstraat 43 - B-1070 Brussel
☎ 02 / 556 08 20 • Fax 02 / 521 62 04

SOS Adder

Een gifslang beschermen ... Ben je mal?

Nee toch niet!

We willen u via deze folder laten kennismaken met een slang, die het in Vlaanderen erg moeilijk heeft en zonder uw steun in haar laatste woongebieden dreigt uit te sterven.

SOS ADDER' is een actie van HYL A, de amfibieën- en reptielenwerkgroep van De Wielewaal, natuurvereniging v.z.w.

Even voorstellen: de Adder

Een volwassen Adder is een vrij zwaargebouwde slang, een duim dik en ongeveer 60 cm lang. Volwassen mannetjes hebben een licht- of donkergrijze bovenzijde, met een opvallende donkere zigzagstreep. De vrouwtjes zijn iets groter en meestal bruinachtig gekleurd, met een minder afgetekende donkerbruine rugstreep. De buik is grijs-zwart. Op de kop is er een V- of X-vormige vlek. Dit reptiel is de enige inheemse slang met een verticale, katachtige pupil.

Schuilt er een adder onder het gras?

Dat kan, maar de Adder is in Vlaanderen vooral een bewoner van heidevelden. Bovendien leven ze nog slechts in drie gebieden in de Antwerpse Kempen. In twee van deze woongebieden is *Vipera berus* met uitsterven bedreigd.

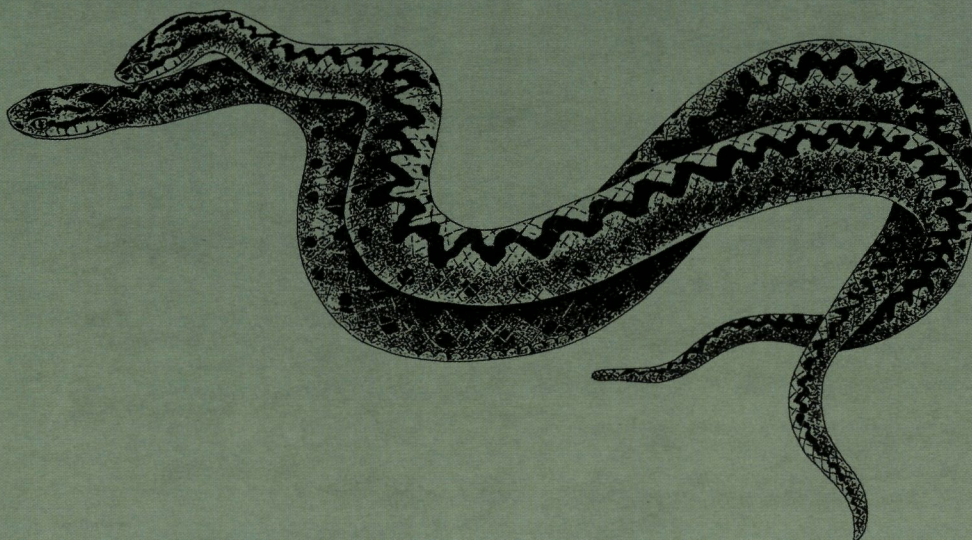
Zonnende adder.

SOS Adder

Eerst zonnen, dan paren

Vroeg in het voorjaar - dat kan uitzonderlijk al in februari - verlaten de mannetjes hun overwinteringsplaats. De eerste weken brengen ze zoveel mogelijk zonnend door. Dat is nodig voor de aanmaak van de zaadcellen. Bovendien eten de mannetjes tijdens deze periode niet!

Ongeveer drie weken na de mannetjes, ontwaken ook de vrouwtjes uit winterslaap. De mannetjes vervellen en daarna zijn ze op hun mooist om op zoek te gaan naar een vrouwtje dat bereid is te paren. Ze doorkruisen daarbij het hele wintergebied. Ontmoeten ze zo'n paarbereid vrouwtje, dan ontstaat een uitgebreide balts. Het baltsen en paren kan tot 2 uren duren.

De rivaal wegdansen

Verschijnt er een tweede mannetje, dat ook geïnteresseerd is in hetzelfde vrouwtje, dan wordt het paarspel onderbroken en beginnen de twee mannetjes een indrukwekkende rivaliteitsdans. De twee rivalen richten zich op en trachten met hun kop de ander naar beneden te drukken. Het is dus nogal wies dat het grootste dier meestal wint en bijgevolg ook met meerdere vrouwtjes kan paren. De kleinere mannetjes moeten afdruipe en wachten tot ze zelf groot en sterk genoeg zijn. Volgend jaar beter?

Drachtig vrouwtje.

Eindelijk eten ...

Na de paarperiode trekken de mannetjes naar de zomergebieden. Ze vervoegen er de andere Adders die niet aan de paring deelnamen. De zomerbiotopen moeten een goed gestructureerde vegetatie hebben: open plekjes om te zonnen, maar ook struiken om te schuilen bij grote hitte of om in weg te kruipen bij gevaar. In hun zomergebieden gaan de Adders, voor het eerst sinds de winterrust, op zoek naar voedsel. De prooien zijn meestal kleine knaagdieren die ze doden door een giftige beet en daarna in hun geheel naar binnen werken.

De drachtige vrouwtjes blijven in het wintergebied, eten zeer weinig of niet, en gebruiken alle energie voor de ontwikkeling in hun lichaam van gemiddeld vier tot twaalf jongen. Dat is

waarschijnlijk de reden waarom vrouwtjes slechts om de twee jaar bereid zijn te paren. De jongen worden geboren vanaf eind augustus tot in september.

Begin september keren de andere dieren terug naar het wintergebied. Half oktober gaan de Adders in winterslaap op een droge, min of meer vorstvrije plaats. Ze kruipen in holletjes van andere dieren, tussen wortels van bomen, onder vegetatie, enz.

... of gegeten worden

Ondanks haar giftigheid heeft de adder heel wat vijanden, zoals Egel, Bunzing, Hermelijn, Vos, Buizerd en Kraai. Het grootste gevaar komt echter van de mens, die het als een heldendaad aanziet om al wat op een slang lijkt, dood te slaan.

Voor de mens geen gevaar

Adders vallen nooit aan. Worden ze in het nauw gedreven of vastgegrepen, dan kunnen ze wel bijten en hun gif injecteren. In Vlaanderen is de kans om gebeten te worden echter zeer klein. De laatste 20 jaar gebeurde dat slechts één keer en dan nog zonder gevolgen.

De Adder is, net zoals alle andere inheemse reptielen, wettelijk beschermd

(Koninklijk Besluit van 22 september 1980). Het is daarom verboden ze te doden, te vangen, in gevangenschap te houden, te vervoeren, te verhandelen of hun woon- of schuilplaatsen te beschadigen of te verstoren.

Een waarneming van dit mooie en fascinerende reptiel is echter zeer uitzonderlijk. In Vlaanderen kan je de

Adders nog enkel vinden in schaarse heiderestanten in de Noorderkempen. Overleven wordt er steeds moeilijker omdat deze gebieden uiteenvallen in kleine, van elkaar geïsoleerde deelgebiedjes. Dat kan zeer ernstige gevolgen hebben voor kleine populaties.

Daarom organiseert HYL A, de amfibieën- en reptielenwerkgroep van De Wielewaal, natuurvereniging v.z.w., de actie 'SOS ADDER'. Deze actie bestaat uit twee luiken. In de eerste plaats probeert Hyla informatie te verstrekken over de Adder en haar bedreigingen. Zo trachten we de bestaande vooroordelen tegenover gifslangen weg te werken. Met onze sympathie alleen lukt het echter niet. Er is meer nodig om de Adder te beschermen. Het tweede luik van deze actie bestaat dan ook uit een fondsenwerving om bedreigde addergebieden aan te kopen.

Een beetje brutaal misschien, maar het is **'uw geld of hun leven'**.

Stort daarom uw bijdrage op rekening 000-0319785-73 met vermelding 'SOS ADDER'. Giften vanaf 1000 frank zijn fiscaal aftrekbaar.

**Dank zij uw steun
wordt deze actie geen ssssssisser...**

Verantwoordelijke uitgever:
R. Willockx,
Sparrenstraat 23, 2811 Hombeek

VAN ALSCHOLVER AZ EIS TOT

BASSEGEMBOS BETAALD

In de Regio Zuid West -Vlaanderen blijft De Wielewaal stunten. En hoe! Eerst het verwerven van het Bassegembos, dank zij de fundamentele steun van de heer Willy Naessens.

Maar terug een stunt: de Wielewaalafdelingen Zuid West-Vlaanderen en Wielewaal Krekel-Anzegem zijn blijven door-spurten tot de eindmeet. En vóór het jaareinde was de betaling rond. Hierbij moet nadrukkelijk de financiële inbreng van de Provincie West-Vlaanderen vermeld worden. Enerzijds zorgde het Provinciaal Natuurfonds voor een renteloze lening van 3 100 000 F, zodat de financiering voor de aankoop probleemloos verliep. Anderzijds werd een aankoopsubsidie van 900 000 F toegezegd en zeer vlot uitbetaald. Dank dus aan de Bestendige Deputatie en haar medewerkers. Er kwam ook zeer stevig geldelijke steun van de Intercommunale Leiedal, met 300 000 F, de gemeente Anzegem, eveneens met 300 000 F, de Zuid West-Vlaamse koepel met 100 000 F en de Nederlandse Boekenclub schonk 105 000 F. Ook vanwege de afdelingsleden kwamen er talrijke en belangrijke giften. Het Bassegembos is een loofbos van 5,73 ha oppervlakte. Het bestaat voornamelijk uit Haagbeuken en als overstaanders 200 eiken. In het voorjaar is de bosbodem bedekt met een blauwe weelde van Boshyacinten. Voor De Wielewaal is dit een belangrijke aankoop. We hopen dat ook andere West-Vlaamse afdelingen starten met aankoopprojecten of er steun aan verlenen, niet met sympathie alleen, maar met een stevige financiële inbreng. En wel op het nummer 096-2218078-97, fonds nummer 53 Anzegem.

KERSTAANKOPEN DOOR AFDELING SCHELDE-LEIE

Voor De Wielewaal vzw werden in de kerstperiode door Afdeling Schelde-Leie de verkoopsovereenkomsten getekend voor 9 ha natuurgebied in 1997. Meteen groeien vijf bestaande reservaten fors aan. Hierdoor is er nu in de regio meer dan 175 ha reservaat gerealiseerd.

De belangrijkste aankoop is ongetwijfeld de uitbreiding van het Bos 't Ename met 3 ha, waarvan 1,14 ha bron-bosgrond. Met bijna 30 ha in eigendom krijgt een indrukwekkend reservaat in een van de mooiste bossen van Vlaanderen stilaan vorm.

In de vallei van de Zeverenbeek werden meer dan 3 ha aangekocht. Meteen heeft De Wielewaal hier ruim 10 ha in eigendom. De andere aankopen werden gedaan in het Uilenbroek, het Trimpontbos en 'Het Dal'.

RESERVAATSAANKOPEN 1996

Tijdens het voorbije jaar konden volgende aankopen gerealiseerd worden, zowat 110 ha in het totaal. Meestal betreft het uitbreidingen van bestaande reservaten, de nieuwe projecten werden met een * gemerkt.

reservaat, gemeente	oppervlakte in m ²
Achterweert, Bornem	1.68.75
Brakeleer, Arendonk	7.91.33
Broekelst, Berlaar *	30.15
Frans Segersreservaat, Turnhout	1.71.97
Griesbroek, Balen	97.75
Korhaan, Arendonk	53.32
Schrieken, Beerse	1.78.40
Spierbroek, Bornem	2.17.77
Vallei van de Grote Nete, Heist op den Berg	2.80.90
Vallei van de Molenbeek, Puurs	1.13.80
Winkelsbroek, Turnhout	1.55.26
Zammelsbroek, Geel	3.15.24
Zegge, Geel	41.01
Beerendries, Halle *	2.42.60
Groeibegracht, Halle *	2.38.95
Groot Asdonk-De Schans, Diest *	52.10
Bronnen van de Herk, Tongeren *	67.52
Dommelvallei, Hechtel-Eksel	19.80
Kevie, Tongeren	19.60.52
't Plat, Overpelt	46.75
Sint Maartenshei, Bree, Bocholt	5.70.70
Veewei, Hechtel-Eksel	4.86.50
Astgemete, Sint-Niklaas	19.50
Hayesbos, Brakel	18.85
Heurnedal, Oudenaarde	1.66.47
Honegem, Erpe-Mere	4.74.70
Jansveld, Brakel	1.45.30
Langemeersen, Wortegem-Petegem	1.22.00
Leyhoek, Deinze	87.50
Patersbos, Ronse	3.13.33
Putten, Merelbeke	51.90
Reepkens, Wachetebeke	1.79.80
Rietbeemd, Geraardsbergen	1.69.30
Schouselbroek, Temse	38.10
Steenberg, Brakel	89.90
Tarwemeersch, Gavere *	3.76.50
Trimpont, Brakel	25.30
Uilenbroek, Lierde, Zottegem	2.69.96
Vallei van de Zeverenbeek, Deinze	7.50.22
Venebroeken, Ninova	73.00
Vlassenbroek, Dendermonde	6.57.80
Bassegembos, Anzegem *	5.73.43

Graag vermelden we dat we het voorbije jaar ook 2 schenkingen van natuurterrein mochten ontvangen : enerzijds 19a80ca in ons reservaat Dommelvallei vanwege de familie

Moors-Kelchtermans, anderzijds 48a10ca in ons reservaat Vallei van de Grote Nete vanwege de familie Cleeren-Stevoort. Een erg gewaardeerde gift en een initiatief dat zeker navolging verdient. Verder waren er de talrijke giften van leden, van afdelingsbesturen, bedrijven en verenigingen en de subsidies van het Vlaamse gewest, provincie- en gemeentebesturen die ons in de mogelijkheid stelden om het voorbije jaar weer meer dan 1 km² natuur definitief veilig te stellen. Er werden ook enkele legaten ontvangen. Hierover verneemt u later meer. Van harte dank aan alle schenkers.

Rudi Willockx, Koen Grolus, Gie Luyts

! TIERRA !

VZW

NATUURREIZEN 1997

Vraag het uitgebreide programma:

Tierra vzw, Heidebergstraat 227, 3010 Leuven, Tel/fax 016/25 56 16

i.s.m. Clemens' Reiswinkel, Hasselt, Lic. A1699

Dagtochten en weekends:

De Liereman; Zenne, Zuun en Zoniën; de Voerstreek; Har-
chies; de Vlaamse Ardennen; de Weerribben; Flevoland

Polen:

16-26 mei: kampeervakantie in Biebzra en Bialowieza:
22.250 F

Extremadura:

31 mei - 12 juni: rondrit Sierra de Gredos, Parque de Monfra-
guë, de hoogvlakten... 36.500 F (Ignace Ledegen)

Spaanse Pyreneeën:

18-28 juni: kampeervakantie met dagwandelingen.
17.450 F (René Matthijs)

Noirmoutier:

7-12 juli: gezinskampeervakantie op een eiland aan de Franse
Atlantische kust. 13.850 - 7.450 F (Tom Embo)

Spaanse Pyreneeën:

3-13 juli: busreis met daguitstappen vanuit hotel. Nationale
Wielewaalreis. 30.000 F (Hendrik D'Hertefelt)

Gran Paradiso:

11-21 juli: wandelvakantie in de Italiaanse Alpen, dagtochten
vanuit hotel en berghut. Nationale Wielewaalreis. 35.000 F (Ig-
nace Ledegen)

Indonesië:

5-25 juli: Emerald: Ujung Kulon, de Krakatau, Jakarta, Borobo-
dur,... 88.200 F (J.-P. Debusschere)

11-31 juli: Indah: Jakarta, Borobodur, Bali. 85.400 F (J.P. De-
busschere)

5-31 juli: combinatie Emerald-Indah. 98.200 F (J.P. Debus-
schere)

1-22 augustus: trekking Irian Jaya. Nationale Wielewaalreis.
125.500 F (J.P. Debusschere, Luc Van Gompel)

Ladakh:

8-26 augustus: fietstocht en muilezeltrekking door de Hima-
laya. 85.000 F (Misjel Decler)

Texel Birdwatching Center

Wij zijn een professioneel ontmoetings- en informatiepunt
voor vogelaars. Het centrum ligt ten noorden van Cocks-
dorp, op loopafstand van vogelreservaten met internationale
betekenis waar o.a. Lepelaar, Noordse- en Dwergstern,
Velduil en Roodmus broeden. Op de lijst van 374 soorten,
die op Texel zijn vastgesteld, bevinden zich zeldzaamheden
als Havikarend, Renvogel, Witstaartkievit, Groene bijeneter
en Izabelklauwier.

Wij bieden accommodatie, dagschotels, een bar, informatie,
gidswerk, een bibliotheek en fietsenverhuur.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met:

Marion de Graaf of Arend Wassink

Texel Birdwatching Center

Postbus 214

1795 ZG De Cocksdorp, Texel

Nederland

Tel. internationaal +31-222316416, lokaal 0222-316416

Fax internationaal +31-222316408, lokaal 0222-316408

TE KOOP

30 X oculair voor optolyth TBS teles-
copen. Als nieuw. Werd reeds ge-
test op Zwarte ooievaar, Bijeneter en
andere pareltjes. Vraag naar Johan
op 015/20 56 55.

TE KOOP

Grassenatlas Landwehr (kopie).
(Uitgave KNNV).
G. Geeraerts 013/77 74 38.

activiteitenkalender

* Activiteiten met een sterretje staan onder begeleiding van cursusleiders of gidsen van Natuur- en milieu-educatie De Wielewaal.

MAART

1

Klein-Brabant. Jaarlijks ledenfeest. -b- 18u. gemeenschapshuis Branst, Luipegem 160 -l- An Peeters

Westland. Watervogeltelling. -b- 9u. Vijverhuis, Vijverdreef 2, Zillebeke -l- Rudy Claeys (057/20.24.54) -e- 12u. -m- laarzen, warme kledij, telescoop.

***Lier.** Natuureducatieve wandeling aan de Anderstadvijvers en de Ifterbeekvallei. -b- 14u. Molbrug-Aarschotsesteenweg, Lier. -l- R. Janssens en L. Cuvelier. -e- 17u. -m- laarzen, verrekijker.

2

***Aalter.** Natuureducatieve wandeling in het Drongengoedbos. -b- 9u. kruispunt Drongengoedweg en Westvoordestraat, Knesselare. -l- E. Blondia -e- 11.30u.

***Antwerpen-Zuid.** Spechtenwandeling in het Vrieselhof. -b- 8.45u. parking Provinciaal Domein Vrieselhof te Oelegem. -l- M. Berkvens, T. Wuyls (03/449 99 11) -e- 11.45u. -m- laarzen, verrekijker.

***Brussel.** Natuureducatieve lentewandeling in Vlezembeek. -b- 14u. Oud Gemeentehuis Vlezembeek. -l- L. Mertens (02/524 28 52) -e- 17u. -m- verrekijker, gidsen, stevige schoenen.

***Denderland.** Natuureducatieve wandeling in het Osbroek (thema: beheerswerken in de winter). -b- 10u. infobord Osbroek, Burg. Blankaertdreef, Aalst. -l- P. Van Den Brecht -e- 12u.

***Denderland.** Natuur-educatieve wandeling in de Bourgoyen-Ossemeersen (thema: weidevogels). -b- 13u. station Aalst, 13.45u Mahatma Gandhilaan, Ingang Reservaat (achter Rooigembad). -l- B. De Bruyn -m- kijker, vogelgidsen, telescoop, laarzen.

***Dubbelloof Westerlo-Zuiderkempen.** Natuureducatieve wandeling in het natuurgebied Schaepwees. -b- 9u. Netebrug op de baan Herselt-Olen. -l- J. Van Kerckhoven.

***Fruitstreek.** Vogelobservatie in het bezinkingsbekken van de Tiense Suikerfabriek. -b- 13.30u. station Sint-Truiden, 14u. bezinkingsputten Tienen. -l- Y. Princen.

***Krekel-Anzegem.** Historische ecologie van Bassegembos. -b- 14u. café Fonteintje, Kapellestraat (rechtover St. Arnoldus-park). -l- E. Cooman (056/68 12 60) -e- 17u. -m- verrekijker.

***Meetsland.** Bomen herkennen in de winter. -b- 13.30u. sporthal Eeklo, Pussemierstraat. -l- J. Van Wonterghem -e- 17u. -m- bomen-gids, loop, laarzen.

***Ninove.** Landschapswandeling door Haaltert, Helderger, Kerksken en Gotegem. -b- 14.30u. Molen van Gotegem, grens Erpe-Mere met Haaltert. -l- R. Steemans (053/83 21 28) -e- 17u.

***Noord-Limburg.** Educatieve natuurwandeling. -b- 10u. Bredase Dijk, Oude Maai, Lommel-Kolonie. -l- L. Plessers -e- 12.30u.

***Noord-Limburg.** Educatieve natuurwandeling. -b- 14u. Einde Koloniestraat, Lommel-Kolonie -l- H. Vaesen, E. Wellens -e- 16.30u.

***Schelde-Leie.** Natuureducatieve wandeling langs de Vondelmeersen in Wontergem. -b- 14u. -l- K. De Waele (09/386 45 60) -e- 17u. -m- stevig schoeisel, verrekijker, veldgidsen.

***s Heerenbosch.** Kunst voor Natuur. -b- 14u. Galerij Salix, Vlassenbroek-dorp, Vlassenbroek. -l- G. Van Gucht (052/33.44.56) -e- 18u.

***Turnhout.** Natuureducatieve lentewandeling Frans Segers Reservaat. -b- 9u. Brug Restaurant Vier Jaargetijden, Gierlesteenweg 441, Turnhout. -l- P. Prinsen -e- 12u.

***Westland.** Vogeldeterminatie in de kleiputten. -b- 14u. Steenbakkerij, Rue Tourquet 228, Ploegsteert. -l- J. Tahon (056/55 50 41) -e- 18u. -m- telescoop, verrekijker, laarzen.

***Zwalmvallei.** Daguitstap naar het Koninklijk Belgisch voor Natuurwetenschappen met o.m. bezoek aan "Vleermuizen, een wereld op zijn kop". -b- 8.15u. station Zottegem, 10u. K.B.I.N., Waversesteenweg 260, Brussel. -l- Rollin Verlinden. -e- 19u. -m- eventueel lunchpakket.

***Zwalmvallei.** Natuureducatieve winterwandeling. -b- 10u. Klein Zwitserland, Galerijpad 3, Munkzwalm. -l- A. D'Haeseleer (09/360 23 07) -e- 12u. -m- Verrekijker, wandelschoenen.

5

***Noord-Limburg.** Educatieve natuurwandeling. -b- 14.15u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-Kolonie. -l- H. Vaesen -e- 16.30u.

6

Zwalmvallei. Onderzoek naar macro-invertebraten en bepalen van de Biotische Index. -b- 20u. College, Ooststraat 44, Zottegem. -l- P. Haustraete (09/360 35 61) -e- 22u. -m- determinatietabellen.

7

***Demervallei.** Avondwandeling, op zoek naar uilen en andere nachtdieren. -b- 19.45u. kerk Ter Hoeve, Molenbergstraat, Testelt. -l- M. Clerckx, K. Aerts -e- 22.30u. -m- laarzen of stevig schoeisel.

***Nete en Aa.** Uilentocht in de Merode bossen. -b- 20u. kerk Herenthout. -l- W. Van Der Schoor -e- 23u.

Ninove. Uileninventarisatie in Ninove. -b- 20.30u. Cafeteria Sportcentrum St. Christoffel, Schuitstraat 8, Pollare. -l- R. De Dyn -e- 23u. -m- cassette recorder.

***Scheldeland.** Diavoordracht over de herpetofauna van Zuidelijk Marokko en de Westelijke Sahara. -b- 20u. De Warande, Sportcentrum Jan Broeckaertlaan, Wetteren. -l- R. Jooris. -e- 22.30u. Leden 80F/ niet-leden 100 F.

***s Heerenbosch.** Kunst voor Natuur. -b- 14u. Galerij Salix, Vlassenbroek-dorp, Vlassenbroek. -l- G. Van Gucht (052/33.44.56) -e- 18u.

***Turnhout.** Diavoordracht over Libellen in La Brenne. -b- 20u. Conferentiezaal van De Warande, Warandestraat 42, Turnhout. -l- T. Van Mierlo -e- 23u.

8

Denderland. Boomplantingsdag in de Wellemeersen. -b- 8.30u. Berkenlaan, Denderleeuw (info: H. Derder, 053/80 01 10) -l- B. De Bruyn, E. De Tré. -e- 16u. Barbecue en drank voorzien voor de medewerkers.

***Netevallei.** Diavoordracht over de relatie van de mens met de natuur. -b- 20u. Wielewaallokaal, Leopoldlei 81, Hallaar. -l- J. Desmet -e- 22u. Inkom 100 fr.

***Noord-Limburg.** Diavoordracht over de natuur in Spitsbergen. -b- 20u. zaal Palethe, Jeugdlaan, Overpelt. -l- M. De Clerck. -e- 22.30u.

***s Heerenbosch.** Natuurbeheerstechnieken getoetst aan de praktijk. -b- 9u. Galerij Salix, Vlassenbroek-dorp, Vlassenbroek-Baasrode. -l- G. Van Gucht (052/33 44 56) -e- 12.30u. -m- laarzen.

***Zwalmvallei.** Voordrachtavond - geïllustreerd met dia's - over de problematiek rond de Vos. -b- 20u. Ontmoetingscentrum, Sint-Eligiusplein, Leeuwergem. -l- M. Vervaeke en K. Van Den Bergh -e- 23u. Inkom 100F, met een max. van 200 F per gezin.

9

***Antwerpen-Centrum.** Natuureducatieve namiddaguitstap naar de Ekerse Putten en het Ekers Moeras. -b- 13.30u. kerk van Ekeren -l- T. Benoît -e- 17u. -m- laarzen.

***Brugge.** Natuureducatieve tocht naar de reservaten van de stadswallen en de Romboutswerve te Damme. -b- 13.30u. Markt Damme -l- R. Deplae (050/37 50 73) en R. Van Nieuwenhuyze -e- 18u.

***Brussel.** Natuureducatieve lentewandeling. -b- 14u. kerk St. Anna-Pede/Ifterbeek -l- L. Mertens (02/524 28 52) -e- 16u. Aansluitend ledenvergadering met bestuursverkiezing, Cultureel Centrum Westrand, Dilbeek -e- 20u.

Denderland. Beheerswerken in het Honegemreservaat. -b- 9u. Plaats en duur: info W. D'Haeseleer 053/70 33 11.

***Gent.** Natuureducatieve lentewandeling in het weiden- en vijvergebied De Briemeersen. -b- 14u. St. Pietersplein Gent, 14.30u. Brielpoort, Deinze. -l- G. Delaruëlle -e- 17.30u. -m- veldgidsen, verrekijker.

***Mandelstreke.** Natuureducatieve wandeling rond de kleiputten te Rumbeke. -b- 10u. parking Babillestraat, Rumbeke. -l- P. Desmet -e- 12u. -m- laarzen.

***Mandelstreke.** Natuureducatieve wandeling in de Mandelhoek. -b- 9.30u. Waterstraat, Ingelmunster. -l- L. De Cooman -e- 12u. -m- laarzen.

***Mandelstreke.** Vogelobservatie op Roksempuut en van op het Oosterstaketsel (Oostende). -b- 9.15u. De Zaagbek, hoek Oude Brugweg-Vijfwegstraat, Ettelgem. 14u. Oosterstaketsel Oostende. -l- A. Lefèvre (051/20 20 89). -e- 17u. -m- verrekijker, telescoop, laarzen.

***Mechelen.** Verkennde landschapswandeling rond Mechelen: Mechels Broek. -b- 13.30u. station Mechelen, Albertplein 2. -l- S. Van steenkiste -e- 17u. -m- laarzen of stevig schoeisel.

***Ninove.** Mossenwandeling in Neigembos. -b-14.30u. Kapel van Bevingen, Neigembos. -l- P. Tolleneer (053/79 03 60) -e- 17u. -m- loop.
Ninove. Eetfestijn. -b- 11.30 tot 15u. en 17.30 tot 20u. Info: H. De Kegel (054/33.33.01).

***Rupelstreek.** Educatieve natuurwandeling in het Mechels Broek. -b- 13.15u. Parking Delhaize (A12), Reet. -l- H. Carpentier. -e- 17u. -m- laarzen, verrekijker, telescoop.

***Schelde-Leie.** Natuureducatieve wandeling in het Bouvelobos. -b- 14u. kerk Wortegem. -l- Lieven Kinds -e- 17u. -m- laarzen, verrekijker, veldgidsen.

Zwalmvallei. Open Fietsdag. -b- 13.30u. Markt Zottegem. -l- K. Van Delsen -e- 17.30u. -m- fiets.

12

***Noord-Limburg.** Educatieve natuurwandeling. -b- 14.15u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-Kolonie. -l- H. Vaesen. -e- 16.30u.

14

Brechtse Heide. Paddenoverzetactie. -b- 20.30u. Zoerselsteenweg, verkeerslichten kapel St. Antonius. -l- B. Hellemans -e- 22u. -m- zaklantaarn

***Kievit.** Diavoordracht over de natuur in Texas. -b- 20u. Zaal Lambeer, Vredestraat, Beerse. -l- P. Prinsen (014/61 61 23). Aansluitend algemene vergadering De Kievit. -e- 23u.

***Klein-Brabant.** Sterrenkijkavond. -b- 19.30u. café d'Oude Poort, begin Notelaerdreef, Hingene. -l- T. Polfliet. Info A. Peeters (03/889 14 39).

***Mandelstreek.** Diavoordracht over de natuur in Botswana. -b- 20u. Restaurant Chopin, Brugsesteenweg 459, Roeselare. -l- J. Roelans, J. Verbouck -e- 22.30u.

Ninove. Uileninventarisatie. -b- 20.30u. Café Het Steentje, Steenstraat 25, Denderhoutem. -l- A. Neuckermans (054/32 45 29) -e- 23u. -m- cassette recorder.

***Zuid-West-Brabant.** Voordracht met video over de natuur in al zijn aspecten. -b- 20u. O.L.Vrouwecentrum, Ninoofsesteenweg 7, Halle. -l- M. Provost. -e- 22u.

15

Mechelen. Watervogeltelling. -b- 9.15u. Station Mechelen, Stationsstraat. -l- S. Tys (015/41 12 78) -e- 12u. -m- laarzen, verrekijker.

Noord-Limburg. Watervogeltelling in de Maasvallei. -b- 9.30u. kerk Eksel -l- L. Beyen -e- 14u.

***Schelde-Leie.** Voordracht met film over de natuur in Ierland. -b- 20.30u. zaal Nova, Steenweg Asper. -l- P. Van Ceunebroeck -e- 22.30u. Inkom 120 F. Mogelijkheid tot deelname aan hutsepotmaaltijd vanaf 18.30u., 450 F. incl. voordracht. (K. De Waeyer 09/386 45 60).

***Wulp.** Diavoordracht over fauna, flora en natuurbeheer in Achterhoek (Drenthe). -b- 20u. De Heischuur, Schuurhoven 2, Oud-Turnhout. -l- L. Cuylaerts (014/45 29 17) -e- 22.45u.

16

***Antwerpen-Zuid.** Vogelobservatie aan de Belgische Oostkust. -b- 7.30u. station Oude God, Mortsel, 13u. Café Tivoli, Koninklijke Laan, Vuurtorenwijk Oostende. -l- H. Waeterschoot (03/455 22 12) -e- 17.30u. ter plaatse. -m- picknick, kijker, laarzen, veldgidsen.

Brugge. Watervogeltelling in Brugge voor- en achterhaven. -b- 9u. parking De Jaegher, Havenstraat 7, Brugge. -l- F. De Scheemaeker -e- 12u. -m- laarzen, telescoop, verrekijker.

***Denderland.** Natuureducatieve wandeling in Herdersem en Wieze met voorstelling van het nieuwe reservaat. -b- 14u. parking "Gilbos", Herdersem. -l- W. Vandewalle -m- laarzen, kijker.

Kievit. Lentefietstocht in Schrieken. -b- 13.30u. kerk Beerse-centrum. -l- D. Josten -e- 17u.

Midden-Kempen. Watervogeltellingen op de Molse Zandputten. -b- 8.30u. Brug Mol-Donk, parking NMZ. -l- J. Sas (014/31 26 57) -e- 12.30u. -m- laarzen, kijkers, vogelgidsen.

***Midden-Limburg.** Observatie en studie van watervogels op Platwijers. -b- 9u. Paalsteen, einde Paalsteenstraat, Hasselt. -l- E. Schorpion (011/81 29 19) -e- 12u.

***Ninove.** Planteninventarisatie. -b- 9u. Oud Stadhuis, Ninove -l- G. De Munster (054/33 03 03) -e- 12u.

***Scheldeland.** Vogelobservatie in eigen streek. -b- 8.30u. Markt Wetteren. -l- A. Blondeel (09/369 33 42) -e- 12.30u. -m- laarzen, verrekijker, vogelgids.

***Schelde-Leie.** Watervogelobservatie in de Scheldevallei te Zingem. -b- 8.30u. Scheldebrug, kant Zingem, Nederzwalmsesteenweg, Zingem. -l- J. Vanheuwel (09/384 43 82) -e- 11.30u. -m- laarzen, verrekijker, vogelgidsen.

***Schelde-Leie.** Natuureducatieve wandeling te Lozer met aandacht voor de paddenoverzetactie. -b- 14u. kerk Lozer -l- E. Salveyn -e- 17u.

's Heerenbosch. Kunst op Natuur. -b- 14u. Galerij Salix, Vlassenbroek-dorp, Vlassenbroek. -l- G. Van Gucht (052/33 44 56) -e- 18u.

's Heerenbosch. Fietstocht op Walcheren-Noord-Beveland. -b- 8u. station Buggenhout, 10u. Veere (NL) Kaai nr. 1. -l- D. Mertens (052/33 39 75) -e- 16.30u. Inschrijven vóór 10/3.

Westland. Watervogeltelling. -b- 9.30u. Vijverhuis, Vijverdreef 2, Zillebeke. -l- L. Derutter (057/21 76 98) -e- 12u. -m- laarzen, telescoop, verrekijker.

***Zuid-West-Vlaanderen.** Kennismaking met de Oude Spoorwegberm en de Weymeersen in Waregem. -b- 14u. parking achter Ziekenhuis, Waregem -l- F. T'Jollyn en F. Piesschaert.

***Zwalmvallei.** Natuureducatieve voorjaarswandeling in en om Bertelbos. -b- 14u. Kerk, Kerkplein Roborst, Zwalm. -l- P. Rouckhout (09/360 57 57) -e- 17u. -m- laarzen, verrekijker, flora, loop.

19

***Noord-Limburg.** Educatieve natuurwandeling. -b- 14.15u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-Kolonie. -l- H. Vaesen -e- 16.30u.

21

***Brugge.** Dia-avond. -b- 20u. zaal BBL, Markt Brugge -l- M. Decler. Info: G. Orbie (050/38 25 76)

***Halle.** Diavoordracht over het leven van amfibieën. -b- 20u. O.L.Vrouwecentrum, Ninoofsesteenweg 7, Halle -l- B. Carette -e- 22u.

Ninove. Uileninventarisatie. -b- 20.30u. Café Het Steentje, Steenstraat 25, Denderhoutem. -l- R. De Dyn (054/33 46 70) -e- 23u. -m- cassette recorder.

22

***Aalter.** Diavoordracht over de Blauwe kiekendief. -b- 20u. Gemeentelijke Feestzaal, Cardijnlaan, Aalter-Brug. -l- E. Vanaelst. Aansluitend ledenvergadering. -e- 23u.

Denderland. Beheerswerken in het Honegemreservaat. -b- 9u. Info: W. D. Haeseleer 053/70 33 11

***Gent.** Spechtentocht in het H. Geestgoed. -b- 7u. Bosstraat, Munte, Merelbeke. -l- E. Van Renterghem (09/230 82 68) -e- 10u. -m- veldgidsen, verrekijker.

***Lier.** Observatie en studie van strandlopers en ruiters in het Zwin en omgeving. -b- 8u. station Lier, fietsenstalling. -l- D. Dierckx -e- 17u. -m- kijkers, picknick.

***Noord-Limburg.** Diavoordrachten over de natuur in Marokko en in de Gaume. -b- 20u. zaal Palethe, Jeugdlaan, Overpelt. -l- M. Indeherberg en M. Van Den Boer. -e- 22.30u.

***Oostende.** Diavoordracht over de natuur in Normandië. -b- 19.30u. Zandwegemolen, Oude Oostendsesteenweg 91, Brugge. -l- F. Devos -e- 23u.

Turnhout. Fietstocht Rechte Heide en Rovertse Heide. -b- 5.30u. Einde Ring - Steenweg Baarle Hertog. -l- M. Smets (014/45 43 79) -e- 17.30u.

Voorkempen. Ledenavond met bestuursverkiezing. -b- 19u. De Drie Rozen, Kerkstraat 41/45 's Gravenwezel. -l- F. Kerstens (03/383 19 40) -e- 23.30u. Inschrijving eten door storting van 500 F op 000-0098691-42 Wielewaal Voorkempen, Molenbeemd 7, 2970 Schilde, vóór 14/3.

Westland. Lentesouper. -b- 20u. Jeugdstadion, Leopold-III-Laan, Ieper. Info: D. Ronsse 057/20 17 99.

23

***Brugge.** Natuureducatieve voorjaarswandeling in het Zwin. -b- 13.30u. station Brugge, voorzijde, 14.20u. ingang Zwin. -l- G. Orbie (050/38 25 76) -e- 18u. -m- laarzen, verrekijker, flora.

***Brussel.** Natuureducatieve lentewandeling aan de Vogelzangbeek te Anderlecht. -b- 9u. Begraafplaats Anderlecht, St. Jankruidlaan. -l- P. Vanbellingen (02/640 19 24) -e- 12u. -m- stevig schoeisel, veldgidsen, verrekijker.

***Maasland.** Observatie van watervogels op de Wijvenheide te Zonhoven. -b- 8u. parking Autokeuring As. -l- A. Vincken (089/65 78 71) -e- 12u.

***Midden-Limburg.** Natuureducatieve wandeling op de Wijvenheide. -b- 9u. Zwanenstraat-Bolderdal (weg Zonhoven-Bolderberg). -l- C. Onkelinx (011/42 47 41) -e- 12u. -m- laarzen, verrekijker.

***Scheldeland.** Natuureducatieve wandeling rond De Blankaert en in de IJzervallei. -b- 8u. Markt Wetteren. -l- M. Brutsaert -e- 19u. -m- picknick, laarzen, verrekijker, vogelgids.

***Schelde-Leie.** Natuureducatieve lentewandeling in de omgeving van het Trimpontbos te Everbeek-Boven. -b- 14u. kerk Everbeek-Boven. -l- P. Geeroms -e- 17u. -m- laarzen, verrekijker, veldgidsen.

's Heerenbosch. Kunst voor Natuur. -b- 14u. Galerij Salix, Vlassenbroek-dorp, Vlassenbroek. -l- G. Van Gucht (052/33 44 56) -e- 18u.

***Westkust.** Natuureducatieve voorjaarsuitstap door de Broeken van Lo-Reninge. -b- 14u. De Fintele (Lo) -l- F. Demarey -e- 17u.

***Zwalmvallei.** Natuureducatieve voorjaarswandeling in de omgeving van Everbeek (thema: voorjaarsbloeijs). -b- 14u. kerk Everbeek-Bo-

ven. -l- K. Van Den Berge. -e- 17.30u. -m- laarzen, verrekijker, planten-en/of vogelgids.

26

***Noord-Limburg.** Educatieve natuurwandeling. -b- 14.15u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-Kolonie. -l- H. Vaesen -e- 16.30u.

27

***Brugge.** Diavoordracht over de natuur in al haar facetten. -b- 20u. Chalet Retorica, naast gemeentehuis, Rijselsestraat, St. Michiels. -l- F. De Scheemaeker. -e- 23u.

28

***Mandelstreke.** Nacht van de Steenuil. -b- 20u. Polenplein, Roeselare. -l- P. Ingelaere (051/20.46.51) -e- 23u. -m- verrekijker.

***Meetjesland.** Diavoordracht over het Yellowstone natuurpark in de V.S. -b- 20.15u. Zaal NCMV, Lijnendraaiersstraat, Eeklo. -l- G. Delsoir en R. De Mol -e- 22.30u.

29

***Nete en Aa.** Natuureducatieve voorjaarswandeling naar Krabbels te Pulle-Vorselaar. -b- 14u. Taverne 'Roos van Casablanca', Vroegeinde, Vorselaar. -l- P. Thielemans -e- 17u. -m- laarzen.

30

***Aalter.** Bomenwandeling in het St. Annapark te Maldegem. -b- 13.45u. Garage Lambrecht, Vierweegse, Knesselare, 14u. Gemeentehuis, Gemeentepark, Maldegem. -l- S. De Bruycker -e- 16.30u.

***Netevallei.** Voorjaarsbloei in Troostembergbos. 13.30u. Wielewaallokaal, Leopoldlei, Hallaar, 14u. parking Troostembergbos, Houwaart, Tielt-Winge. -l- A. Claes (015/22 42 83) -e- 16.30u. -m- flora, stevig schoeisel.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve voorjaarsuitstap in de Dommelvallei. -b- 8u. kerk Eksel. -l- A. Geuens -e- 12.30u.

***s Heerenbosch.** Kunst voor Natuur. -b- 14u. Galerij Salix, Vlassenbroek-dorp, Vlassenbroek. -l- G. Van Gucht (052/33 44 56) -e- 18u.

***Westland.** Natuureducatieve wandeling in de Leievallei. -b- 14u. station Ieper. -l- L. Depoortere (056/31.39.39) -e- 18u. -m- laarzen, verrekijker.

***Wulp.** Natuur-educatieve voorjaarswandeling in De Laks. -b- 8u. parking Ontmoetingscentrum Heischuur, 8.15u. Bijenpark, Hoge Mierdse Weg, Oud-Turnhout. -l- L. Cuylaerts (014/45 29 17) -e- 12u.

***Zwalmvallei.** Natuureducatieve wandeling langs het St. Hubertuspad. -b- 14u. kerk St.-Maria-Oudenhove. -l- A. D' Haeseleer (09/360 23 07) -e- 17u. -m- verrekijker, laarzen, vogelgids.

31

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve wandeling in het domein De Inslag te Brasschaat. -b- 13.30u. station Oude God, Mortsel, 14u. ingang domein De Inslag, Kerkedreef, Brasschaat. -l- T. Wuyts (03/449 99 11) -e- 17u. -m- planten- en/of vogelgids.

***Gent.** Natuureducatieve lentewandeling in het Gentbos te Merelbeke. -b- 9u. Hollebeekvijver, Merelbeke, einde Hollebeekpark. -l- W. Sierens -e- 12u. -m- kijkers, veldgidsen.

***Lier.** Educatieve natuurwandeling in het Tallaerthof. -b- 13.45u. station Lier, 14u. ingang Domein Tallaerthof, Tallaerthofdreef, Koningshooft. -l- Y. Peeters (03/489 04 57) -m- laarzen, kijker.

***Merelbeke-Melle.** Natuureducatieve wandeling in het Gentbos en het Hollebeekpark te Merelbeke. 8.45u. kerk Merelbeke-centrum. -l- T. Liekens -e- 12u. -m- gidsen, verrekijker, laarzen.

***Ninove.** Natuur in de stad. -b- 14.30u. Oud Stadhuis Ninove -l- T. Van Bremp (054/33 54 37) -e- 17u.

***Voorkempem.** Amfibieënwaning op de Kooldries. -b- 14.20u. Cuvehoeve, Vaartdijk 4, Brecht -l- B. Hellemans -e- 17u. -m- laarzen.

APRIL

1

***Meetjesland.** Planten leren determineren. -b- 19u. sporthal Eeklo, Pussemierstraat, 19.15u. einde Hogeboosstraat. -l- C. Bruggeman (09/377 71 40) -e- 21.30u. -m- flora, loep.

2

***Noord-Limburg.** Educatieve natuurwandeling. -b- 14.15u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-Kolonie. -l- H. Vaesen -e- 16.30u.

3

Zwalmvallei. Onderzoek naar macro-invertebraten en bepalen van de Biotische Index. -b- 20u. College, Ooststraat 44, Zottegem. -l- P. Hausstraete (09/360 35 61) -e- 22u. -m- determinatietabellen.

5

***Netevallei.** Diavoordracht over de natuur in Papoea Nieuw-Guinea. -b- 20u. Wielewaallokaal, Leopoldlei 81, Hallaar. -l- L. Van Dievel -e- 22u.

Rupelstreek. Natuurbeheer in de Oude Nete-arm in Rumst: uitbouw natuurleerpad. -b- 9u. parking St. Pieterskerk, Schoolstraat, Rumst. -l- F. Happaerts (03/888 81 15) -e- 16u. -m- werkkledij, laarzen, spaden.

Westland. Planteninventarisatie in de Verdrongen Weiden te Ieper. -b- 9u. Vijverhuis, Vijverdreef 2, Zillebeke. -l- R. Claey (057/20 24 54) -e- 12u. -m- laarzen, flora.

6

***Aalter.** Educatieve natuurwandeling. -b- 9u. kruispunt Drongengoedweg en Westvoordestraat, Knesselare. -l- E. Blondia -e- 11.30u.

***Antwerpen-Centrum.** Dagtocht naar de Maatjes te Nieuwmoer en de Oude Buysse Heide. -9.30u. kerk Nieuwmoer. -l- L. Vergaelen -e- 17u. -m- picknick, laarzen.

***Antwerpen-Zuid.** Educatieve landschapswandeling in De Brabantse Wal (NL). -b- 8u. station Oude God, Lode Dostellei, Mortsel, 8.45u. parking café William, kerk Hoogerheide. -l- J. en L. Konings (03/440 67 94) -e- 17.30 u. ter plaatse. -m- verrekijker, telescoop, veldgidsen, laarzen.

***Brussel.** Observatie en studie van vogels en kruiden te Perk. -b- 9u. kerk van Perk, Steenokkerzeel -l- J.P. Verduystert (015/71 24 94) -e- 12u. -m- stevig schoeisel, gidsen, verrekijker.

***Denderland.** Natuureducatieve uitstap met aandacht voor de Vuursalamander. -b- 14u. kerk Serskamp. -l- B. De Bruyn, H. Derder (053/80.01.10) -m- laarzen, kijker, amfibieëngids.

***Denderland.** Natuur-educatieve wandeling (thema: voorjaarsbloei) in het Osbroek. -b- 10u. infobord Osbroek, Burg. Blanckaertdreef, Aalst. -l- I. Singelij -e- 12u.

***Fruitstreek.** Educatieve wandeling in het natuurreservaat van Landen. -b- 13.30u. station St.Truiden. Info: Y. Princen (016/56 84 35).

Meetjesland. Daguitstap naar de Burghers Zoo in Arnhem (NL). -b- 7.00u. sporthal Eeklo, Pussenierstraat. -l- E. Gadeyne -e- 17.30u. -m- Guldens, picknick.

***Midden-Limburg.** Observatie en studie van water- en zangvogels in Ter Donk. -b- 9u. einde Witvenweg Zonhoven (wit huis bij vijver). -l- L. Daemen -e- 12u.

Ninove. Planteninventarisatie in Wilde Beek. -b- 9u. kerk Denderhoutem. -l- G. De Munter (054/33 03 03) -e- 12u.

***Ninove.** Fietstocht langs amfibieënpoelen in Roosdaal. -b- 14.30u. Ledebergdries, Pamel-Roosdaal. -l- L. Clottemans (054/32.50.96) -e- 17u.

***Noord-Limburg.** Educatieve natuurwandeling in het Riebos te Lommel. -b- 8.00u. brug 12, Zuid-Willemsvaart. 8.30u. Riebos. -l- A. Geypen -e- 12.30u. (info: A. Mertens 011/64 94 00).

***Noord-Limburg.** Educatieve natuurwandeling in de Wateringen te Lommel. -b- 10u. Bredase Dijk, Oude Maai, Lommel-Kolonie. -l- L. Plessers -e- 12.30u.

***Noord-Limburg.** Educatieve natuurwandeling in de Vloeiweiden. -b- 14u. einde Koloniestraat, Lommel-Kolonie. -l- A. Mertens, L. Bosmans -e- 16.30u.

***s Heerenbosch.** Kunst voor Natuur. -b- 14u. Galerij Salix, Vlassenbroek-dorp, Vlassenbroek. -l- G. Van Gucht (052/33 44 56) -e- 18u.

***Turnhout.** Natuureducatieve wandeling rond Weelde-Statie. -b- 14u. Oud-Station, Weelde-Statie, Steenweg op Merksplas, Weelde. -l- G. Loos -e- 17u.

***Westland.** Observatie en studie van fauna en flora in de Verdrongen Weiden te Ieper. -b- 14u. parking zwembad, Leopold-III-laan, Ieper. -l- R. Claey (057/20.24.54) -e- 18u. -m- laarzen, flora, verrekijker.

***Zwalmvallei.** Natuureducatieve voorjaarswandeling in het Hasseltbos (thema: voorjaarsbloei). -b- 14u. garage Haelterman, tussen de Kat en nieuwe N42. -l- P. Rouckhout (09/360 57 57) -e- 17.30u. -m- laarzen, verrekijker, flora, loep.

9

Antwerpen-Centrum. Voordrachtavond met film over de natuur in Sri Lanka. -b- 20u. 'Oud Scouts'-lokaal, park Brasschaat, Peerdsbosdreef. -l- R. Abselis -e- 22.30u.

***Noord-Limburg.** Educatieve natuurwandeling. -b- 14.15u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-Kolonie. -l- H. Vaesen -e- 16.30u.

11

Ninove. Uileninventarisatie. -b- 20.30u. Café Het Steentje, Steenstraat 25, Denderhoutem. -l- A. Neuckermans (054/32 45 29) -e- 23u. -m- cassette recorder.

***Noorderkempem.** Informatie-avond over 'Water in de tuin'. -b- 20u. Bakkersmolen, St. Jansstraat, Wildert (Essen). Info: J. Pinseel (03/667 57 97).

12

Klein-Brabant. Plantenruildag i.s.m. Milieuraad Bornem. -b- 14u. kinderboerderij Bornem. Info H. Mees 03/889 12 91.

***Lier.** Observatie en studie van vogels te Our (Ardennen). -b- 7u. fietsenstalling station Lier. -l- F. Garcia -e- 17u. -m- picknick, kijker, stevig schoeisel.

***Midden-Limburg.** Natuureducatieve avondwandeling in De Teut. -b- 19.30u. parking Donderslagseweg, Zonhoven. -l- M. Schepers (011/81 46 89) -e- 22.30u.

13

***Aalter.** Educatieve natuurwandeling in de Vorte Bossen (thema: voorjaarsbloeiers). -b- 14u. rond punt Aalter, 14.20u. ingang reservaat te Ruiselede-Kruiskerk. -l- G. Heineman -e- 16.30u.

***Antwerpen-Zuid.** Observatie en studie van vogels in de Hobokense Polder. -b- 6.30u. station Oude God, L. Dosfellei, Mortsel, 7u. station Hoboken Polder, einde Berkenrodelei. -l- D. Jonckheere, B. Mertens, W. Mertens, T. Wuyts (03/449 99 11) -e- 11u. ter plaatse -m- laarzen, verrekijker, vogelgids.

***Brechtse Heide.** Weidevogelexcursie in het Turnhoutse. -b- 8.15u. parking oud gemeentehuis Oostmalle. -l- M. Bartels, F. De Ruysen -e- 16u. -m- laarzen, picknick, kijker, vogelgids.

***Brugge.** Studie lenteflora en -fauna in Frans-Vlaanderen. -b- 8u. voorzijde station Brugge. -l- P. Keirsebilck (050/82 37 16) -e- 20u. -m- kijker, loep, flora, picknick, Frans geld.

***Brussel.** Natuureducatieve wandeling in de Grote Zenne te Lembeek-Halle. -b- 9u. St. Veronuskkerk Lembeek. -l- P. Vanbellinghen (02/640.19.24) -e- 12u. -m- laarzen, gidsen, kijkers.

***Gent.** Vogelobservatie en -studie rond het Damslootmeer. -b- 7u. kerk Destelbergen, Dendermondsesteenweg. -l- H. Evrard -e- 11u. -m- kijkers, gidsen.

***Mandelstreke.** Educatieve natuurwandeling in de Mandelhoek. -b- 9.30u. Waterstraat, Ingelmunster. -l- P. Ingelaere -e- 12u. -m- laarzen, verrekijker.

***Mechelen.** Verkenkende landschapswandeling rond de Peulisbossen. -b- 13.30u. station Mechelen, Albertplein 2. -l- L. Verschoren -e- 17.30u. -m- laarzen of stevig schoeisel.

***Nete en Aa.** Spechtenwandeling te Blommershot. -b- 8u. kerk Welchelderzande. -l- W. Hoes -e- 12u.

***Netevallei.** Bezoek aan kasteel en kasteelpark Hof ter Laeken. -b- 14u. Pallieterhoeve Booischot. -l- A. Claes (015/22.42.83) -e- 16.30u. Deelnameprijs 100 F.

***Ninove.** Studie voorjaarsbloeiers in Neigembos. -b- 14.30u. kapel van Bevingen, Neigembos, Neigem. -l- R. De Dyn (054/33.46.70) -e- 17u.

***Noorderkempen.** Natuureducatieve voorjaarswandeling op de Kalmthoutse heide. -b- 8u. parking Zuid, Verbindingsweg, Kalmthout. -l- R. Nelen (03/667.33.83) -m- laarzen, telescoop.

***Noord-Limburg.** Educatieve natuurwandeling op de Leenderheide. -b- 8u. Kluis Achel, 8.30u. Leenderheide Achel. -l- A. Mertens (011/64.94.00) -e- 12.30u.

***Schelde-Leie.** Natuur-educatieve wandeling in natuurreservaat Vuylbroek te Kruishoutem. -b- 10u. kerk Kruishoutem -l- E. Saveyn -e- 12u. -m- stevig schoeisel, veldgidsen, verrekijker.

***Schelde-Leie.** Observatie en studie van vogels aan de Blankaert en in de IJzerbroeken. -b- 8u. kerk Petegem-Deinze, Kortrijksesteenweg (rotonde), 9.30u. kasteel De Blankaert, Woumen, 14u. kerk Noordschote. -l- W. Packet -e- 17u. -m- laarzen, verrekijker, vogelgidsen, picknick.

***s Heerenbosch.** Kunst voor Natuur. -b- 14u. Galerij Salix, Vlassenbroek-dorp, Vlassenbroek. -l- G. Van Gucht (052/33.44.56) -e- 18u.

***s Heerenbosch.** Natuureducatieve voorjaarswandeling in het Kraaibos (thema: voorjaarsbloeiers). -b- 14u. kerk Mazenzele. -l- P. Van Geet (052/35 73 50) -e- 17.30u.

***Turnhout.** Observatie en studie van de Blauwborst in de Tikkebroeken. -b- 8u. Kluis, Kasterlee. -l- M. Smets. -e- 11u.

Westland. Watervogeltelling in de Verdrongen Weiden. -b- 9.30u. Vijverhuis, Vijverdreef 2, Zillebeke. -l- L. Derutter (057/21 76 98) -e- 12u. laarzen, verrekijker.

***Westland.** Dag van de Aarde: Bestuderen van fauna en flora in kleine landschapselementen. -b- 14u. kerk, Kerkstraat, Loker. -l- R. Claeys (057/20 24 54) -e- 19u. -m- laarzen, verrekijker, veldgidsen.

16

***Noord-Limburg.** Educatieve natuurwandeling. -b- 14.15u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-Kolonie. -l- H. Vaesen -e- 16.30u.

18

***Nete en Aa.** Diavoordracht over de natuur in Zuid-Afrika. -b- 20u. Stationneke, Stationstraat 57, Olen. -l- W. Van Der Schoor. -e- 22.30u.

Ninove. Uileninventarisatie. -b- 20.30u. Café Het Steentje, Steenstraat 25, Denderhoutem. -l- R. De Dyn (054/33 46 70) -e- 23u. -m- cassetterecorder.

19

***Brussel.** Avondwandeling: studie en observatie van zoogdieren. -b- 20u. parking Liedekerke-bos, t.o. tankstation Schelfhoutstraat, Liedekerke. -l- S. Bronselaer (053/66.92.01) -e- 22u. -m- gidsen, kijkers, laarzen of stevig schoeisel.

***Kievit.** Observatie en studie van Regenwulpen (NL). -b- 15.30u. kerk Beerse. -l- P. Prinsen (014/61 61 23) -e- 21u.

***Lier.** Natuureducatieve wandeling in De Kevie te Tongeren. -b- 13.30u. fietsenstalling station Lier, 14.30u. station Tongeren. -l- R. Nijssen -e- 17.30u. -m- laarzen, verrekijker.

***Merelbeke-Melle.** Studie en determinatie van voorjaarsbloeiers in de Zwalmstreek. -b- 13.30u. kerk Merelbeke-centrum. -l- T. Liekens -e- 17u. -m- laarzen, flora.

***Nationale Werkgroep Botanie.** Plantenstudiedag in het Steenbergbos te Everbeek-Boven. -b- 9u. rond punt Brakel, kruispunt weg Oudenaarde-Geraardsbergen en Ronse-Ninove. -l- K. De Waele (09/386 45 60) -e- 17u. -m- picknick, laarzen, flora, loep.

20

Aalter. Dag van de Aarde: Fietstocht te St. Maria-Aalter. -b- 14u. parking Hooggoedbos, Stratem, Aalter. -l- P. Smessaert. -e- 17u.

***Antwerpen-Zuid.** Dag van de Aarde: Landschapswandeling op de Kalmthoutse Heide en langs De Maatjes. -b- 8.30u. station Oude God, L. Dosfellei Mortsel, 9u. parking Verbindingsweg, 13.30u. kerk Nieuwmoer-Essen. -l- L. Van Schoor (03/353 09 77), R. Vergaelen. -e- 17u. ter plaatse -m- kijker, telescoop, picknick.

***Brugge.** Dag van de Aarde: Educatieve natuurwandeling langs de Romboutswerveldijk en Reservaat Romboutswerve te Damme. -b- 9u. markt Damme. -l- R. Vannieuwenhuize (050/82 64 79) -e- 12u.

***Gent.** Natuureducatieve ochtendwandeling rond de Bosseveerhoeve. -b- 7.30u. kerk Heusden, Heusdendorp. -l- W. Surens -e- 11.30u. -m- kijkers, veldgidsen

Halle. Officiële opening van het Wielewaal-reservaat Berendries. -b- 14.30u. kerk, Kerkplein, Lembeek. -l- T. Brichau (02/356 68 14) -e- 17u. -m- laarzen.

***Klein-Brabant.** Dag van de Aarde. Observatie en studie van de Blauwborst. -b- 8.30u. Staels-Borco, Rijksweg, Bornem. -l- H. D'Hertefelt (03/889 72 86).

***Maasland.** Natuurstudie in de Vallei van de Holzwarche. -b- 8u. markt Maasmechelen. -l- M. Stevens (089/75 56 52) -e- 17u. -m- laarzen, veldgidsen, picknick, verrekijker.

***Mandelstreke.** Natuureducatieve uitstap naar Harchies en het kasteel van Attre. -b- 9u. ingang reservaat langs de weg Harchies-Pommeroeul, 14u. kasteel van Attre. -l- V. Vandewalle (057/20 44 89) -e- 17u. -m- verrekijker.

***Mechelen.** Natuureducatieve wandeling in reservaat De Steenbeemden te Lier. -b- 7u. station Mechelen, Albertplein 2. -l- G. De Weerd -e- 12.30u. -m- laarzen, verrekijker, veldgidsen.

***Merelbeke-Melle.** Dag van de Aarde: Landschapswandeling rond Munte. -b- 14u. kerk Munte. -l- G. De Meulemeester (09/230 46 46) -e- 16.30u. -m- verrekijker, gidsen, stevig schoeisel.

***Midden-Limburg.** Educatieve natuurwandeling (thema: lente). -b- 9u. Paalsteen, einde Paalsteenstraat, Hasselt. -l- E. Schorpion (011/81 29 19) -e- 12u.

***Moervaart-Zuidlede.** Dag van de Aarde: Educatieve natuurwandeling. -b- 14u. Etboshoeve, Etbosdreef, Moerbeke-Waas. -l- M. Den Herder, D. Verheedt (09/355 24 40) -e- 17.15u. -m- laarzen, verrekijker.

***Nete en Aa.** Dag van de Aarde: Landschapswandeling in het Zammelsbroek. -b- 14u. kerk Zammel, Geel. -l- J. Van Reusel (014/86.61.98), H. Berghmans.

***Ninove.** Landschapswandeling rond Haaltert en Kerksken. -b- 14.30u. Molen van Gotegem, Gotegemstraat, grens Erpe-Mere en Haaltert. -l- P. Taleman (053/83.17.02) en J. De Kegel. -e- 17u.

Ninove. Planteninventarisatie. -b- 9u. kerk Okegem. -l- G. De Munter (054/33 03 03) -e- 12u.

***Noord-Limburg.** Dag van de Aarde: Educatieve natuurwandeling in het Hobos te Overpelt. -b- 14u. parking MS-kliniek Overpelt. -l- A. Geuens -e- 16.30u.

***Rupelstreek.** Dag van de Aarde: Opening natuurleerpad (10.30-12.30u.) en educatieve natuurwandeling (14-16u.). -b- 10.30u. en 14u. ingang reservaat, parking St. Pieterskerk, Schoolstraat, Rumst. -l- F. Happaerts (03/888 81 15), M. Zegels, J. Moens, H. De Ceulaer. -e- 16u. -m- laarzen, verrekijker.

***Schelde-Leie.** Dag van de Aarde: Natuurwandeling ter gelegenheid van de opening van reservaat Schoonboeke te Ronse. -b- 14u. paterskerkje, Steenweg op Ellezelles te Ronse (baan naar Lessen). -l- F. Delbecque, K. De Waele (09/386 45 60) en J. Vanheuvenswyn. -e- 16.30u. -m- laarzen, verrekijker, veldgidsen. Receptie na de wandeling.

***s Heerenbosch.** Kunst voor Natuur. -b- 14u. Galerij Salix, Vlassenbroek-dorp, Vlassenbroek. -l- G. Van Gucht (052/33 44 56) -e- 18u.

Turnhout. Fietstocht ten noorden van Turnhout. -b- 14u. einde Ring - Steenweg Baarle Hertog. -l- P. Geerts -e- 17u.

***Westkust.** Vogelobservatie en -studie rond Le Platier d'Oye en de moerassen van Clairmarais. -b- 8u. station Adinkerke, 8.45u. ingang Le Platier. -l- G. Warreyn (058/51 80 80) -e- 17.45u.

***Wulp.** Natuureducatieve lentewandeling in en om de Liereman. -b- 9u. kerkplein St. Bavo, centrum Oud-Turnhout, 9.15u. Broederpleinen, Schuurhovenberg, Oud-Turnhout. -l- D. Geysels (014/42 06 17) -e- 12u. -m- verrekijker, laarzen.

***Zwalmvallei.** Educatieve natuurwandeling in de Zwalmvallei. -b- 14u. parking Ijzerkotmolen, Steenstraat - Galerijpad, St.-Maria-Latem (Zwalm). -l- A. D'Haeseleer (09/360 23 07) -e- 17u. -m- loop, veldgidsen, verrekijker.

23

***Noord-Limburg.** Educatieve natuurwandeling. -b- 14.15u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-Kolonie. -l- H. Vaesen -e- 16.30u.

24

***Gent.** Studie van de flora van het bos Vurtzak. -b- 18u. parking in Heidestraat te Merelbeke (grens Melle). -l- G. Delaruelle -e- 20.30u. -m- flora, loop.

25

Halle. Bespreking resultaten amfibieënoverzetactie. -b- 20u. vormingscentrum Destelheide, Destelheidestraat 66, Dworp. -l- M. Ghisels -e- 22u.

Ninove. Uileninventarisatie. -b- 21.30u. cafetaria St. Christoffel, Schuitstraat 8, Pollare. -l- R. De Dyn (054/33 46 70) -e- 23u.

***Noorderkempen.** Diavoordracht over de natuur van het Groot Schietveld van Wuustwezel door M. Schuermans. -b- 20u. zaal Sint Godelieve, Oud-Dorpstraat 63, Wuustwezel. -l- R. Vermeiren (03/669 91 10) -e- 23u.

***Wulp.** Natuureducatieve avondwandeling naar De Braekeleer en de Hoge Mierdse Heide. -b- 18.15u. kerkplein St. Bavo, centrum Oud-Turnhout, 18.30u. Broederpleinen, Schuurhovenberg, Oud-Turnhout. -l- W. Machiels (014/42 77 33) -e- 22u. -m- kijker, vogelgids.

26

***Klein-Brabant.** Natuureducatieve vroegochtendwandeling in het Coolhem. -b- 6u. ingang Coolhem. -l- L. Peeters (03/899 15 88). Aansluitend ontbijt.

***Lier.** Plantenstudie en -inventarisatie in het Groot Asdonkreservaat. -b- 8u. fietsenstalling station Lier, 9u. kerk Engsbergen. -l- N. Van Aerschot, F. Mangelschots. -e- 17u. -m- flora, loop, picknick, drank, laarzen.

***Nete en Aa.** Observatie en studie van weidevogels aan de Ronde Put te Postel. -b- 8u. brug 2, aan café Postel ter heyde, baan Retie-Postel. -l- E. Feyen -e- 12u.

Zwalmvallei. Planteninventarisatie in het Steenbergbos en omgeving. -b- 9u. kerk Everbeek-Boven. -l- K. Verhoeyen (09/362.50.62) -e- 12.30u. -m- laarzen, flora, loop.

27

***Aalter.** Vlaamse Ardennendag: voormiddag Bos Ter Eecken, Louise-Marie; namiddag Bassegebos te Anzegem. -b- 8u. rond punt Aalter, 9u. kerk Louise-Marie. -l- J. Van Kerschaver, B. De Potter, E. Cooman -e- 16u.

***Antwerpen-Centrum.** Natuureducatieve wandeling in het Brabantse Kastanjebos en Silsonbos. 8.30u. Oost-Station Borgehout. -l- T. Benoit -e- 17u. -m- picknick, laarzen.

***Antwerpen-Zuid.** Vlaamse Ardennendag: natuur-educatieve daguitstap Trimpontbos en de Koppenberg. -b- 7.30u. station Oude God, L. Dosfellei, Mortsel, 9u. kerk Brakel. -l- P. Geeroms, M. Larno. -e- 18.30u. -m- laarzen, lunchpakket, kijker. Inschrijven vóór 12/4 bij Luk Smets 03/887 18 79 (ook voor info).

***Brugge.** Observatie en studie van fauna en flora in de vallei van de Bocq (Dinant). -b- 7u. voorzijde station Brugge. -l- F. Bonné en R. Van-nieuwenhuyze. -e- 21.30u. -m- picknick, veldgidsen, drank. Inschrijven bij Guido Orbie (050/38 25 76) vóór 19/4. Busprijs 500 F, studenten 300fr.

***Brussel.** Natuureducatieve wandeling in de Steenbeemden te Lier. -b- 9u. kerk Emblem (baan Lier-Zandhoven). -l- M. Vermeulen (03/481 94 49) -e- 12u. -m- laarzen, gidsen, kijkers.

***Gent.** Vlaamse Ardennendag: Educatieve natuuruitstap naar het Uilenbroek te St.-Maria-Lierde en het Trimpontbos te Everbeek. -b- 8u. St. Pietersplein, Gent. -l- D. Danhieux -e- 18u. -m- picknick, laarzen, kijker, veldgidsen.

***Krekel-Anzegem.** Vlaamse Ardennendag: Natuur-educatieve wandeling in het St. Arnolduspark en het Bassegebos te Anzegem. -b- 14u. café Fonteintje, Kapellestraat, Tiegem. -l- E. Cooman (056/68 12 60) -e- 17u. -m- verrekijker.

***Lier.** Vlaamse Ardennendag: Natuur-educatieve uitstap naar 't Ena-

mebos (vm.) en het Muziekbos (nm.). -b- 7.30u. fietsenstalling station Lier, 9u. kerk Ename. -l- U. Sansens, M.C. Gottigny -e- 17u. -m- laarzen, kijker, loop, picknick.

***Mandelstreek.** Vlaamse Ardennendag: Educatieve natuurwandeling in de Moenebroeken en bos 't Ename. -b- 9u. kerk Ophasselt, 14.30u. Gemeentelijke Feestzaal, Bruggavel, Berchem (Kluisbergen). -l- P. Deprez (051/20 46 54) -e- 17.30u. -m- verrekijker, stevig schoeisel.

***Meetjesland.** Vlaamse Ardennendag: Studie van flora en geologie van de Vlaamse Ardennen in het Kordaalbos (Nokere) en het Burreken (Zegelsem). -b- 8u. sporthal Eeklo, Pussenierstraat, 9u. kerk Nokere. -l- C. Bruggeman (09/377 71 40) -m- picknick en laarzen.

***Ninove.** Vlaamse Ardennendag: Landschapswandeling in de omgeving van Kwaremont (vm.) en in de Zwalmvallei (nm.). -b- 7.30u. Den Doorn, kruispunt oude steenweg Ninove-Aalst met expressweg Aalst-Ninove, 8u. Vesten, Geraardsbergen, 9u. kerk Kwaremont, 14u. kerk Rozebeke. -l- P. Pals, N. De Loof, K. Cochez (054/33.45.22 of 09/233 92 38) -e- 18.30u. -m- lunchpakket.

***Noorderkempen.** Studie en observatie van flora en (avi)fauna in de Biesbosch (NL) per boot. -b- 8u. kerk Essen O.L.Vrouw. -l- F. Broos (03/667 43 52) -e- 19u. Inschrijven vóór 11/4.

***Noord-Limburg.** Educatieve natuurwandeling in het Leudal te Budel (NL). -b- 8u. parking kerk Hamont, 8.30u. Leudal. -l- P. Van Rooy -e- 12.30u.

***Oostende.** Vogelstudie in het Zoniënwood en een bezoek aan de Nationale Plantentuin in Meise. -b- parkeerterrein Mercatorlaan, Bauwensschool, Oostende, 9.45u. parking Middenhut Zoniënwood, St. Genesius-Rode, 14u. ingang Plantentuin. -l- D. Raes, F. Devos -e- 17u. -m- picknick, verrekijker. Info: J. Claerhout 059/30 22 09.

***Schelde-Leie.** Vlaamse Ardennendag: Studie van geologie, fauna en flora van de Vlaamse Ardennen. -b- 9u. café Fonteintje, Kapellestraat, Tiegem, 14.15u. kerk St. Martens-Lierde. -l- E. Cooman, P. Rouckhout. -e- 17.30u. -m- laarzen, verrekijker, picknick, veldgidsen. Info: K. De Waele 09/386 45 60.

***s Heerenbosch.** Studie van de natuur in eigen buurt. -b- 14u. Roodkruisstraat, Lebbecke -l- P. Meert (052/41 18 85) -e- 16.30u.

***s Heerenbosch.** Kunst voor Natuur. -b- 14u. Galerij Salix, Vlassenbroek-dorp, Vlassenbroek. -l- G. Van Gucht (052/33 44 56) -e- 18u.

***Voorkempen.** Studie van vroege vogels en voorjaarsbloei in de Voerstreek. Info: Frans Kerstens 03/383 19 40.

***Westland.** Vlaamse Ardennendag: Landschapswandelingen in Bois Joly (Ronse) en de vallei van de Maarkebeek (Etikhoven). -b- 9u. station Ieper. -l- C. Beel (057/20 39 68), F. Delbecq, W. Avoet. -e- 17u. -m- laarzen, verrekijker.

***Wulp.** Plantenwandeling langs de dijk van het kanaal Schoten-Des-sel. -b- 9u. Steenweg op Ravels (Oud-Turnhout)-hoek Werkendam, 9.15u. Kanaaldijk, Geleg (t.o. huisnr. 1), Oud Turnhout. -l- L. Adriaenssens (014/45 11 13) -e- 12u.

***Zuid-West-Vlaanderen.** Vlaamse Ardennendag: zie Krekel-Anzegem.

29

***Noord-Limburg.** Nachtegalenwandeling. -b- 19.30u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-Kolonie. -l- M. Emmers. -e- 22u.

30

***Noord-Limburg.** Educatieve natuurwandeling. -b- 14.15u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-Kolonie. -l- H. Vaesen -e- 16.30u.

CURSUSAANBOD

Het cursusaanbod wordt georganiseerd door NME De Wielewaal en staat onder begeleiding van cursusleiders van NME De Wielewaal.

INSECTEN

21 maart-25 april

Schelde-Leie.

Cursus over kevers.

21 maart en 25 april: 20.00-23.00 u.: theorielessen over determinatie, families, geslachten en de verschillende soorten kevers (Boigneberg 6, 9680 Maarkedal/Maarke)

Inschrijven kan door storting van 100 F op rek 891-2840092-60 van Schelde-Leie met vermelding van 'cursus kevers'.

Begeleiding: G. Bonami (info: 055/45 63 91).

PLANTEN

Moervaart-Zuidlede.

Cursus planten (8 lessen).

Theorie op 13/03, 27/03, 3/04 en 24/04: 20.00-22.00 u.: hoe leren planten determineren (bovenzaaltje parochiezaal, Krevestraat 31, 9180 Moerbeke-Waas).

Praktijk op 7/05, 22/05, 29/05 en 12/06: 19.20-22.00 u.: we bezoeken het domein Puyenbroek te Wachtebeke, de Turfmeersen te Moerbeke-Waas, de omgeving van het vliegveld te Moerbeke-Waas en de oude spoorwegbedding tussen de suikerfabriek en de Eksaardsedam te Moerbeke-Waas.

Begeleiding: William White, Geert Dilleman en André Van Peteghem (info en inschrijvingen bij Geert Dilleman, 09/377 81 18).

14 maart - 15 maart

Nete en Aa.

Cursus mossen.

14 maart: 20.00-23.00 u.: theorieles over mossen (stationneke Olen, Stationstraat 57, Olen).

15 maart: 14.00-17.00 u.: praktijkwandeling te Neerhelst (kerk, Larum, Geel).

Begeleiding: J. Dirckx (info: E. Vercammen, 014/22 41 70).

21 maart - 13 april

Zuid-Limburg.

Voorjaarsflora.

21 maart: 20.00-23.15 u.: theorieles over onze voorjaarsbloeiërs (De Kimpel, Eikenlaan 27, Bilzen).

23 maart en 6 april: 14.00-17.00 u.: wandelingen op de Katteberg en in de Kevie (samenkomst op 23 maart aan De Kimpel, Eikenlaan 27, Bilzen en op 6 april aan de Blaarmolen, Kevieweg, Tongeren).

Begeleiding: J. Vangronsveld, R. Nijssen en O. Comhair (info: 089/49 27 14).

21 maart - 13 april

Zuidwest-Vlaanderen.

Voorjaarsflora.

21 maart: 19.30-22.30 u.: voorstelling van een vijftigtal voorjaarsbloeiërs (Oude dekenij, aan de Sint-Maartenskerk, Kortrijk).

13 april: 9.00-12.00 u.: we gaan op zoek naar voorjaarsflora op de Vaarttaluds en in het Kraaibos te Moen (Sint-Pietersbrugje, kanaal Bossuit-Kortrijk, Moen).

Begeleiding: D. Dubois (info: 056/35 57 75).

21 maart-28 maart

Zwalmlvallei.

Plantencursus.

21 en 28 maart: 20.00-22.30 u.: theorielessen (café Braems, Stationsplein 9, Zottegem).

23 maart: 9.00-12.00 u.: theorieles (café Braems, Stationsplein 9, Zottegem).

Begeleiding: K. Verhoeyen (info: 09/362 50 62).

14 april-26 april

Zemst.

Cursus plantendeterminatie.

14 april: 20.00-22.30 u.: theorieles (Schuttersclub, Vredelaan 101, Weerde).

19 en 26 april: 9.00-12.00 u.: praktijklessen in de Warmelaere (Konijnenberg, Zemst) en in het Donk (kerk, Zemst).

Begeleiding: J. Peeters (info: 015/61 20 86).

26 april-24 mei

Schelde-Leie

Plantencursus: 'Voorjaarsflora van de Vlaamse Ardennen'.

26 april: 14.00-17.00 u.: praktijk in het reservaat Kalkoven (kerk, Kwaremont).

24 mei: 14.00-17.00 u.: praktijk in het reservaat Longkruidbosjes (kerk, Etikhove).

Begeleiding: K. De Waele (info: 09/386 45 60).

VOGELS

12 maart-14 maart

Midden-Limburg.

Cursus uilen.

12 maart: 20.00-23.00 u.: theorieles over onze uilen en over braakballen (vogelasiel, Stabroekweg 32, 3550 Heusden).

14 maart: 20.00-23.00 u.: uilentocht te Kiewit, Hasselt (parking, Gezinsboerderij, Kiewit, Hasselt).

Begeleiding: C. Onkelinx (info: 011/42 47 41).

19 maart-26 april

Mechelen.

Onze zangvogels (4 lessen).

19 maart en 23 april: 20.00-22.30 u.: theorielessen (lokaal Bieswater, Mechelbaan, Putte).

22 maart en 26 april: 7.00 (22 maart) en 6.00 (26 april)-10.00 u.: praktijklessen te Putte (kerk, Putte).

Begeleiding: L. Verschoren en J. Bracquené (info: S. Vansteenkiste, 015/202769).

21 maart-28 maart

Merelbeke-Melle.

Cursus spechten en aanverwanten (3 lessen).

21 maart en 28 maart: 19.30-22.30 u.: theorielessen (Domein Borgwal, Gentweg, Vurste, Gavere).

23 maart: praktijkles: 9.00-12.00 u.: praktijkles in het domein Borgwal (Domein Borgwal, Gentweg, Vurste, Gavere).

Begeleiding: De Rycke Noël (info: G. De Meulemeester, 09/230 46 46).

28 maart-4 april

Ninove.

Cursus uilen met bijzondere aandacht voor de Steenuil.

28 maart: 20.30-23.30 u.: theoretische uiteenzetting over de Steenuil (café Het Steentje, Steenstraat 25, Denderhoutem).

4 april: 21.30-24.30 u.: praktijkles in het veld (sportcentrum Sint-Christoffel, Schuitstraat 8, Pollare).

Begeleiding: R. De Dyn (info: 054/33 46 70).

11 april-25 april

Dubbelloof Westerlo-Zuiderkempen.

Herkenning van vogelgeluiden.

11 april en 25 april: 20.00-23.00 u.: theoretische uiteenzettingen over vogels rond het huis en in het bos (Hoveniersstraat 5, Westerlo).

27 april: 9.00-12.00 u.: 9.00-12.00 u.: praktijk (kerk Westerlo-centrum).

Begeleiding: J. Van Kerckhoven.

11 april-18 mei.

Schelde-Leie.

Cursus vogelzang (4 lessen).

11 april en 2 mei: 20.00-22.30 u.: theorie (stedelijk centrum, Heurnestraat, Heurne).

20 april en 18 mei: 6.00-9.00 u.: praktijk op 20 april (café de Boekzitting, Muziekberg, Louise-Marie) en 5.00-8.00 u.: praktijk op 18 mei (kerk, Heurne).

Inschrijven kan door storten van 100 F op rek 891-2840092-60 van Schelde-Leie met vermelding 'cursus vogelzang Heurne'.

Begeleiding: J. Vanheuverwijn en A. Wandels (info: 09/384 43 82).

9 mei-11 mei

Zuidwest-Vlaanderen.

Zang van bos- en bosrandvogels

9 mei: 20.00-23.00 u.: theorie (Oude Dekenij, Sint-Maartenskerk, Kortrijk).

11 mei: 6.00-9.00 u.: praktijk in de Spitaelsbossen in Anzegem (Zilverberg, Grote Leistraat, Anzegem).

Begeleiding: Yann Feryn (056/70 53 85).

Pro Steenuil

De Steenuil is geen onbekende. Daarvan getuigen de talrijke volksnamen: Huipke, Kattkop, Kätuil, Muizenvanger.

Deze bekendheid hoeft niet te verbazen, want deze kleine uilensoort is een karakteristieke bewoner van het kleinschalige cultuurlandschap. Hij broedt er vooral in knotwilgen en in hoogstamfruitbomen.

Maar wat blijft er nog aan hoogstamboomgaarden? Plaatselijk zijn de schilderachtige en voor het rivierlandschap typerende knotwilgen grotendeels verdwenen. Het ligt voor de hand dat een standvogel zoals de Steenuil samen met deze bomen verdwijnt.

Het gaat dus niet zo best met de Steenuil. Vogelwerkgroepen van de Wielewaal, maar ook enkelingen, zijn reeds jaren begaan met het behoud van de Steenuil. Bovendien is er een toenemende belangstelling voor het beheer van of het aanplanten van knotwilgen en hoogstamfruitbomen.

Het project 'Pro Steenuil' van De Wielewaal vzw komt dus op het juiste ogenblik. Voor de Wielewaal-afdelingen biedt dit project talrijke mogelijkheden voor natuurbeleving, natuurstudie en natuurbehoud. Denk maar even aan uilenuitstappen, -cursussen, braakballenonderzoek, aanplanten van knotbomen en hoogstamfruitbomen.

Ook de GNOP's geven aan onze actie een bijzonder draagvlak. "Pro Steenuil" zal gecoördineerd en systematisch moeten verlopen. Hou daarom nu reeds rekening met ons project bij het plannen van uw activiteiten voor het najaar '97 en voor het jaar '98.

De Wielewaal heeft 'Pro Steenuil' ingezonden als een bijzonder project naar de Administratie Milieu-, Natuur-, Land- en Waterbeheer.

Verdere informatie over deze actie volgt in Wielewaal.

Prosit Steenuil

DE WIELEWAALSJAAL: WE WORDEN GESPONSORD!

Om 1997 warm én feestelijk in te stappen lanceerde het bestuur van Wielewaal Regio Lier de Wielewaalsjaal! De firma Gedopt (Lombardenvest 74 te 2000 Antwerpen), voor wie De Wielewaal geen onbekende is, heeft de sjaals laten borduren met een prachtige en natuurgetrouwe "Wielewaal". Dankzij een niet te onderschatten geste van de firma Gedopt, kunnen we u deze exclusieve sjaal aanbieden tegen 485 F.

De Wielewaalsjaal is 150 cm lang en is verkrijgbaar in 5 kleuren: bordeaux (1), camel (2), donker olijfgroen (3), licht olijfgroen (4) en donker gemêleerd grijs (5). Omdat hij van 100% polyacryl is, is hij zacht en vriendelijk voor tere huidjes (bij 'prik' dus niet), en is hij heel gemakkelijk in onderhoud. De Wielewaalsjaal past iedereen, man, vrouw en kind, jong en (iets) minder jong.

Zocht u ook nog een origineel cadeautje?

Verkrijgbaar bij Walter Belix, Suzanne Bodson, Hoverheide 51, 2540 Hove, tel. 03/455 12 38.

KRASSE OUDJES

In 1997 jubileren enkele Wielewaalafdelingen. Afdeling Lier wordt 50 jaar en de afdelingen Turnhout en Regio Mechelen mogen 60 kaarsjes uitblazen. Bij deze drie afdelingen zijn er geen tekenen van ademnood, jicht of aderverkalking. Integendeel, het zijn afdelingen met een kei-sterke werking, actieve werkgroepen en een ruime naambekendheid in hun werkingsgebied. Bovendien beheren deze krasse oudjes ruim 770 ha natuur, waarvan nagenoeg 150 ha in eigendom. De Liereman, de Korhaan, de Steenbeemden, het Zomerklokje, het Mechels Broek en het Zuur Bemke zijn enkele van hun befaamde reservaten ... en, uitmuntend beheerd!

GA EENS UIT 'HERPE' MET HYLA

In 1997 richt Hyla enkele herpetologische tochten in.

24 mei

Reptielentocht naar de vallei van de Bocq (Ringslang, Gladde slang, Muurhagedis, Hazelworm, Vroedmeesterpad). Er kunnen maximaal 15 belangstellenden mee en de voorkeur gaat naar deelnemers die zich in hun streek willen inzetten voor de herpetofauna.

15 augustus

Een 'Herpe' naar de vallei van de Viroin (Gladde slang, Ringslang, Adder, Hazelworm, Muurhagedis). Ook hier weer voorrang aan geïnteresseerden die zich inzetten voor amfibieën en reptielen.

Deze 'Herpe'-tochten gaan niet door bij regenweer.

Voor meer inlichtingen: schriftelijk:

Rudy Willockx, Sparrenstraat 23, 2811 Hombeek

Hyla wenst een telefoonketen op te zetten, waardoor informatie kan verstrekt worden voor deelname aan niet vooraf geplande activiteiten. Voor meer bijzonderheden: schriftelijk bij Rudy Willockx

EEN ZONNIGE DAG VOOR HET ZUIDELIJK EILAND

De Tweede Dag van het Rivierlandschap stond in het teken van het natuurbeheer. De Wielewaalafdelingen Klein-Brabant, Rupelstreek en Vaartland kozen voor een knotwilgenactie op het Zuidelijk Eiland aan het Sas van Wintam.

Een doelbewuste keuze!

Dit 17 ha grote natte weilandencomplex is immers één van de interessantste plaatsen voor de avifauna in het rivierlandschap van Rupel en Schelde. Maar met een bestemming als industriegebied op het Gewestplan is de toekomst er behoorlijk onzeker. Vooral onder impuls van Wielewaal Klein-Brabant werd de laatste jaren hard gewerkt om een Gewestplanwijziging voor het gebied te bekomen. Onder andere in de Gemeentelijke Natuurontwikkelingsplannen van de gemeenten Bornem en Puurs kwam niet enkel deze problematiek aan bod, maar werden de voorstellen van De Wielewaal voor volle 100% door deze gemeenten gesteund.

Om de toekomst van het gebied veilig te stellen en om eveneens gecoördineerde acties te voeren, werd in september 96, weerom op initiatief van Wielewaal Klein-Brabant, een heuse werkgroep opgericht. Dat er een enorme interesse was voor de omgeving van het Noordelijk en het Zuidelijk Eiland bleek me-

Knotactie op het zuidelijk eiland (Foto: H. Mees)

teen op de eerste overlegvergadering met meer dan 60 aanwezigen.

De eerste concrete resultaten van de werkgroep waren het uitwerken van een stevig dossier over het Zuidelijk Eiland en de organisatie van de natuurbeheerswerkdag tijdens de Tweede Dag van het Rivierlandschap.

Het dossier werd ondertussen overgemaakt aan alle bevoegde overheden, waaronder de Minister van Leefmilieu Theo Kelchtermans en de Minister van Ruimtelijke Ordening Eddy Baldewijns, AMINAL-afdeling Natuur, het Instituut voor Natuurbehoud en de N.V. Zeekanaal, de beheerder van de oevergronden langs het Kanaal Wintam-Brussel.

De eerste natuurbeheerswerkdag werd meteen een voltreffer. Meer dan 50 medewerkers, Wielewalers van de afdelingen Klein-Brabant, Rupelstreek, Vaartland en Antwerpen-Zuid, aangevuld met mensen van de actiegroep 'Leefbaar Ruisbroek' kwamen opdagen.

Vijftig knotwilgen werden op vakkundige wijze geknot. Voor het verhakselen van het snoeihout kregen we daarenboven nog praktische medewerking van de Gemeente Bornem. Belangrijk was eveneens de belangstelling van de pers, met artikels in de regionale edities van de dagbladen en een reportage op de regionale televisie RTV.

Uiteraard zullen er nog acties volgen, tot de zon altijd schijnt over het natuurgebied het Zuidelijk Eiland.

Erik De Keersmaecker
tel. 03/887 13 72

ZIE EEN ZWALUW

Het eindverslag van het project 'Zie, een zwaluw' is voorgelegd aan de Administratie Milieu-, Natuur-, Land- en Waterbeheer. Maar met dit verslag is er uiteraard geen einde gekomen aan twee jaar inspanning van talrijke Wielewaalleden en belangstellenden. Hieronder waren er opvallend veel landbouwers. Waar mogelijk voor de afdelingen zou de sensibilisatie en de bescherming moeten verder gezet worden.

Het zou toch al te gek zijn dat aan alle positieve contacten, zo wat overal in Vlaanderen, een eind zou gesteld worden. Daarom durven wij pleiten voor het verder zetten van 'Zie, een zwaluw', weliswaar minder intensief, maar wel meer doelgericht. In de volgende Wielewaal komt een beknopt verslag met de resultaten van de actie en met tips voor verdere sensibilisatie en bescherming.

Bovendien zal in Oriolus nog een uitgebreid verslag gepubliceerd worden van het zwaluwenproject.

Goed nieuws: Jean Niesz, lid van Wielewaalafdeling Regio Mechelen, maakte een nieuw ontwerp voor een kunstnest voor de Huiszwaluw. Dit nieuw soort kunstnest geeft opvallend goede resultaten. Doordat de nestkom een grote, onregelmatige invliegopening heeft, moet de Huiszwaluw het nest zelf verder afwerken. Blijkbaar verkiezen zij dit boven de kant-en-klare kunstnesten. De grote opening heeft als bijkomend voordeel dat de nesten niet bezet worden door mussen. Bovendien is één van de plankjes van het kunstnest voorzien van een opening voor inspectie of voor het ringen van de jongen.

Exclusiviteit

Jean Niesz is zo vriendelijk de verkoop van deze kunstnesten exclusief toe te kennen aan De Wielewaal vzw en Vogelbescherming Vlaanderen (KVBV). De prijs is zeer laag: 250 F (geen korting). Te bestellen op de Centrale.

VOGELOBSERVATIE VANOP ZEE

Half september 1997 wil Antwerpen-Centrum een boottocht maken voor één dag met vertrek vanuit Oostende. Een mooie gelegenheid om de trek van verschillende soorten sterns en jagers te bewonderen.

Indien er voldoende liefhebbers (minimum 30 personen) zijn huren wij een boot (IJsland trawler) af, om aan vogelobservatie te doen op de banken tussen De Panne en Duinkerken. De boot trekt voor deze gelegenheid een vlot met visafval mee. Een buitenbeentje voor fotografen en zeevogelfans.

De prijs bedraagt bij 30 deelnemers 1.200 F (verzekering inbegrepen). Als wij met meerderen zijn vermindert deze prijs. Er kunnen 30 personen in totaal mee.

Bij storm vaart het schip niet uit en wordt u het bedrag terugbetaald. Bij onvoldoende inschrijvingen (minder dan 30 personen) gaat de tocht niet door en wordt het bedrag eveneens terugbetaald.

Daar wij voor het schip een waarborg moeten storten van 600 F per persoon vóór einde maart 1997, vragen wij u dan ook dit bedrag van 600 F te willen storten op rekening nummer 000-0087473-76 van de Wielewaal te Merksem en dit vóór 24 maart 1997. Het saldo zal u later medegedeeld worden.

Vervoer naar en van Oostende gebeurt met eigen wagon.

Voor verdere inlichtingen: Louis Vergaelen, Missiehuislei 24, 2920 Kalmthout, tel. 03/666 96 84.

Goed om te weten

VERREKIJKERINZAMELACTIE VOOR BOSBEHOUDPROJECT IN COSTA RICA

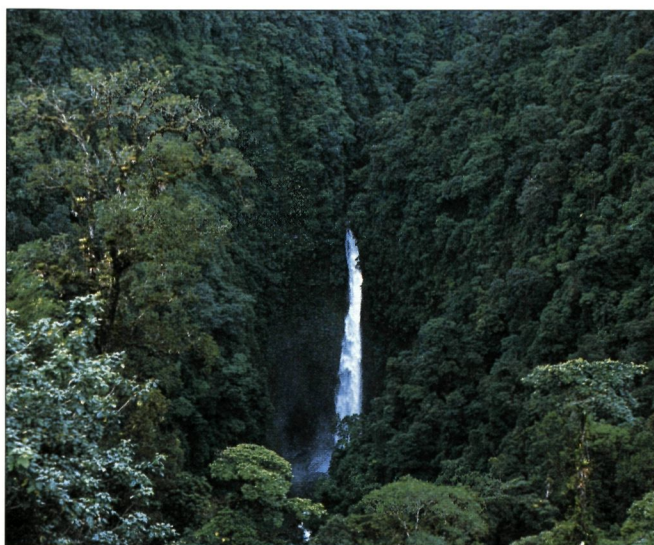
Inleiding

Binnen de Vlaamse Bosbouwvereniging werd beslist om een project van bosbehoud en duurzaam bosbeheer in de derde wereld te ondersteunen. Dit voorstel werd reeds enige tijd geopperd door Dominiek Plouvier, voor FAO werkzaam in de periode 1990-1993 in Costa Rica, bij de ondersteuning van lokale boerengemeenschappen inzake herbebossing, bosbehoud en bosbeheer.

Dominiek was in 1995 opnieuw in Costa Rica en werd er gecontacteerd door de "Asociacion Bijaguense de Productores Agrícolas" (ABIPA) om hen financieel te ondersteunen bij hun project rond bosbehoud en het beheer van het hen toekomende bosreservaat. Inmiddels is reeds een concrete samenwerking uitgegroeid tussen de VBV en ABIPA.

Situering van het project

Het dorp Bijagua ligt aan de voet van de vulkaan Tenorio in Noordwest Costa Rica. De vulkaan is nog bedekt met een uitgestrekt primair nevelwoud met een extreem hoge natuurwaarde. In 1994 werd het gebied definitief beschermd als nationaal park. Ongeveer 10 jaar geleden kocht IDA (het landhervormingsinstituut van de overheid) van een particulier 350 ha grond, gelegen tussen de vulkaan en het dorp. Deze grond, nog voor ongeveer één vierde tropisch regenwoud, werd verkaveld in 80 percelen en werd ter beschikking gesteld van landloze boeren. In de nieuwe boerengemeenschap ontstond een kleine groep van mensen met een sterke interesse voor duurzame ontwikkeling. Ze richtten de coöperatieve ABIPA op die als doel had de 70 ha oerwoud die aansluiten bij het nationaal park te behoeden tegen ontbossing, maar tegelijk te streven naar een menswaardig bestaan voor hun gezinnen. Zo is het idee ontstaan om een educatief centrum te ontwikkelen, waar de lokale jeugd kan gemotiveerd worden voor bosbehoud en duurzame ontwikkeling. Tevens zou onthaal voorzien worden voor ecotoeristen, dat de nodige inkomsten kan genereren. Inmiddels is het "Centro Ecoturístico Las Heliconias" werkelijkheid geworden. Er is een lodge ter beschikking voor de toeris-

Oproep aan de lezers : steun het project voor duurzaam bosbeheer in Costa Rica en schenk uw oude verrekijker aan het centrum Las Heliconias !

Een van de grote noden van het project is het tekort aan educatief materiaal. Zo beschikt het centrum slechts over enkele verrekijkers. Om de lokale gidsen en studenten beter te laten genieten van de weelde aan vogels en zoogdieren in het nevelwoud, stelt de VBV een verrekijker-inzamelactie voor. Heeft U nog ergens een oude verrekijker liggen die niet meer gebruikt wordt en wenst U het project voor duurzaam bosbeheer in Costa Rica te steunen, contacteer dan Bernard Van Elegem of Tom Embo op het VBV-secretariaat, Geraardsbergsesteenweg 267, 9090 Melle-Gontrode, tel. 09/252 21 13, fax. 09/252 54 66. Financiële steun kan door storting op rekeningn. 001-1862837-28 met vermelding "Gift Las Heliconias".

ten en studenten terwijl een biologisch station in aanbouw is. De voorbeeldfunctie van dit project voor Costa Rica is enorm belangrijk : een initiatief van bosbehoud dat vanuit de lokale boerengemeenschap vertrekt is immers uniek.

Noden van het project

Bart Muys, de voorzitter van de VBV, bezocht in juli het project. Dankzij gesprekken met de lokale coördinator van de landbouwcoöperatieve, werd een vrij duidelijk beeld verkregen van de noden van het project. Deze zijn drieërlei: de verdere uitbouw van de ecotoeristische infrastructuur, het ontwikkelen van de educatieve infrastructuur en een uitbreiding van de beschermde bosoppervlakte.

Hoe helpt de VBV ABIPA inmiddels ?

Intussen heeft de VBV een financiële bijdrage geleverd aan de organisatie in Costa Rica. Zij zal ABIPA bovendien logistiek steunen bij het formuleren van projectvoorstellen bij potentiële donors. Voor ABIPA is het immers van uiterst groot belang om te kunnen terugvallen op een organisatie voor bosbehoud in het buitenland om hen financieel (hoe gering ook) en logistiek te ondersteunen, op langdurige basis.

De Vlaamse Bosbouwvereniging tracht het project te promoten door een aantal reisorganisaties en reisgidsen aan te schrijven en hen op de hoogte te stellen van de natuurrijkdom en de mogelijkheden voor ecotoerisme in Bijagua. De VBV biedt ook zijn hulp aan bij de uitbouw van het educatief centrum door een verrekijker-inzamelactie te organiseren ten voordele van het project.

NIEUWSTE MONOGRAFIE VAN DE STICHTING LEEFMILIEU 'VREEMDE STOFFEN IN ONZE VOEDING'

Bij de Stichting Leefmilieu vzw/Kredietbank verscheen onlangs de volledig herwerkte derde editie van de monografie 'Vreemde stoffen in onze voeding'. Het gaat hier alleszins om een opmerkelijk boek, geschreven door een interuniversitair team van experts: de professoren H. Deelstra (UIA), D.L. Massart (VUB), P. Daenens (KU Leuven) en C. Van Peteghem (UG). Tussen deze en vorige uitgave van 'Vreemde stoffen in onze voeding' liggen er precies tien jaar. Voor de Stichting Leefmilieu en de auteurs was dit een uitstekende gelegenheid om een

vergelijking te maken tussen de situatie nu en 10 jaar geleden. De professoren wijzen op de sterk toegenomen kennis over de impact van vreemde stoffen op de volksgezondheid, dankzij de verbeterde analysetechnieken en het uitgebreid epidemiologisch onderzoek. Hierdoor werd het mogelijk om normen scherper te stellen.

In vergelijking met 10 jaar geleden worden stoffen als zware metalen en pesticiden, die vroeger als prioritair werden bestempeld, vandaag beter gecontroleerd. Ze stellen momenteel dan ook minder problemen, althans in onze contreien.

Daarnaast wijzen de auteurs op een aantal hoge stoffen die problemen veroorzaken, maar die gecontroleerd kunnen worden. Zo is het te hoge nitraatgehalte in het drinkwater in principe terug te dringen via het Mestactieplan. Ook het teveel aan hormonen in het voedsel zou grotendeels kunnen worden verminderd door een aangepaste wetgeving, een betere voorlichting en een efficiënte controle.

De auteurs wijzen echter ook op een aantal stoffen die wel degelijk zorgen baren. Zo zijn er tal van stoffen die reeds lang in het milieu vertoeven of nog worden toegepast, waarvan men vermoedt dat ze een analoge werking hebben als bepaalde hormonen, de zgn. xeno-oestrogenen. Dergelijke stoffen verstoren de hormonenbalans tussen mannelijke en vrouwelijke hormonen en kunnen zo bijdragen tot onvruchtbaarheid. De auteurs wijzen in dit verband op stoffen als ftalaten, dit zijn weekmakers in kunststoffen, bepaalde PCB's en bepaalde pesticiden.

Het boek kan opgesplitst worden in drie grote delen, nl. de toxicologie, de contaminanten en de additieven.

Voor alle besproken stoffen worden steeds een aantal vragen beantwoord: waar komen deze vreemde stoffen vandaan? Welke zijn de eventuele schadelijke effecten? Wat is de aanvaarde norm en hoe bepaalt men die? Wat is de stand van zaken m.b.t. onze wetgeving?

De auteurs besluiten dat de additieven dank zij de uitgebreide wetgeving globaal gezien geen of nauwelijks gezondheidsproblemen scheppen. Contaminanten en vooral contaminanten uit het milieu kunnen echter moeilijker onder controle worden gehouden.

Toch moet de publieke opinie waakzaam blijven. De potentiële gevaren van contaminanten en additieven mogen zeker niet verwaarloosd worden.

De algemene toestand blijkt voor verbetering vatbaar. Zeker de controle van ons voedsel blijkt onvoldoende, vooral door het ontbreken van de nodige middelen.

Praktische gegevens:

Omvang: 320 blz. Prijs: 975 F in of via erkende boekhandels, 780 F voor abonnees op het tijdschrift 'Leefmilieu', uitgegeven door de Stichting Leefmilieu vzw/Kredietbank. Bestelnummer 235. Stichting Leefmilieu vzw/Kredietbank, Kipdorp 11, 2000 Antwerpen, tel. 03/231 64 48, fax 03/232 63 98. E-mail: leefmilieu@club.innet.be.

BEZOEKERSCENTRUM DE WISSEN PAKT UIT MET ORIGINELE UNIEKE AUDIOVISUELE OPSTELLING: DE LEVENDE MAAS, EEN VOLLEDIGE FILM VAN DE STROOM TOT MONDING.

De audiovisuele opstelling is niet alleen origineel qua concept, het is ook technisch een hoogstandje. De opstelling bestaat uit een grootbeeldprojectie, een grafische film (datamonitor) en een videomonitor.

De rivier wordt als het ware in het museum gebracht, een aanvankelijk klein beekje dat voortdurend groeit. De rivier is het biotoop van honderden levensvormen, en wordt door de mens gebruikt en verbruikt als energie- en waterleverancier, werkgever, transportmiddel, recreatie gebied en voedselleverancier en... riool.

De film heeft ook een wetenschappelijke waarde. De toestand van de Maas van mei '95 werd haarfijn vastgelegd over haar volledige lengte (925 km). Tijdens de vlucht zijn nog duidelijk sporen zichtbaar van het historisch hoogwater van januari-februari '95.

Tegelijkertijd met de grootbeeldprojectie worden de plaatsen die overvlogen werden, gegenereerd in een computer. De datamonitor verstrekt gegevens over departementen, provincies, rivieren en kanalen, bruggen, steden en dorpen.

Op de andere videomonitor draait een film van 10 minuten over activiteiten die op en naast de rivier gebeuren. Het is een compilatie van opnamen tijdens de voorbereiding van de vlucht en het hoogwater van december '93. Deze film wordt afgewisseld met het stukje Maasvlucht van Visé tot Roermond.

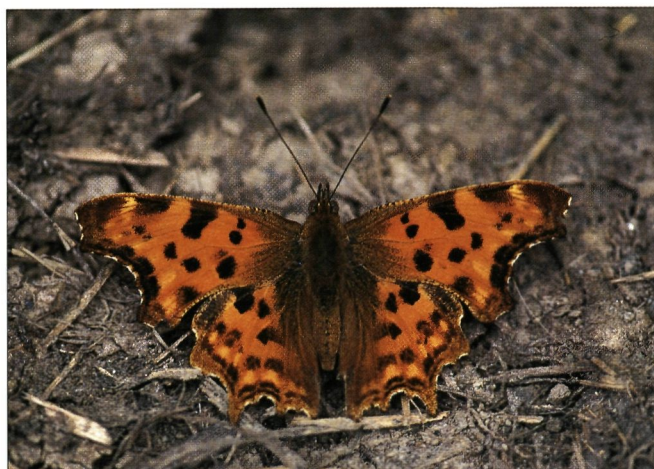
Tijdens de winterperiode is het bezoekerscentrum te bezoeken op zondagnamiddag van 14 tot 18 uur. Groepsbezoeken zijn, na afspraak, ook op weekdays mogelijk! Vanaf april is het opnieuw elke weekday geopend en in de weekends in de namiddag.

Bijkomende inlichtingen: Bezoekerscentrum De Wissen, Maaspark, 3650 Dilsen-Stokkem, tel. 089/75 21 71, fax 089/75 21 72.

VIJFDE VLAAMSE VLINDERSTUDIEDAG

Zaterdag 15 maart 1997, Universitair Centrum Antwerpen (RUCA), Campus Groenerborgerlaan

09u30	Ontvangst
10u00	Populatie-ecologie van paarstrategieën bij het Zwartsprietdikkopje
Glenn Vermeersch, Robby Stoks & Luc De Bruyn (RUCA)
10u30	Het Bont zandoogje in een landschap van houtkanalen en holle wegen
Koen Berwaerts (UIA)
11u00	Vlinders onder een militair regime: Gentiaanblauwtje op het Groot Schietveld
Luc De Bruyn & Glenn Vermeersch (RUCA)
11u30	De invloed van het zware metaal Cadmium op het Bont zandoogje
12u00	Middagpauze - eten
13u00	Het gebruik van dagvlindergegevens in het (lokale) natuur- en milieubeleid
Jan van der Made (Nederlandse Vlinderstichting)
13u30	Dagvlinders in Wallonië (voordracht in het Frans)
Philippe Goffart (UCL)
14u00	De Veldparelmoervlinder in Vlaanderen
Dirk Maes (Vlinderwerkgroep & IN)
14u30	Inventarisatie-project: een stand van zaken
Kris Peeters (Vlinderwerkgroep)

Gehakelde aurelia. (Foto: B. Odeur)

- Monitoring-project: een stand van zaken
Dirk Maes (Vlinderwerkgroep & IN)
- 14u45 Koffiepauze
- 15u10 Vlinderproject in de Provincie West-Vlaanderen
Jurgen Vanpraet (Prov. West-Vlaanderen) & Johan Broidioi (Vlinderwerkgroep)
- 15u30 Vlinders op een vogeltrektelpost
Steven Beyen (Vlinderwerkgroep)
- 15u45 Zeldzame en algemene vlinders, waarin verschillen ze?
Hans Van Dyck (Vlinderwerkgroep & UIA)
- 16u15 Projecten van de Vlinderwerkgroep
- 16u30 Einde

De studiedag wordt ingericht door de Vlinderwerkgroep vzw met steun van het Instituut voor Natuurbehoud. De studiedag is gratis, maar vooraf inschrijven is wenselijk. Dat gebeurt bij voorkeur schriftelijk:

Dirk Maes, Instituut voor Natuurbehoud,
Kliniekstraat 25, 1070 Brussel
Fax 02/558 18 05, E-mail: dirk.maes@instnat.be. of eventueel telefonisch: 02/558 18 37.

Met het openbaar vervoer is de RUCA-campus te bereiken vanuit het Antwerpse Centraal Station met buslijn 27 (Pelikaanstraat: reistijd: ongeveer 20 minuten)

BOND VERANTWOORDE NATUURFOTOGRAFIE STELT VOOR: BVNF NATUURFOTOGRAFIE 1997

Wilrijk 15 tot 21 maart 1997, C.C. De Kern, Kern 18, 2610 Wilrijk.

Zaterdag 15 maart 1997:

Fototentoonstelling
13u30 tot 21u00 vrij toegankelijk
Projectie van klankdiareeksen
15u00 BVNF projectie 1, inkom 200 F
20u00 BVNF projectie 2, inkom 200 F

Zondag 16 maart 1997:

Fototentoonstelling
10u30 tot 17u30 vrij toegankelijk
Projectie van klankdiareeksen
10u30 BVNF projectie 3, inkom 200 F
15u00 BVNF projectie 4, inkom 200 F

Maandag 17 tot en met vrijdag 21 maart 1997 is de fototentoonstelling vrij toegankelijk van 9u00 tot 16u00.

Reservatie inkomkaarten projecties: C.C. De Kern, tel. 03/821 01 20

Brugge zaterdag 22 maart 1997, C.C. De Dijk, Blankenbergs-
esteenweg 221, 8000 Brugge
15u00 tot 21u00: Fototentoonstelling (vrij toegankelijk)
20u00 Projectie van klankdiareeksen, inkom 200 F

Info-foon: 015/71 47 67, 03/828 91 60, 03/653 08 82, 03/483 24 18, 03/455 71 03

De klankdiareeksen behandelen volgende thema's: Zuid-Florida; Herfst; Grand Canyon; Pribilofs; Europees hooggebergte; Olympic National Parc (V.S.); Yellowstone; Gran Paradiso; Vordenstein; Keoladeo Ghana (India)

DE VLAAMSE ORNITHOLOGISCHE STUDIEDAG (VLOS 9)

In Vlaanderen zijn veel ornithologen actief en gegroepeerd in een veelheid van verenigingen en organisaties. Gemeenschappelijk bij allen is zeker de bezorgdheid voor de adequate bescherming van onze avifauna en hun leefmilieu. Dit vereist een grondige kennis van verspreiding, ecologie en gedrag van vogels. Daarvoor is echter wetenschappelijk gefundeerd onderzoek nodig, waarbij professionelen en vrijwilligers nauw samenwerken.

Om Vlaamse veldornithologen te stimuleren om daarbij een bijdrage te leveren, werd een forum gecreëerd waar iedereen elkaar kan ontmoeten en informatie kan uitwisselen: de "Vlaamse Ornithologische Studiedagen". Het gaat om een initiatief van diverse verenigingen, universiteiten en wetenschappelijke instellingen.

De vorige Ornithologische Studiedagen waren een zeer groot succes met telkens 200 tot 300 aanwezigen en met boeiende en soms verrassende sprekers en voordrachten.

Dit jaar gaat de VLOS zijn negende editie in. VLOS 9 zal doorgaan in Antwerpen, op 6 december 1997. Noteer die datum alvast maar in uw agenda.

Indien personen zich geroepen voelen om een voordracht te houden over een of ander ornithologisch onderwerp (een klein onderzoekje, een bewezen stelling, enkele spectaculaire resultaten,...) dan is de VLOS de gelegenheid om hierover iets te vertellen. Graag hadden we een briefje met een korte samenvatting over het onderwerp ontvangen uiterlijk tegen 1 augustus 1997. Deze brief kan gericht worden aan Patrick Geers (VLOS 9), Instituut voor Natuurbehoud, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel (Fax 02/588.18.05 e-mail: patrick.geers@instnat.be). Voor meer inlichtingen kan je ook steeds bij hem terecht (tel. 02/558 18 21).

MEDEDELING

Vastbenoemde ambtenaren van alle ministeries van het Vlaams Gewest kunnen muteren naar AMINAL. Men zoekt: 67 natuurwachters/boswachters: technicus C1-C2 met minimum opleiding Secundair Onderwijs
5 hoofddeskundigen B1-B2, minimum opleiding Hoger Onderwijs van het Korte Type.

Geïnteresseerden nemen contact op met AMINAL, afdeling Natuur, tel. 02/507 30 67.

STICHTING LEEFMILIEU/KB HELPT: 1,2 MILJOEN F VOOR 'GROENE JONGERENPROJECTEN

De Stichting Leefmilieu wil met haar 'Jeugdactie Natuurbeheer en Landschapszorg', die zij in 1997 voor de 26ste maal organiseert, jongerengroepen juist dat extra duwtje geven om zelf in onze Vlaamse natuurgebieden en landschappen aan de slag te gaan. Zij stelt een bedrag van 1,2 miljoen F ter beschikking om 60 à 80 groene jongerenprojecten mogelijk te maken. Met een toelage tussen de 5.000 en 30.000 F per project kunnen de gemaakte kosten - zoals aanschaf resp. huur van werkmaterieel, verzekerings-, administratie- en transportkosten, het aanbieden van een verfrissing en/of versnapering - meestal worden gedekt.

Jongerengroepen, in de leeftijdsklasse van 15 tot 25 jaar, die in 1997 een concreet project inzake natuurbeheer en landschapszorg wensen te realiseren en daarvoor steun zoeken, kunnen tot uiterlijk 15 maart 1997 een dossier indienen bij de Stichting Leefmilieu.

Een officieel deelnameformulier en het reglement van de 'Jeugdactie Natuurbeheer en Landschapszorg 1997' kunnen worden aangevraagd bij de Stichting Leefmilieu vzw/Kredietbank, Kipdorp 11, 2000 Antwerpen. Tel. 03/231 64 48, fax 03/232 63 98. E-mail: leefmilieu@club.innet.be.

INFODAG

Infodag over de keuzemogelijkheid ecologisch groenbeheer binnen de opleiding Landbouw en Biotechnologie (Provinciale Hogeschool Limburg).

Info: 012/23 44 20, 10 u. PIB-Campus, Sint-Truidersteenweg 323, Tongeren.

BOEKBESPREKINGEN

NATUUR IN NOORD-BRABANT: TWE EEUWEN PLANT EN DIER

"Natuur in Noord-Brabant" beschrijft hoe het landschap en de daarin levende wilde planten en dieren zich de afgelopen twee eeuwen in deze Nederlandse provincie hebben ontwikkeld.

Tweehonderd jaar geleden was het grensgebied met Limburg een woest en leeg hoogveen, zonder bewoning van betekenis. In Oost- en Midden-Brabant lagen uitgestrekte heidevelden, bespikkeld met vennen. De beekdalen waren zompige en moerige laagten. Slechts de kleine nederzettingen waren omkranst door pastorale akkertjes en weiljes. De Maas zette nog grote delen van Noord-Brabant blank, hetgeen als een vanzelfsprekendheid werd beschouwd. In West-Brabant spoelde de zee over slikken en schorren. De zoetwatergetijden-delta van de Biesbosch was het laatste Nederlandse oerlandschap.

De Peel is verveend, heiden zijn omgezet in cultuurweiden en naaldbossen, de Maas is in een keurslijf gedrongen en zeearmen zijn afgesloten. Sommige planten en dieren vonden door deze veranderingen niet langer een thuis in Noord-Brabant. Andere daarentegen breidden zich uit of vestigden zich.

"Natuur in Noord-Brabant" brengt deze veranderingen in beeld. Het wedervaren van meer dan 100 soorten planten en dieren, van onopvallend klein tot aansprekend groot, van Waterlobelia tot Wolf en van Korenbloem tot Kwak, worden apart belicht. Deze soortenbeschrijvingen staan niet op zichzelf, maar ka-

deren in een ruimere beschrijving van het landschap, dat hun biotoop was, bleef of is geworden.

Het boek is geen treurzang over verdwenen planten, dieren en landschappen. Toch zal de lezer zich afvragen of zoveel had moeten verdwijnen. Ook zal hij zich buigen over de vraag hoe het natuurlijk erfgoed voor de toekomst beter bewaard kan blijven. Een beschrijving van alle natuurgebieden in Noord-Brabant maakt dit boekwerk compleet.

Deze uitgave van de Stichting Het Noord-Brabantse Landschap in opdracht van de Provincie Noord-Brabant is voor een groot publiek geschreven én wetenschappelijk gezien baanbrekend: een zeldzame combinatie met meer dan 400 foto's (in kleur) van de beste natuurfotografen.

Voor de Belgische lezers, vooral uit de aanpalende provincies van Noord-Brabant, zal deze historische ecologie zeer herkenbaar en informatief zeer verrijkend zijn.

De winkelprijs van het boek is 60 Nederlandse Gulden.

Door onze goede contacten met het Brabants Landschap kunnen wij dit schitterende boek via de boekhandel van De Wielewaal aanbieden aan de prijs van 1.100 F. Na aftrek van de 10% bijkomende ledenkorting is dit inderdaad een vriendenprijsje.

Luc Van Gompel

EEN GEDOCUMENTEERDE RODE LIJST VAN DE LIBELLEN VAN VLAANDEREN

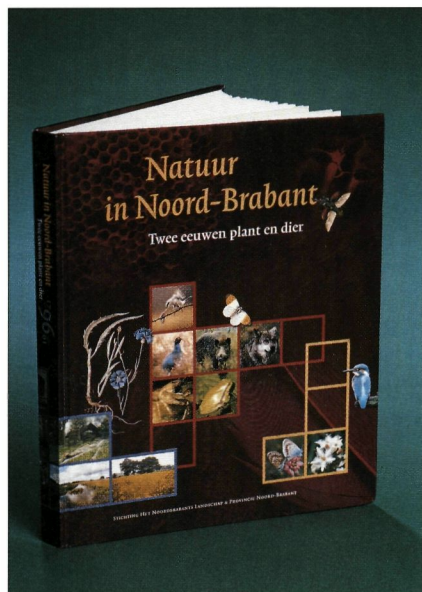
De reeds eerder in deze serie gepubliceerde Rode lijsten van Loopkevers en Dagvlinders tonen aan dat het niet goed gaat met de natuur van de 'landbiotopen' in Vlaanderen, gezien respectievelijk 57% en 66% van deze groepen bedreigd zijn. Uit deze Rode Lijst blijkt dat niet minder dan 60% van de inheemse Libellensoorten bedreigd zijn. Het gaat dus allesbehalve goed met onze waterrijke leefgebieden. Niet enkel watervervuiling en verlies van de natuurlijke structuurkenmerken van beken en rivieren maar ook de versnippering, verdroging, vermessing en vernietiging van diverse stilstaande waterpartijen eisen hun tol.

Libellen zijn door hun prachtige kleuren één van de meest opvallende insectengroepen en genieten als zodanig reeds zeer lang de aandacht van zowel wetenschappers als natuurliefhebbers. Ver-

scheidene landgenoten vervulden vorige eeuw een pioniersrol in de systematiek en de verspreiding van libellen op wereldschaal, zodat het voorkomen en de mate van zeldzaamheid in België en Vlaanderen bijna volledig was gekend. Sindsdien verschenen nog enkele geactualiseerde overzichten van de verspreiding van libellen. Onze huidige gegevensset is het resultaat van de inventarisatieactiviteit van de vele medewerkers van de Belgische Libellenwerkgroep GOMPHUS. De meer dan 25.000 waarnemingen in Vlaanderen, waarvan een ruime helft na 1990, geven ons een goed beeld van de huidige verspreiding en laten toe om gefundeerde uitspraken te doen over de zeldzaamheid en de mate van achteruitgang.

In de algemene inleiding stippen we vooreerst het doel en het gebruik van de Rode lijsten aan. Vervolgens bespreken we de herkomst van de gegevens en de verwerkingsmethode om tot deze Rode lijst te komen. Van de 68 Belgische libellensoorten werden er 65 in Vlaanderen waargenomen. Daarvan zijn 5 soorten enkel als zwerver bekend: *Anax parthenope*, *Hemianax ephippiger*, *Orthetrum brunneum*, *Sympetrum fonscolombii* en *Sympetrum meridionale*. Twee soorten, *Lestes barbarus* en *Aeshna affinis* planten zich pas recent voor in Vlaanderen en werden daarom ook niet meegeteld tot de inheemse soorten. Van de 58 overblijvende soorten werd per soort vanaf 1990 het procentueel voorkomen van het aantal vindplaatsen (1 km x 1 km UTM-hokken) berekend ten opzichte van het totaal aantal van 1244. Om de mate van achteruitgang te berekenen vergelijken we het huidige procentueel voorkomen met het procentueel voorkomen gedurende de periode 1940-1965. Dit geeft ons een maat voor de verandering in het voorkomen per soort in Vlaanderen. Tenslotte wordt kort de Vlaamse wetgeving ter bescherming van libellen en de verschillende internationale overeenkomsten besproken. Waarna we een overzicht geven van de Rode lijst-categorieën volgens het IUCN en een omschrijving van de criteria.

In het volgende hoofdstuk geven we de Rode lijst van de libellen in Vlaanderen: van de 58 inheemse soorten behoren 6 soorten tot de categorie 'Met uitsterven bedreigd', 9 zijn 'Bedreigd', 5 zijn 'Kwetsbaar', 6 zijn 'Zeldzaam', 2 zijn 'Onvoldoende gekend', 21 zijn 'Momenteel niet bedreigd' en zijn reeds 9 soorten 'Uitgestorven in Vlaanderen'. Het

grootste deel van het werk bestaat uit een gedetailleerde bespreking van alle soorten die momenteel tot de Rode lijst behoren. Per soort geven we meer informatie over: de determinatie, de verspreiding in Europa en zowel de vroegere als de huidige verspreiding in Vlaanderen, het leefgebied, het larvenbiotoop, de ei-afleg, de ei- en larvale ontwikkeling, kolonisatiemogelijkheden, vliegtijd in Vlaanderen, de status van de soort in Vlaanderen en waarom ze tot die Rode lijst-categorie behoort, de bedreigingen en de mogelijke beschermingsmaatregelen, en bijkomende referenties die betrekking hebben op België of Nederland.

In de algemene bespreking vergelijken we vooreerst libellen met andere organismen waarvoor reeds een Rode lijst werd opgesteld in Vlaanderen. We geven vervolgens enkele algemene tips bij het beheer en de aanleg van plassen en vijvers, waarbij speciaal de mogelijkheden voor het 'libelvriendelijk' inrichten van tuinvijvers wordt bekeken. In een volgend punt worden de meest bedreigde leefgebieden voor libellen in Vlaanderen besproken: (1) stromende wateren, (2) oligotrofe plassen en hoogveen

en (3) mesotrofe plassen en moerasen. Van elk leefgebied wordt een algemene beschrijving gegeven en welke soorten er kenmerkend voor zijn. Tevens worden specifieke bedreigingen opgesomd en beschermings- en beheersvoorstellen geformuleerd. Bijkomende aandacht wordt geschonken aan de noodzaak om rekening te houden met de libellenfauna bij het inrichten en het beheer van de plassen die in gebruik zijn als hengelwater. Verder bekijken we waar de Rode lijstsoorten in Vlaanderen voorkomen om nadien de beschermingsstatus van de belangrijkste gebieden voor libellen te bespreken. De meeste gebieden genieten wel één of andere beschermingsstatus maar toch kan er in de praktijk nog heel wat gebeuren om externe negatieve invloeden tegen te gaan en om het beheer beter af te stemmen op de ecologische eisen van libellen. Uit de vergelijking van de Vlaamse Rode lijst van libellen met die van onze buurlanden en regio's, blijkt dat 25% van de libellensoorten van Noordwest-Europa bedreigd zijn. Negatieve effecten hebben blijkbaar niet enkel in Vlaanderen maar ook in de ons omringende landen hun invloed op de diverse waters. We eindigen met de

noodzaak om deze Rode lijst te herzien en geven kort de mogelijkheid om de evolutie van de libellenfauna over lange termijn te volgen en te evalueren door monitoring.

Het boek kost 450 F en kan besteld worden bij de Bibliotheek van het Instituut voor Natuurbehoud, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel, tel. 02/558 18 11, fax 02/558 18 05.

PROZA REIZEN

Suider-Afrikaanse Voëls (Ian Sinclair): 'n Fotogids: 389 F

Geeft een beschrijving van 265 soorten die courant voorkomen in Zuid-Afrika. De duidelijke beschrijving helpt om vogels te identificeren en het geslacht te bepalen.

Birds of the National Parks: 389 F

Vlot leesbare gids met beschrijving van 75 vogels die voorkomen in de nationale parken van Zuid-Afrika. Met tekst in het Engels, Afrikaans, Duits en Frans.

Voël Veldgids van Suider Afrika (Ian Sinclair): 790 F

Meer dan 900 duidelijke foto's; met kaart waarop de plaatsen aangeduid staan waar de vogels vaak voorkomen.

Groter Geïllustreerde gids tot Voëls van Suider-Afrika (Ian Sinclair en Phil Hockey): 890 F

Met de 900 verschillende soorten die in Zuid-Afrika leven; 4.000 illustraties en kleurcodes voor gemakkelijke verwijzing.

Nasionale Parke van Suid-Afrika (Anthony Bannister): 1.090 F

Prachtig boek met een beschrijving van het veelzijdige natuur- en wildleven in de 17 nationale wildparken van Zuid-Afrika.

PROZA REIZEN is al jaren het grootste Vlaamse reisbureau voor Zuid-Afrika. Vraag nu onze brochure 1997: 72 bladzijden met prijzen, informatie en programma's over het mooiste land ter wereld.

PROZA SHOP verkoopt uitsluitend kwaliteitsproducten uit Zuid-Afrika zoals wijn, bier, rooibos thee, fruitsap, keramiek, video's en CD's. Proza Shop heeft ook een ruime keuze boeken reisgidsen.

Insight Guide Zuid-Afrika: 800 F

Nederlandstalige reisgids, samengesteld door auteurs die ter plaatse wonen. Met geschiedenis, cultuur, beschrijving van de verschillende regio's en 75 blz. praktische informatie.

Volledige Voetslaangids Suider Afrika (Jaynee Levy): 990 F

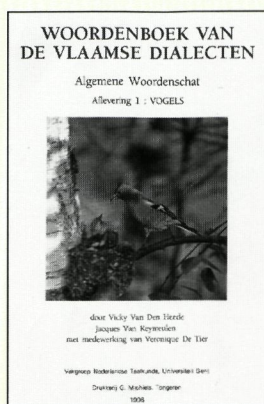
Meest complete boek; elke wandelroute wordt tot in de details besproken, o.a. met plans en mooie foto's.

Readers Digest Illustrated Guide Southern Afrika: 1.390 F

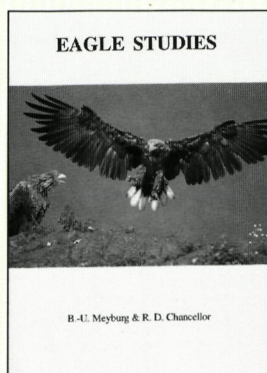
Superlatieven komen te kort voor deze vijfde druk (1996) van de meest complete reisgids voor Zuidelijk Afrika. De 544 blz. staan boordevol tips, weetjes en achtergrondinformatie. Voor wie Engels verstaat is deze gids de bijbel!

Vraag vrijblijvend onze brochure 1997:

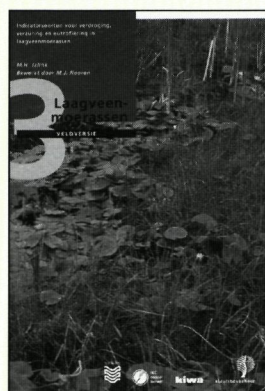
PROZA REIZEN, Liersesteenweg 411, 2800 Mechelen, tel. Proza Reizen en Shop 015/28 74 74, fax 015/20 53 05, Verg. A1139.

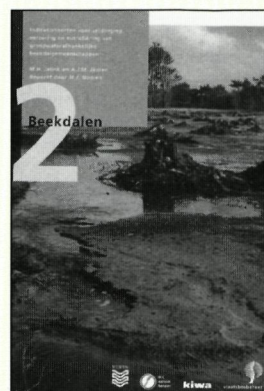
895,-

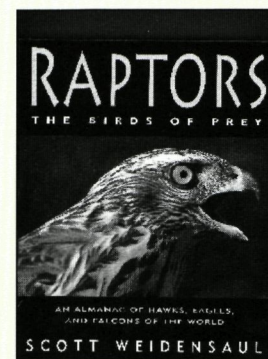
1.295,-

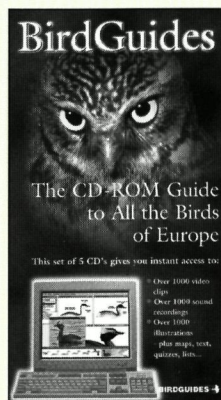
795,-

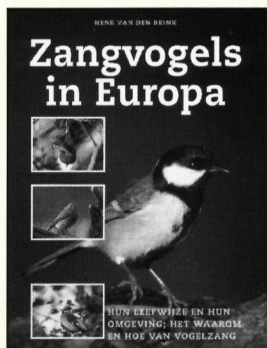
795,-

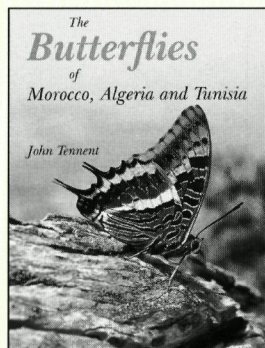
1.595,-

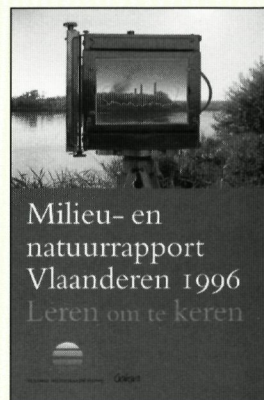
7.490,-

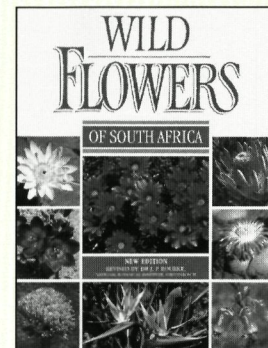
498,-

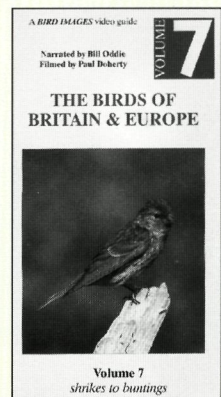
3.795,-

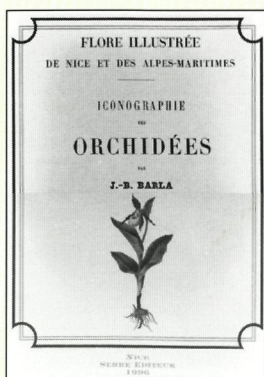
495,-

995,-

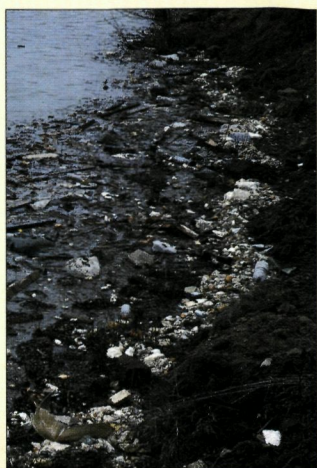
995,-

2.250,-

- Ratcliffe D.; *Bird Life of Mountain and Upland*; CUP; 256 blz.; 1.495,-
- Ferns P.; *Bird Life of Coasts and Estuaries*; CUP; 336 blz.; 1.995,-
- Barla J.-B.; 1996; *Flore Illustrée de Nice et des Alpes-Maritimes, Iconographie des Orchidées*; Ed. Serre; 150 blz.; 2.250,-
- Leistner E. & Breckle S.-W.; 1992; *Pharmazeutische Biologie I; Grundlagen, Stellung der Arzneipflanzen im System*; G. Thieme Verlag; 538 blz.; 1.695,-
- Verbruggen A.; 1996; *Milieu- en natuurrapport Vlaanderen 1996 - Leren om te keren*; Garant; 585 blz.; 495,-
- Eggenhuizen T. & Van Den Tempel R.; 1996; *Belangrijke vogelgebieden*; KNNV & Vogelbescherming Nederland; 160 blz.; 495,-
- Tennent J.; 1996; *The Butterflies of Morocco, Algeria and Tunisia*; Maghreb Butterflies; 217 blz.; 3.795,-
- Restall R.; 1996; *Munias and Mannikins*; GMB; 264 blz.; 1.495,-
- Singer D.; *Vogels in en rond de tuin*; Tirion; 159 blz.; 590,-
- Specht R.; *Vogels rondom ons huis - zien en herkennen*; Tirion; 64 blz.; 590,-
- Lauber K. & Wagner G.; 1996; *Flora Helvetica + Bestimmungsschlüssel*; Paul Haupt Verlag; 1613 blz. + 267 blz.; 3.150,-
- Handrinos G. & Akriotis T.; 1997; *The Birds of Greece*; Helm; 336 blz.; 1.695,-
- Van Den Heede V., Van Keymeulen J., De Tier V.; 1996; *Woordenboek van de Vlaamse dialecten - Algemene woordenschat - aflevering 1: Vogels*; Vakgroep Nederlandse Taalkunde, Universiteit Gent; 277 blz.; 895,-
- Meyburg B.-V. & Chancellor R.D.; 1996; *Eagle Studies*; WWGBP; 549 blz.; 1.295,-
- Dähncke R.M.; 1994; *Grundschrift für Pilzsammler - Pilze sicher bestimmen*; At Verlag; 127 blz.; 550,-
- Stichting Het Noord-Brabantse landschap & Provincie Noord-Brabant; 1996; *Natuur in Noord-Brabant. Twee eeuwen plant en dier*; 264 blz.; 1.100,-
- Van Den Brinck H.; 1996; *Zangvogels in Europa - Hun leefwijze en hun omgeving. Het waarom en hoe van vogelzang*; Zuid Boekproducties; 144 blz.; 498,-
- Groupe Ornithologique Nord; 1996; *Les Oiseaux de la Région Nord - Pas-de-Calais - Effectifs et distribution des espèces Nicheuses - période 1985-1995*; G.O.N.; 336 blz.; 1.950,-
- Jalink M.H. & Jansen A.J.M.; 1996; *Indicatorsoorten voor verdroging, verzuring en eutrofiëring van grondwaterafhankelijke beekdalgemeenschappen - deel 2: Beekdalen*(Handboek + Veldversie); Staatsbosbeheer; 185 blz.; 795,- (voor beide delen)
- Jalink M.H.; 1996; *Indicatorsoorten voor verdroging, verzuring en eutrofiëring in laagveenmoerassen - deel 3: Laagveenmoerassen* (handboek + veldversie); Staatsbosbeheer; 228 blz.; 795,- (voor beide delen)
- Video The Birds of Britain & Europe
 - Volume 1 - Divers to Dabbling Ducks - 995,-
 - Volume 2 - Diving Ducks to Bustards - 995,-
 - Volume 3 - Waders to Gulls - 995,-
 - Volume 4 - Terns to Woodpeckers - 995,-
 - Volume 5 - Larks to Thrushes - 995,-
 - Volume 6 - Warblers to Orioles - 995,-
 - Volume 7 - Shrikes to Buntings - 995,-
- Hill P. & Twist C.; 1996; *Butterflies and Dragonflies - A site Guide*; Arlequin; 108 blz.; 595,-
- Clarke R.; 1996; *Montagu's Harrier*; Arlequin; 208 blz.; 1.195,-
- Weidensaul S.; 1996; *Raptors, The Birds of Prey - An Almanac of Hawks, Eagles and Falcons of the World*; Swan Hill Press; 382 blz.; 1.595,-
- Gloer P. & Meier - Brook C.; 1994; *Süßwasser-mollusken - Ein Bestimmungsschlüssel für die Bundesrepublik Deutschland*; DJN; 136 blz.; 275,-
- Ide G. & Ectors A.; 1996. *Bodemverontreiniging en bodemsanering*; Stichting Leefmilieu; 211 blz.; 1.195,-

- *Bird Songs of Israel and the Middle East* (Box van 2 cassettes + boekje + check-list); Wildsounds; 1.495,-
- *CD Voices of Nature*; Wildsounds; 495,-
- *CD-ROM Guide to all the Birds of Europe* (5 CD-ROM's); 1996; Birdguides; 7.490,-
- Nieuwe uitgebreide CD-ROM, Nederlandstalige editie, nieuwe prijs!!!

DERDE NATUURSTUDIEDAG VAN "DE WIELEWAAL"

De derde natuurstudiedag van onze vereniging gaat door op
zondag 23 maart 1997

Plaats : Cultureel Centrum A. Spinoy , Melaan, te Mechelen (zie plan).

Thema :

Het Rivierlandschap in Vlaanderen, bedreiging en hoop

Programma:

- 08.45 u Inschrijving en koffie
- 09.20 u **Verwelkoming**
Luc Meul, Voorzitter De Wielewaal
- 09.25 u **Inleiding door de dagvoorzitter**
- 09.30 u **'Mechelen, een landschap gevormd door 3 rivieren'**
Rudy Willockx (Wielewaal Regio Mechelen)
- 10.00 u **Ecologisch onderzoek, natuurbehoud en -ontwikkeling in de Zeeschelde: een vruchtbare symbiose op weg naar een integraal beheer van het estuarium.**
Dr. P. Meire (Instituut voor Natuurbehoud)
- 10.45 u **Pauze**
- 11.15 u **De Grensmaas een levende rivier.** Onderzoek naar de mogelijkheden van beheer van de Vlaamse oever.
Ir. K. Van Looy (Instituut voor Natuurbehoud)
- 12.00 u **Otters in Vlaanderen ?**
Lic. K. Van Den Berge (Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer)
- 12.30 u **Lunch**
- 14.00 u **Monitoring van overwinterende en broedende water- en weidevogels in de IJzervallei: een overzicht van recente resultaten.**
Lic.K. Devos (Instituut voor Natuurbehoud)
- 14.40 u **De status van de Aalscholver (Phalacrocorax carbo) :** huidige evolutie van de populaties in Noord- en Westeuropa en de gevolgen daarvan in Vlaanderen.
Lic. J. Van Waeyenberge (Universitaire Instellingen Antwerpen)
- 15.10 u **Uitreiking Prijs Henri Franckx**
- 15.20 u **Pauze**
- 15.45 u **Libellen in de Beneden-Dijlevallei**
T. Andries (J.N.M.)
- 16.15 u **Wielewaal regio Mechelen, 60 jaar jong.**
Lic. S. Vansteenkiste, voorzitter Wielewaal regio Mechelen
- 16.40 u **Het zwaluwenproject: afronding**
M. Florus (stafmedewerker De Wielewaal)
- 17.00 u **Slotwoord**
Luc Meul, voorzitter De Wielewaal

Prijs : Studiedag inclusief koffie tijdens pauze: 150 F
 Lunch (gevarieerde broodmaaltijd): 250 F

Te storten voor 15/03/1997 op RC 230-0524745-92 van De Wielewaal met vermelding : 'Dag' of 'Dag + lunch'

Het Cultureel Centrum A. Spinoy, Melaan te Mechelen is bereikbaar:

- met de wagen : op autoweg E 19 afrit 9 (Mechelen Noord); volgen richting Mechelen (centrum); bij 3e verkeerslichten rechts Katelijnestraat in (1e lichten: Electrabel, 2e lichten groot kruispunt), in Katelijnestraat 5e straat rechts: AB-sstraat tot aan het CC. Parkeerruimte in de omgeving.

- met stadsbus 1, 5 of 7 vanaf het station NMBS Mechelen tot de halte Oud Schepenhuis (ex Stadsarchief), dan te voet richting St. Romboutstoren. Ingang CC : links tegenover St. Romboutstoren.

